

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΘΑΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Ζ'. - ΤΕΥΧ. Ζ' ΚΑΙ Η'.

ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Πάν ἔστι περὶ ἑαυτοῦ ἢ θεοτέρου ἔνδοξον
βουλεύεσθαι ἢ περὶ παιδίας καὶ αὐτοῦ καὶ
αὐτῶν αὐτοῦ ἀλλοῦ. (Πλάτ. Θέτη).



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝ ΤΩ ΕΒΔΟΜΩ ΚΑΙ ΟΥΔΩ ΤΕΥΧΕΙ.

Γ. Γ. ΔΕΡΒΟΥ — Παιδαγωγική μελέτη περί τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ τοῦ Ἑλλ. Διδασκ. Συλλόγου. (σ. 193—204).

Α. Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ — Περὶ δημοσίας ἐκπαιδείσεως (συνέχ.) (σελ. 204—229).

ΣΠ. ΣΟΥΓΚΡΑ — Βραχέα τινα περὶ πίστεως καὶ ἐπιστήμης. (συνέχεια) (σελ. 229—245).

ΕΛΕΥΘ. ΤΡ. ΚΟΥΣΗ — Περὶ Τραπεζουντίας διαλέκτου (συνέχεια) (σελ. 245—255).

ΕΜ. ΓΑΛΑΝΗ — Βιβλιογραφία (σελ. 255).

Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ — Πρακτικαὶ γνώσεις — Λύσεις τοῦ ζ'. προβλήματος. — Προβλήματα η', θ', ι', ια' καὶ ιβ'. (σελ. 256).



ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Ζ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΣ.

ΤΕΥΧ Ζ' ΚΑΙ Η'.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου

τῇ 30 Ἰανουαρίου 1885

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. ΔΕΡΒΟΥ

Ἵφηγητοῦ.

Σεβαστῇ δειμήσει!

Ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος πανηγυρίζει κατ' ἔτος τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, θέλων ἡλίου φαεινότερον νὰ δείξῃ, ὅτι, ὡς ἐπαγγελθόμενος τὴν τε θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀγωγὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων, ἱερὸν ἔχει καθήκον ν' ἀναμνησκήται ἐκείνων τῶν διαπρεπῶν καὶ ἐξόχων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐγένοντο διαπρύσιοι κήρυκες καὶ διδάσκαλοι αὐτῆς.

Ἄξιοι μνήμης εἶναι οἱ σεβάσμιοι καὶ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἵτινες

(ΤΟΜ. Ζ')

Ἐκδόται τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Πλάτωνος» εἰσὶν οἱ Κ.Κ. Βλ. Σχορδέλλης, Ἐμμ. Γαλάνης καὶ Σπ. Σούγκρας.

ἐπιλάμπαντες, ὡς φαῖνοι ἀστέρες, ἐν ἐποχῇ δογματικῶν ζητήσεων καὶ φιλονεικιῶν, ἐν ἐποχῇ ἀπλῆς τηρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς θρησκείας, ἐδίδαξαν τὸ ὑγιὲς τοῦ χριστιανισμοῦ πνεῦμα καὶ κατέδειξαν τὴν ἀσφαλῆ τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ὁδόν. Ἄξιοι πολλῶν ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες, οἵτινες ζήσαντες ἐν ἐποχῇ παρρησίας τῆς ἀληθοῦς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἐγένοντο ἐνθερμοὶ ὑπερμαχοὶ καὶ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς. Οὕτως ἐποιοῦν οἱ τρεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι συνειδήτες, ὅτι τὰ ἥθη τῶν νέων τῆς ἐποχῆς αὐτῶν κατέπεσαν καὶ διεφθάρησαν, ἐπειδὴ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ παιδεία καὶ ἀγωγή, οἱ φορεῖς οὗτοι τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, δὲν ἐκαλλιεργοῦντο. Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τῆς ἡθικῆς ταύτης καταπτώσεως καὶ διαφθορᾶς τῶν νέων ἀναφανέντες ἐπελάβοντο λόγῳ τε καὶ ἔργῳ τῆς ἀληθοῦς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς αὐτῶν καὶ κατώρθωσαν, ὡς ἄριστοι παιδαγωγοὶ, μεγάλως νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπ' αὐτοὺς καὶ νὰ γένωνται αὐτοῖς πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενοι καὶ αἴτιοι. Τοιοῦτον ἔσται τὸ θέμα, ὅπερ προτίθεται διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου νὰ σχημαγρῶσω, πεποιθὼς ὅτι εἶναι ἀντάξιον Συλλόγου προσαγορευομένου Παιδαγωγικοῦ· διὸ ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν ἐπιείκειαν.

Ὁ σοφιστῆς καὶ διδύσκαλος τῶν τριῶν τῆς ἐκκλησίας ἱεραρχῶν, ὁ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ὑπερμαχήσας τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς θρησκείας καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐργασθεὶς πρὸς ἐκλάμπρυνσιν αὐτῆς Λιβάνιος τρανῶς μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς καὶ ὁ σχολικὸς βίος τῶν νέων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ὁ θεμέλιος τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ, ἐνόσσει. Αἴτιοι δὲ τοῦ νοσηροῦ οἰκογενειακοῦ καὶ σχολικοῦ βίου ἦσαν κυρίως οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες. Οἱ πατέρες μηδαμῶς μεριμνῶντες περὶ τῆς διαπλάσεως καὶ μορφώσεως τοῦ τε ἥθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδῶν κατέλαβον ἐν τῷ οἴκῳ τὴν τάξιν τῶν υἱῶν καὶ δὲν ἐτιμῶρουν αὐτοὺς οὔτε διὰ νηστειῶν, οὔτε δι' ἀποκληρώσεως, οὔδ' εἶχον νὰ ἐπαινώσῃ καὶ φέγῳσιν αὐτοὺς, φοβούμενοι τὴν ὀργὴν αὐτῶν. Οὕτω δὲ οἱ υἱοὶ γενόμενοι πατέρες τῶν οἰκογενειῶν νῆδου-

μὸν καθηῦδον ὕπνον, ἔρραγγον, ἐμέθυον, ἐκώμαζον.⁽¹⁾ Πέμποντες τοὺς υἱοὺς αὐτῶν εἰς τὰ σχολεῖα συνεβούλευον αὐτοὺς νὰ μανθάνωσιν ὀλίγα ἐλληνικὰ καὶ ὀλίγα λατινικὰ, ὡς ἱκανὰ ἐφόδια, ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὰ ὑπάτα τοῦ Κράτους ἀξιώματα, γινόμενοι ὑπάλληλοι καὶ ἀδρῶς μισθοδοτούμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου.⁽²⁾ Ἐπίσης ὁ σύγχρονος καὶ μαθητῆς τοῦ Λιβανίου ἱερός Χρυσόστομος λέγει, ὅτι οἱ πατέρες προέτρεπον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ν' ἀποθησαυρίζωσιν ἐν τοῖς σχολείοις ἐκείνας μόνον τὰς γνώσεις, δι' ὧν ἠδύναντο καὶ μεγίστας νὰ καταλάβωσιν ἀρχὰς καὶ πολὺν ν' ἀποκτήσωσι πλοῦτον καὶ πλουσίαν νὰ λάβωσι γυναῖκα καὶ λαμπρὰν νὰ οἰκοδομήσωσιν οἰκίαν. Βεβαίως ἐν ταῖς γνώσεσι ταύταις ἐλογίζετο καὶ ἡ γνώσις τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ὡς γλώσσης κυρίως τῶν γραφείων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.⁽³⁾ Οὕτω δὲ

(1) Λιβάνιος «πρὸς τοὺς εἰς τὴν παιδείαν αὐτὸν ἀποσκόψαντας» ἐκδ. Reiske τόμ. Γ'. σελ. 442 «οὐ γὰρ ἐτι τοῖς παισὶν οἱ πατέρες ἀπειλοῦσιν, οὐδὲ εἴργουσι τῆς τραπέζης ἀμελοῦντας.... οὐδὲ τούτους μὲν κολάζουσιν, ὡς ἐτέρῳ καταλείψουσι τὸν κληρὸν· ἀλλ' ἐπαινεῖν μὲν οὐκ ἔχουσι, φέγειν δὲ οὐ τολμῶσι· καὶ δεδώκασι μὲν τὴν αὐτῶν τάξιν ἐκείνοις, τὴν δ' ἐκείνων αὐτοῖς· ὥστε οἱ μὲν ὀργίλον βλέπουσιν, οἱ δὲ ὑποπτήσσουσι. Νέοι δὲ ταύτην παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν, καθεύδουσι, βέγγουσι, μεθύουσι, κωμάζουσι.»

(2) Λιβάνιος αὐτόθι σελ. 438. τόμ. Α'. σελ. 133. τόμ. Β'. σελ. 537, 539, 541.

(3) Χρυσόστομος «πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐνάγουσιν» ἐκδ. Migne τόμ. Α'. σελ. 357 «οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τῶν πατέρων ἔστιν ἀκοῦσαι διαλεγομένων πρὸς τοὺς παῖδας, ὅταν αὐτοὺς παρακαλῶσιν ὑπὲρ τῆς τῶν λόγων σπουδῆς, ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ῥήματα· ὁ δεῖνα, φησὶ, ταπεινὸς καὶ ἐκ ταπεινῶν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων κτησάμενος δύναμιν ἤρξε μεγίστας ἀρχὰς, πλοῦτον ἐκτήσατο πολὺν, γυναῖκα ἔλαβεν εὐπορον, οἰκίαν ὠκοδόμησε λαμπρὰν, φοβερός ἐστιν ἅπασι καὶ ἐπίδοξος. Πάλιν ἕτερος ὁ δεῖνα, φησὶ, τὴν Ἰταλῶν γλώσσαν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. Καὶ ἕτερος ἕτερον δείκνυσι πάλιν, πάντως δὲ τοὺς ἐπὶ γῆς εὐδοκίμους.» πρὸβλ. καὶ Λιβάνιον τόμ. Α'. σελ. 185.

νάρκη τις πρὸς τὴν ὑγιᾶ καὶ ἀληθῆ παιδείαν κατέσχε τὰς ψυχὰς τῶν νέων, οἵτινες ἐπεζήτουν νὰ ἐκπαιδεύωνται μόνον ἐξωτερικῆ κενε παιδείᾳ. Ἀλλὰ τίς ἢ ἀνάγκη τῆς ὑγιούς καὶ ἀληθοῦς παιδείσεως, ὅταν οἱ νέοι ἰσχυροὺς εἶχον προστάτας καὶ κηδεμόνας τοὺς εὐνοῦχοις τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες προήγαγον αὐτοὺς εἰς τὰ ὑπάτα τοῦ Κράτους ἀξιώματα ἀντὶ χρημάτων; (1) Διὰ τοῦτο ὁ ἔθνικὸς Λιβάνιος καταγανακτεῖ γράφων, ὅτι οἱ κατὰπτυστοι καὶ μεθύοντες εὐνοῦχοι εἰς τοσοῦτον ἦγον ἀσελγείας, ὥστε τοὺς ταχυγράφοις καὶ τοὺς γραφεῖς ἐνεκάθιζον εἰς τὸν θρόνον τῶν ὑπάρχων. (2)

Τὸ δὲ σχολεῖον τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι μορφωτικὸν καὶ ἐκπαιδευτικόν. Οἱ μὲν τῶν διδασκάλων βλέποντες, ὅτι οἱ νέοι κακῶς ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατρεφόμενοι καὶ παιδαγωγούμενοι ἐσύγγαγον καὶ τῆς εὐνοίας καὶ θερμῆς ὑποστηρίξεως διεφθαρμένων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ἠναγκάζοντο μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικειᾶς νὰ φέρωνται πρὸς αὐτούς. Ἐγίνωσκον ὅτι αἱ μητέρες τοὺς ἐν τοῖς σχολείοις τιμωρουμένους καὶ εἰς τὰς οἰκίας μετὰ δακρύων ἐπιστρέφοντας παῖδας ὑπεδέχοντο μετὰ πολλῆς στοργῆς εἰς τοὺς κόλπους, κατεῖχον καὶ περιέσφιγγον αὐτοὺς καὶ τὰ δάκρυα αὐτῶν ἀποξηραίνουσαι κατεφίλουσαν. (3) Ἐγίνωσκον, ὅτι οἱ εὐνοῦχοι, οἱ διέποντες τὰ τῆς πολιτείας, ὑπεσῆριζον τοὺς νέους συντελοῦντες οὐχὶ εἰς τὴν διαπαιδαγωγῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ καταστροφὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ τῶν διδασκάλων, ἐπόμενοι τῷ πνεύματι τῆς ἐποχῆς, περιεποιοῦντο καὶ ἐθεράπευον τοὺς νέους, μεριμνῶντες περὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων αὐτῶν· διότι καλῶς

(1) Χρυσόστομος ὁμιλία Ζ'. εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴν τόμ. ΓΑ'. σελ. 347.

(2) Λιβάνιος τόμ. Γ'. σελ. 438 «οἱ δὲ κατὰπτυστοι καὶ μεθύοντες εὐνοῦχοι πρὸς τοσοῦτον ἦγον ἀσελγείας καὶ οὕτως ἐξέθρισαν, ὥστε τοὺς ὑπογράφους ἄγοντες εἰς τὸν τῶν ὑπάρχων ἐγκαθίζουσι θρόνον» πρβλ. τόμ. Β'. σελ. 216 «οἱ μὲν ὅπως ἐπὶ τὸ γράφειν εἰς τάχος τοὺς αὐτῶν υἱεῖς ἐτρέψαν ἀμελήσαντες τοῦ τῆς διανοίας κάλλους.»

(3) Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου τόμ. Β'. σελ. 81.

ἐγίνωσκον, ὅτι, ἐὰν μικρὸν δυσηρέστουν αὐτοὺς. Ἡ ἔμμενον ἔσπερημένοι μαθητῶν καὶ ἐπομένως Ἡ ἔπασχον οὐ σμικρὸν ἀπώλειαν. (1) Ἄλλοι δὲ τῶν διδασκάλων καὶ σοφιστῶν εἶχον περὶ ἑαυτοὺς μαθητὰς, οἵτινες προκαταλαμβάνοντες πόλεις, ὁδοὺς, λιμένας, ὑψηλὰ ὄρεα, πεδιάδας, συνελάμβανον τοὺς κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀφικνουμένους νέους νὰ σπουδάζωσι καὶ ἐπηύξανον τοὺς μαθητὰς αὐτῶν. Ἡ κακὴ αὕτη συνήθεια οὔσα ἐν χρήσει μάλιστα ἐν τῇ Ἀστικῇ ἐκάλειτο καὶ Ἀστικὸς νόμος. Τὸν νόμον τοῦτον κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ μόνος σχεδὸν ὁ μέγας Βασιλεῖος, ὅστις ἄμα ἀφικόμενος νέος εἰς Ἀθήνας δι' ἔρωτα παιδείσεως δὲν περιέπεσεν εἰς τοιαῦτα δίκτυα, ὡς λέγει ὁ συσπουδαστῆς καὶ φίλος αὐτοῦ Γρηγόριος «μόνος σχεδὸν τῶν ἐπίδημούντων τὸν κοινὸν διέφυγε νόμον.» (2) Συνελόντι δ' εἰπεῖν καθολικὸν γνώρισμα τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σχολείῳ ἀγωγῆς τῶν νέων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἡ κλίσις καὶ ἑσπῆ αὐτῶν εἰς τὴν εὐζωίαν, εὐδαιμονίαν καὶ τὸν ὑλισμὸν.

Τοιοῦτου ὄντος τοῦ οἴκου καὶ τοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι χρηστοὶ τινες διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοί, φύλακες καὶ φρουροὶ τῆς ἀνθούσης ἡλικίας, κατεφρονοῦντο, ἐλοιδοροῦντο καὶ περιυβρίζοντο ὑπὸ τῶν νέων. (3) Τοιοῦτου ὄντος τοῦ οἴκου καὶ τοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι οἱ νέοι χρήματα λαμβάνοντες παρὰ τῶν γονέων πρὸς πληρωμὴν τῶν διδάκτρων τῶν διδασκόντων αὐτοὺς κατέτρωγον αὐτὰ εἰς πότους, κύβους καὶ λοιπὰς διασκεδάσεις καὶ οὐδὲ κατ' ὄψιν ἐφρόντιζον νὰ γνώρισωσι τοὺς διδα-

(1) Λιβάνιος τόμ. Β'. σελ. 425.

(2) Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λόγος 43 κεφ. 15 καὶ 16.

(3) Οἱ νέοι εἰς τοσοῦτο προέβησαν ἀσεβείας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὥστε ποτε κρατοῦντες διὰ τῶν χειρῶν τάπητα τεταμένον ἐπὶ τῆς γῆς ἔθηκον ἐντὸς αὐτοῦ παιδαγωγὸν καὶ μετὰ γελῶτων ἤρξαντο ἀναρρίπτοντες αὐτὸν εἰς τὰ ἄνω καὶ καταρρίπτοντες αὐτὸν εἰς τὰ κάτω, ὥστε ὁ παιδαγωγὸς ἔπαθε. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν ἔθνικὸν Λιβάνιον νὰ γράψῃ τὴν περὶ τοῦ τάπητος λόγον αὐτοῦ. Λιβάνιος τόμ. Γ'. σελ. 252.

σκάλους και καθηγητὰς αὐτῶν. (1) Τοιούτου ὄντος τοῦ οἴκου και τοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδόλως εἶναι παράδοξον, ὅτι οἱ νέοι και εἰς χρυσοχόους ἐβλασφήμουν και εἰς σκυτοτόμους ἠσέλγαινον και τέκτονας ἔπαιον και ὑφάντας ἐλάκτιζον και παντοπώλας ἐκακοποῖουν και ἐλαιοπώλας ἠπειλουν. (2) Τοιούτου ὄντος τέλος τοῦ οἴκου και τοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς ταύτης, οὐδόλως εἶναι παράδοξον, ὅτι οἱ λειτουργοὶ τῆς Θέμιδος και οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰψίστου ἐδεκάζοντο, οἱ νόμοι ἐφθείροντο και κατεστρέφοντο, αἱ πόλεις πολλῆς ἔγεμον παρανομίας και ἀδικίας. (3)

Ἐν τῇ τοιαύτῃ λοιπὸν ἠθικῇ καταπτώσει και διαφθορᾷ τοῦ οἰκογενειακοῦ, σχολικοῦ, κοινωνικοῦ και πολιτικοῦ βίου ἐγεννήθησαν οἱ τρεῖς τῆς ἐκκλησίας ἱεράρχαι, τυχόντες πρῶτον ὑγιούς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς. Εὐσεβεῖς και ἐνάρετοι μητέρες διέπλασαν τό τε ἦθος και τὸν χαρακτήρα τῶν νέων, καταβαλοῦσαι ἐν αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ τοῦ Εὐαγγελίου σπέρματα, ἦτοι τὰ σπέρματα τῆς ἀληθοῦς ἀναπτύξεως και μορφώσεως· διὸ οἱ ἐθνικοὶ θαυμάζοντες τὴν πρὸς τὰ τέκνα στοργὴν τῶν μητέρων τούτων ἀνέκραζον «Βαβαί, οἶαι παρὰ χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσι» (4) Τὰ σπέρματα ταῦτα καλλιέργησαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας διδάσκαλοι ἀρετῆς κατήρτισαν αὐτοὺς πράγματι μεμορφωμένους και τελείους ἀνδρας, ἐφαμίλλους τῶν πρῶτων χριστιανῶν. Καθὼς οὗτοι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ, οὕτω και ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ θεολόγος Γρηγόριος και Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ γῆς διέτριβον, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἐπολιτεύοντο, ἠγάπων πάντας και ὑπὸ πάντων ἐδιώκοντο, ἐπτώχευον και ἐπλούτιζον πολλοὺς, πάντων ὑστεροῦντο και ἐν πᾶσιν ἐπερίσσειον, ἐβλασφημοῦντο και ἐδικαιοῦντο, ἐλοιδοροῦντο και ἠυλό-

(1) Αὐτόθι τόμ. Α'. σελ. 197 και 198.

(2) Αὐτόθι τόμ. Γ'. σελ. 254.

(3) Χρυσόστομος τόμ. Α'. σελ. 361 και 328. Σωκράτους ἐκκλησι. ιστορ. 5'. 3 και 4. Σωζομένου Η'. 3 και 6. Γρηγόριος Ναζιανζηνός τόμ. Α'. λόγ. 2 κεφ. 8. και λόγ. 21 κεφ. 9. Ἐπη εἰς ἑαυτὸν και περὶ ἐπισκόπων τόμ. Γ'. σελ. 1193 στίχ. 156 ἐκδ. Migne.

(4) Χρυσόστομος εἰς νεωτέραν γηρεύσαν ἡ 6'. τόμ. Α'. σελ. 601.

γουν, ὑβρίζοντο και ἐτίμων. Εἰ και οἱ μέγιστοι τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες ἔζων ἐν ἐποχῇ δογματικῶν ζητήσεων και φιλονεικιῶν, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τὰ θεῖα περιεπαίζοντο και ἐχλευάζοντο, (1) ἠγωνίζοντο ὅμως παντὶ σθένει νὰ ἐπαναφέρωσι και τὰ ἀγνὰ ἦθη τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας· διότι ἐλυποῦντο βλέποντες, ὅτι μόνα σχεδόντὰ σύμβολα αὐτῆς διεσώζοντο ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτῶν. Ἡ νῦν Ἐκκλησία, ἀνακράζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁμοιάζει γυναικὶ ἐκπεσούσῃ τῆς παλαιᾶς εὐημερίας και κατεχούσῃ τὰ σύμβολα πολλαχοῦ μόνον τῆς ἀρχαίας εὐπραγίας ἐκείνης και ἐπιδεικνυμένη τὰς θήκας τῶν χρυσίων και τὰ κιβώτια, τὸν δὲ πλοῦτον ἀφηρημένη. Τὸ πάλαι, λέγει, συνήρχοντο ἅπαντες και ἔψαλλον κοινῇ. Τοῦτο ποιοῦμεν και νῦν· ἀλλὰ τότε μὲν ἐν ἅπασιν μία ψυχὴ ἦν και καρδία μία· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐν μιᾷ ψυχῇ τὴν ὁμόνοιαν ἐκείνην δύναται τις νὰ ἴδῃ, ἀλλὰ πολὺς ὁ πόλεμος πανταχοῦ. Εἰρήνην και νῦν πᾶσιν ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστὼς ἐπεύχεται, ἀλλὰ τῆς εἰρήνης ταύτης τὸ μὲν ὄνομα πανταχοῦ σχεδὸν ἀκούομεν, τὸ δὲ πρᾶγμα οὐδαμοῦ βλέπομεν. (2)

Οὕτω λοιπὸν θρησκευτικῶς καταρτισθέντες οἱ μέγιστοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ἐγένοντο εὐεργέται, προστάται και σωτῆρες τῶν νέων τῆς ἐποχῆς αὐτῶν· διότι βλέποντες, ὅτι ὁ ῥοῦς τῆς κακίας σφοδρῶς ἐξεχέετο εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ἐδίδαξαν τὰ μέσα, δι' ὧν οἱ παῖδες δύνανται θρησκευτικῶς νὰ ἐκπαιδεύωνται.

Κατ' αὐτοὺς εὐσεβεῖς και ἐνάρετοι γονεῖς και μάλιστα μητέρες, αἱ

(1) Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός λέγει ἐν τῷ λόγῳ 21 κεφ. 5, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις «ὡσπερ τοὺς ἵππικους και τὰ θεάτρα, οὕτω δὴ και τὰ θεῖα ἔπαιζει» και ἐν ἑτέρῳ λόγῳ 22 κεφ. 8 λέγει ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει «ἡ σπουδάζει τὸ τὰ θεῖα παίζειν, ὡσπερ τι ἕτερον, και θᾶπτον ἂν τι τῶν ἐπαινουμένων γελάσειεν, ἢ παρίδοι τι τῶν γελοίων ἀγέλαστον· ὥστε θαυμάσιμι ἂν, εἰ μὴ καμὲ γελάσαι σήμερον τὸν ταῦτα λέγοντα, τὸν εὐσεβείας ἐπηλυν κήρυκα και μὴ πάντα γελάειν, ἀλλ' ἔστιν ἃ και σπουδάζειν διδάσκοντα.»

(2) Χρυσόστομος τόμ. Γ. σελ. 312 και 313.

πολλῆς ἀπολαύουσαι σχολῆς ὀφείλουσι νὰ ἐπιμελῶνται τῆς ἐν οἴκῳ μορφώσεως καὶ διαπλάσεως τῶν παίδων, τειγίζοντες αὐτοὺς διὰ συμβουλῶν, παραινέσεων, φόβων καὶ ἀπειλῶν οὕτως, ὥστε ἡ ἐπιείκεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ σεμνότης καὶ ἅπασαι αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ νὰ ἐγγαρχῶσιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.⁽¹⁾ Ἐὰν οἱ γονεῖς ἐπιθυμῶσιν, ἵνα οἱ παῖδες αὐτῶν κτήσωνται τὰς ἀρετὰς ταύτας ὀφείλουσι ν' ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὰς ἀναγώγους θεραπεινίδας, τοὺς ἀκολάστους ὑπηρέτας, τὰ θέατρα, τὰ μαλθακὰ καὶ διακεκλασμένα ἀκούσματα, τὰ συμπόσια καὶ τὰς μέθας καὶ ἅπαντα τὰ ἄλλα κακὰ.⁽²⁾ Οὕτω δὲ οἱ γονεῖς μορφοῦντες ἐν αἰκῷ τοὺς παῖδας ὀφείλουσιν ἔπειτα νὰ πέμπωσιν εἰς σχολεῖα διδασκάλων ἀρετῆς, οἵτινες θέλουσι μεριμνήσει, ὅπως μὴ ἡ πονηρία εἰσδύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεαρῶν παίδων. Ἄλλ' εἰς τὴν ρύθμισιν καὶ διάπλασιν τῶν ψυχῶν τῶν παίδων δὲν συντελεῖ μόνον εὐσεβῆς οἶκος καὶ εὐσεβὲς σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ ἐνάρετος παλιτεία. Οἱ νομοθέται δεινὴν πλανῶνται πλάνην νομίζοντες, ὅτι δύνανται νὰ παιδαγωγῶσι τοὺς πολίτας ἐπιβάλλοντες διαφόρους ποινάς. Ἐὸ σπουδαιότατον λοιπὸν μέλημα τῶν γονέων, διδασκάλων καὶ νομοθετῶν πρέπει νὰ ἦναι, πῶς ἡ φύσις τοῦ παιδὸς νὰ γίγνηται ἄβητος εἰς τὴν πονηρίαν.⁽³⁾

Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ μεγίστη ὑπῆρχε κατάπτωσης καὶ χαλάρωσις ἠθῶν καὶ σπάνις χρηστῶν διδασκάλων οἱ τρεῖς τῆς ἐκκλησίας ἱεράρχαι συνεβούλευον τοὺς γονεῖς νὰ πέμπωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς τὰ ἐν μοναστηρίοις σχολεῖα, ἔνθα ἐπὶ τινα ἔτη ν' ἀσκῶνται ὑπὸ διδασκάλων ἀρετῆς, μετὰ τοῦτο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ τρέπωνται εἰς διαφόρους τοῦ βίου ἐνεργείας. Οὕτω δὲ οἱ παῖδες ἔμελλον ν' ἀποβῶσι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ οἰκίᾳ καὶ πόλει καὶ ἔθνει.⁽⁴⁾

(1) Αὐτόθι τόμ. Δ', σελ. 652 καὶ 659.

(2) Αὐτόθι σελ. 642.

(3) Αὐτ. τόμ. Α', σελ. 381. Γρηγ. ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν λόγῳ 40 κεφ. 17.

(4) Αὐτόθι σελ. 380 «ἀπαρτισθεὶς μὲν γὰρ (ὁ νέος ἐν τοῖς σχολ-

Ἐνεκα δὲ τῆς παρεχομένης ταύτης ἐν τοῖς σχολείοις τῶν μοναστηρίων ὠφελείας καὶ χρησιμότητος οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ἦσαν ὑπέρμαχοι καὶ ὑπερασπισταὶ αὐτῶν. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος πολλάκις ἠύχετο τὴν κατάργησιν τῶν μοναστηρίων, εἰάν ἡ εὐνομία ἐβασίλευε τῶν πόλεων.⁽¹⁾ Ἐνόσω ὅμως αὕτη δὲν ὑπῆρχε, καλῶς ἐποίουν παροτρύνοντες τοὺς νέους νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων κείμενα μοναστήρια, ἔνθα δὲν ἐνεφώλευον ἐμπαιθεὶς καὶ ἄγριοι καταστροφεῖς τῶν ἐθνικῶν ναῶν μοναχοὶ, ἀλλ' ἀριστοὶ ἔξων διδάσκαλοι, ἐνδεδυμένοι τὰ ἀληθῆ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἰμάτια, οἵτινες παντὶ σθένει ἠγωνίζοντο ν' ἀναζωπυρῶσι τὸ θερησκευτικὸν αἰσθημα τῶν νέων καὶ νὰ διαπλάττωσι τὸ τε ἦθος καὶ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτων συντελοῦσι κατὰ τοὺς τρεῖς ἱεράρχας α) αἱ Ἁγία Γραφαὶ καὶ μάλιστα τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.⁽²⁾ Διὰ τῶν ἁγ. Γραφ. καὶ μάλιστα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὁ ἄνθρωπος καθαρίζεται ἀπὸ παντὸς ρύπου κακίας, διαπλάττεται ἐσωτερικῶς καὶ γίγνεται ὑπέρτερος τοῦ ψυχικοῦ καὶ ὕλικοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ μάλιστα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὁ ἐπὶ γῆς βίος τοῦ ἀνθρώπου φωτίζεται, καθίσταται μακάριος καὶ εὐδαίμων, διότι αὐταὶ συνδέουσι τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης τὸ μὲν μετὰ τοῦ

λείους τῶν μοναστηρίων) κοινὸν ἔσται κέρδος καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ οἰκίᾳ καὶ πόλει καὶ ἔθνει· ἀτελέστερος δὲ παραγενόμενος καταγέλαστος ἔσται καὶ ἐπονείδιστος καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιβλαβής» ὅπερ δεικνύει, ὅτι οἱ παῖδες παιδαγωγούμενοι ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των ὡς χρηστοὶ καὶ ἠθικοὶ πολῖται. πρβλ. Γρηγ. Ναζιανζ. λόγ. 40 κεφ. 18 καὶ λόγ. 37 κεφ. 9, 10, 11.

(1) Αὐτόθι σελ. 328 «ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς οὐχ ἤττον ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ πλέον καὶ πολλάκις ἠύχάμην τῶν μοναστηρίων ἀναριθμῆναι τὴν χρεῖαν καὶ τοσαύτην ἐν ταῖς πόλεσι γενέσθαι τὴν εὐνομίαν, ὡς μηδένα δεηθῆναι ποτε τῆς εἰς τὴν ἔρημον καταφυγῆς· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἄνω κάτω γέγονε καὶ αἱ μὲν πόλεις, ἔνθα δικαστήρια καὶ νόμοι πολλῆς γέμουσι παρανομίας καὶ ἀδικίας, ἡ δ' ἔρημος πολλῶ βρῦει τῷ τῆς φιλοσοφίας καρπῷ.....» (2) Αὐτόθι τόμ. Α', 992. Γρηγ. Ναζιανζ. λόγ. 31 κεφ. 21 λόγ. 32 κεφ. 32 καὶ 21.

Θεοῦ, ὡς πατὴρ ἀυτοῦ, τὸ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ὡς μελῶν μεγάλης οἰκογενείας. Διὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ μάλιστα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, αἵτινες τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην διδάσκουσιν, ὁ ἄνθρωπος ἀποβαίνει πράγματι μεμορφωμένος καὶ τέλειος, ἐπιδεικνύμενος ταύτην οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων. Λίαν ὀρθῶς λέγει ὁ παιδαγωγὸς Palmer «ὁ ἀπλοῦς χριστιανὸς, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιον κατενίκησε τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὸν ὑλισμὸν, εἶναι πράγματι μεμορφωμένος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ὁ χριστιανισμὸς δίδει συμμετρίαν εἰς τὴν διάνοιαν, εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ, ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ πᾶν ἀγροῦκον καὶ κοινὸν καὶ καθίστησιν ὠραῖον τὸν ἐξωτερικὸν βίον αὐτοῦ.»⁽¹⁾

6') Ἡ φοίτησις τῶν παιδῶν εἰς τοὺς ναοὺς. Οἱ παῖδες ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ναοὺς παιδαγωγοῦνται ὑπὸ τῶν ἐν πάσῃ λειτουργίᾳ ἀναγινωσκομένων τεμαχίων τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ κηρύγματος, οὗ ὁ νοῦς καὶ οὐχὶ ἡ καλλιέργεια δέον νὰ ἐπαινῆται καὶ θαυμάζεται.⁽²⁾ Καὶ ὅτε ποτε ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐχειροκροτήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν ῥητορικὴν εὐγλωττίαν του ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἦσαν συνειθισμένοι νὰ χειροκροτῶσιν ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ταῖς σχολαῖς τῶν ῥητόρων καὶ σοφιστῶν, ἀνεφώνησεν, ὅτι «οὐκ ἔστι θεάτρον ἡ Ἐκκλησία, ἵνα πρὸς τέρψιν ἀκούωμεν ὠφεληθέντας ἐντεῦθεν ἀπιέναι χρεῖ, κερδάνοντάς τι πλέον καὶ μέγα, οὕτως ἀναχωρεῖν δεῖ· ἐπεὶ μάτην καὶ εἰκῆ παραγινόμεθα, εἰ πρὸς καιρὸν ψυχαγωγηθέντες οὕτως ἀναχωροίημεν, ἔρημοι καὶ κενοὶ τῆς ἀπὸ τῶν λεγομένων ὠφελείας γενόμενοι. Τί μοι τῶν κρότων ὄφελος τούτων; τί δὲ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν βορῶν; Ἕπαινος ἐμὸς τὸ διὰ τῶν ἔργων ὑμᾶς ἐπιδεῖξαι τὰ λεγόμενα ἅπαντα· τότε ἐγὼ ζηλωτὸς καὶ μακάριος, οὐχ ὅταν ἀποδέχησθε, ἀλλ' ὅταν ποιῆτε μετὰ προθυμίας ἀπάσης, ἅπερ ἂν ἀκούσητε παρ' ἡμῶν. Ἐκαστος τὸν πλησίον διορθούσθω· οἰκοδομεῖτε γὰρ εἰς τὸν ἕνα.»⁽³⁾

(1) Palmer Evang. pädag. S. 107.

(2) Χρυσόστομος εἰς τὴν ὁμιλίαν Α'. εἰς τὴν Πεντηκοστήν.

(3) Αὐτόθι τόμ. Β'. σελ. 38 πρῶλ. Λιβάνιον τόμ. Α'. σελ. 2, 32, 168. Εὐνάπιον βίον σοφιστ. σελ. 96.

γ') Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Οὐδὲν δύναται τοσοῦτο νὰ ἐξεγείρῃ τὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν, ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὰς ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος καὶ ὑψώσῃ αὐτὰς ὑπεράνω τῶν γηίνων πραγμάτων, ὅσον κοινὸν καὶ ὀυθιμικῶς συντεταγμένον ἐκκλησιαστικὸν ἄσμα. Τὸ ψάλλειν ὠφελεῖ πολὺ, ἀγιάζει καὶ φωτίζει τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν τὸ στόμα αὐτοῦ δὲν λαλῇ ἀπλῶς τὰ ῥήματα καὶ ὅταν ἡ διάνοια αὐτοῦ δὲν διατρέβῃ πανταχοῦ ἔξω πλανωμένη.⁽¹⁾ Οἱ δ' ἐθνικοὶ βλέποντες, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐπέδρα ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν νέων, ἐμιμήσαντο τοὺς χριστιανούς καὶ ἤρξαντο ἐπιμελούμενοι αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐμορφοῦντο ἐν τῇ μουσικῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ εὐφρεῖς νέοι δαπάνη τοῦ Κράτους, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς.⁽²⁾

(1) Χρυσόστομος τόμ. Ε'. σελ. 156 εἰς τὸν 41 ψαλμὸν.

(2) Ἰουλιανὸς Ἐκδικίῳ (ἐπιστολὴ 56) «ἄξιόν ἐστιν, εἴπερ ἄλλου τινός, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐπιμεληθῆναι μουσικῆς. Ἐπιλεξάμενος οὖν ἐκ τοῦ δήμου τῶν Ἀλεξανδρέων εὖ γεγονότας μαιρακίσκους ἀρτάβας ἐκάστῳ (σίτον) κέλευσον δύο τοῦ μηνὸς χορηγεῖσθαι ἔλαιόν τε ἐπ' αὐτῷ (καὶ σίτον) καὶ οἶνον· ἐσθῆτα δὲ παρέξουσιν οἱ τοῦ ταμείου προεστῶτες. Οὗτοι δὲ τέως ἐκ φωνῆς καταλεγέσθωσαν.....» ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἐθεώρησεν ὡς ἐν τῶν μέσων πρὸς ἐκλάμπρυνσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς ἐθνικῆς λατρείας καὶ τῆς μουσικῆς, ἣν ἔβλεπε λίσαι ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοὺς χριστιανούς.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΥΠΟ Α. Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

(Συνέχεια ἴδε φυλλάδιον Γ' καὶ Δ').

δ. Καταβολὴ δικαιωμάτων. Τὰ μὲν δικαιώματα τῆς πρώτης ἐγγραφῆς εἰσὶ φιορ. 2,10 (δρ. 5,25) ὡς καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις, τὰ δὲ δίδακτρα ἀνέρχονται, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ σχολείου ἐξαρτωμένης ἔκ τε τῆς σημασίας τῆς πόλεως ἔνθα ὑπάρχει, ἔκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ειδικότητος τῶν καθηγητῶν καὶ ἔκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, εἰς 10—12 φιορίνια (30 δρ.) κατ' ἔτος διὰ τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις καὶ εἰς 16—20 (40—50 δρ.) διὰ τὰς τρεῖς ἀνωτέρας. Ἡ ἀπὸ τῶν διδάκτρων ἀπαλλαγὴ γίνεται μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις διατυπώσεων.

ε. Οἱ ὄροι τῆς ἐγγραφῆς τῶν τακτικῶν μαθητῶν εἰσὶν οἱ τῶν γυμνασίων, ἡ δὲ ἐγγραφή ἐκτάκτων μαθητῶν μόνον κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ διδασκαλικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι μαθηταὶ εἰσὶ μᾶλλον ἀκροαταὶ καὶ δὲν συμμετέχουσι τῶν ἐξετάσεων, οὐδὲ δίδεται αὐτοῖς ἐνδεικτικόν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτρέπεται νὰ φοιτῶσι μαθηταὶ ὡς ἀπλοῖ ἀκροαταὶ ὠρισμένων τινῶν μαθημάτων, οἵτινες ἐφάπαξ πληρόνουσι δικαίωμα τι καὶ καταβάλλουσιν, εἴαν φοιτῶσιν εἰς τὰς ἀσκήσεις τῆς ἰχνογραφίας ἢ τῆς χημείας, ἀνάλογα δίδακτρα· δύναται ὅμως τὸ διδασκαλικὸν συμβούλιον ἐν πάσῃ ὥρᾳ ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δοθεῖσαν ταύτην ἄδειαν.

Καὶ ἐνταῦθα εἰσὶ δεκτοὶ μαθηταὶ ἰδιοδίδακτοι ἐγγεγραμμένοι καὶ μὴ, ὑποβαλλόμενοι εἰς τὰς αὐτὰς ὡς καὶ ἐν γυμνασίοις διατυπώσεις· δὲν ἐπιτρέπεται δὲ εἰς ἰδιοδίδακτον μαθητὴν νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις εἰμὴ μετὰ τὴν αὐτοπρόσωπον φοίτησιν ἐν τῇ ἕκτῃ τάξει· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη, προκειμένου περὶ πρακτικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαθημάτων, ὧν ἢ κατ' οἶκον διδασκαλία

ἀποβαίνει δυσχερῆς εἰ μὴ ἀδύνατος, ὀφείλει τὸ διδασκαλικὸν συμβούλιον νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς τοιοῦτους μαθητὰς πλείονας περιορισμοὺς καὶ αὐστηροτέρας ἐξετάσεις ἢ εἰς τοὺς τακτικούς, διότι ἡ πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ εἰς τὸν εὐφυέστερον ἰδιοδίδακτον μαθητὴν καὶ διὰ τῶν ἀφθονωτέρων διδακτικῶν μέσων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ ἴση πρὸς τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις τούτοις σχολείοις χορηγημένην ἐκπαίδευσιν. Ἡ καταβολὴ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐγγραφῆς, τῶν διδάκτρων καὶ τῶν ἐξετάσεων παρὰ μαθητῶν ἰδιοδιδάκτων δὲν διαφέρει τῶν σχετικῶν καταβολῶν ἐν ταῖς γυμνασίοις.

7. Ἐξετάσεις καὶ βαθμολογία. Δι' ἐν ταῖς γυμνασίοις ἰσχύουσαι διατάξεις περὶ ἐξετάσεων καὶ βαθμοφορίας διατηροῦνται καὶ ἐνταῦθα, ὀλίγαι δὲ μόνον ἐφαρμόζονται τροποποιήσεις αὐτῶν ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν βιοτεχνικῶν σχολείων.

Διὰ τὰς ἐπὶ ἐπὶ προβιβασιμῶ ἐξετάσεις δὲν ἀπαιτεῖται ἴδιον ἔργον χάριν τῶν ἐξετάσεων ἐκ τῶν μαθημάτων τῆς ἰχνογραφίας, ἀλλ' ὑποβάλλονται παρὰ τῶν μαθητῶν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸ λήγον σχολικὸν ἔτος ἐκτελεσθέντα σχέδια ἐν καταλλήλῳ φακέλλῳ. Ἐνῶ ἡ διὰ γεωμετρικῶν ἐργαλείων γινομένη ἰχνογραφία, ἐνεκα τῆς στενῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν μηχανικῶν τεχνῶν, ἔχει τὴν σπουδαιότητα κυρίου μαθήματος καὶ ἐπιδρᾷ ὁ παρὰ τοῦ μαθητοῦ ἀποκτηθεὶς βαθμὸς ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ προόδου τοῦ ἐνδεικτικοῦ, οἱ βαθμοὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἤτοι ἐλευθέρας λεγομένης ἰχνογραφίας καὶ τῆς καλλιγραφίας δὲν ἐξασκοῦσι τοιαύτην ἐπιρροήν· μέτριος δὲ βαθμὸς ἐν τοῖς μαθήμασι τούτοις ληφθεὶς, δὲν συνεπάγεται, εἴαν ἄλλως ὁ μαθητὴς εἰς τὰ λοιπὰ μαθήματα ἔλαβε καλὸν βαθμὸν, τὴν ὑποβίβασιν τοῦ βαθμοῦ προόδου.

Δι' ἐπὶ προβιβασιμῶ ἐξετάσεις τελοῦνται συνήθως κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας ἐξαμηνίας, αἱ δὲ δημόσιοι ἐξετάσεις παραλείπονται συνήθως εἰς τὰς τρεῖς τελευταίας τάξεις, ἀντ' αὐτῶν ὁμοίως ἐκτίθενται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους τὰ πρακτικὰ ἔργα τῶν μαθητῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸς κοινὴν θέαν, ἀφοῦ βαθμολογηθῶσι συμπε-

ριλαμβάνονται ὁ ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις τὰ σχεδιαγράφηματα τῆς ἐλευθέρας ἰχνογραφίας, τῆς γραμμογραφίας, τῆς περιγραφικῆς γεωμετρίας καὶ τῆς μηχανικῆς ἰχνογραφίας, τὰ καλλιγραφικὰ τετραδία, τὰ γύψινα προπλάσματα καὶ αἱ ἐν τῷ σχολείῳ κατασκευασθεῖσαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν χημικαὶ σκευασαί.

Αἱ ἐπὶ προβιβάσμῳ ἐξετάσεις διαιροῦνται εἰς γραπτὰς καὶ προφορικὰς· καὶ αἱ μὲν γραπτὰ συνίστανται εἰς τὴν ἔκθεσιν ἰδεῶν ἐκ τῆς γερμανικῆς γλώσσης, τὴν λύσιν μαθηματικῶν προβλημάτων καὶ θεωρημάτων καὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν θεμάτων ἐκ τῆς περιγραφικῆς γεωμετρίας, αἱ δὲ προφορικαὶ περιορίζονται εἰς τὰ ἱερὰ, τὰ μαθηματικά, τὴν φυσικὴν, τὴν γημείαν, τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας δὲν ἐξετάζονται οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἀρκεῖ ὁ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων δοθεὶς αὐτοῖς παρὰ τῶν σχετικῶν καθηγητῶν βαθμὸς.

Ἐκτακτοὶ μαθηταὶ ἢ ἀκροαταὶ δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἐξετάσεις, δίδεται δὲ μόνον αὐτοῖς ἐνδεικτικὸν φοιτήσεως καὶ ἀκροάσεως.

Αἱ δὲ ἀπολυτήριοι ἐξετάσεις δὲν εἰσὶν ὑποχρεωτικαὶ ἐν τοῖς βιοτεχνικοῖς σχολείοις, θεωρουμένης τῆς ἐν τῷ τέλει τῆς τελευταίας (ἀπὸ τοῦ 1883 ἐβδόμης) τάξεως γενομένης αὐστηρᾶς ἐξετάσεως ὡς τοιαύτης· διὸ τελεῖται αὕτη συνήθως μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν λοιπῶν τάξεων· καὶ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν βιοτεχνικῶν σχολείων καὶ σκοπεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι οἱ ἐξεταζόμενοι οὐ μόνον ἀπέκτησαν τὰς ἐν τοῖς βιοτεχνικοῖς σχολείοις διδασκομένας γνώσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τὸν προβιβάσμον αὐτῶν εἰς τὸ ἀμέσως ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον, ὅπερ εἶναι τὸ πολυτεχνεῖον, ἀπαιτούμενην ὀριμότητα. Ἄλλως δὲ γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸ πολυτεχνεῖον μόνον οἱ τὸν πρῶτον βαθμὸν προόδου ἀποκτήσαντες, οἵτινες ἀμέσως προβιβάζονται εἰς τὰς εἰδικὰς τοῦ πολυτεχνείου σχολὰς· οἱ δὲ τὸν δεύτερον βαθμὸν προόδου λαβόντες ὀφείλουσι νὰ ἐξετασθῶσιν ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς αὐτάς.

Ἡ διάρκεια τοῦ σχολαστικοῦ ἔτους τῶν βιοτεχνικῶν σχολείων δὲν διαφέρει τῆς τῶν γυμνασίων.

Γ'. ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ. (*)

1. Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ παροχὴ εὐρυτέρων πρακτικῶν γνώσεων εἰς τοὺς ἄλλως ἀποκλειστικῶς μόνον περὶ τὰ θεωρητικὰ μαθήματα καὶ τὰς γλώσσας ἀσχολουμένους μαθητὰς τῶν γυμνασίων, ἡ παροχὴ ἀρκούσης παιδείσεως καὶ ἡ μετὰ τῶν ὠραίων τεχνῶν ἐξοικείωσις τῶν μαθητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀποφοιτῶντες ἐκ τῶν τοιούτων ἐκπαιδευτηρίων δὲν πρόκειται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον, οἷον πολυτεχνεῖον ἢ πανεπιστήμιον, προσέτι δὲ

(*) Μείζων ἢ ἐν Αὐστρίᾳ σημεῖα δίδεται τανῶν ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὰ βιοτεχνικὰ γυμνάσια· ἰδίως δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τῆς Βάδης καὶ τῷ βασιλείῳ τῆς Σαξονίας τὰ ἐκπαιδευτήρια ταῦτα ἀντικατέστησαν ἐντελῶς τὰ μέχρι τοῦδε κλασικὰ γυμνάσια καὶ ἐν μέρει τὰ βιοτεχνικὰ σχολεῖα, μόνον δὲ οἱ θεολόγοι καὶ φιλόλογοι φοιτῶσιν εἰς τὰ κλασικὰ γυμνάσια.

Κατὰ τὸν νέον Σαξονικὸν Νόμον τῆς 15 Φεβρουαρίου 1884 μεταρρυθμίζονται τὰ βιοτεχνικὰ σχολεῖα (Realschulen) Α' καὶ Β'. τάξεως καὶ ὀνομάζονται τὰ μὲν τῆς Α' τάξεως βιοτεχνικὰ γυμνάσια (Realgymnaisien), περιλαμβάνοντα ἐννέα διαδοχικὰς τάξεις, τὰ δὲ τῆς Β' τάξεως καλοῦνται ἀπλῶς βιοτεχνικὰ σχολεῖα καὶ ἔχουσιν ἕξ τάξεις.

Πρὸς ἐγγραφήν ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει ἀρκεῖ τὸ ἕν ἔτος συμπληρωμένον. Τὸ σχολικὸν ἔτος ἄρχεται μετὰ τὸ Πάσχα καὶ περατοῦται πρὸ τοῦ Πάσχα.

Παρατίθεμεν ἐνταῦθα τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον λεπτομερὲς καὶ ἡτιολογημένον πρόγραμμα τῶν νέων Σαξονικῶν βιοτεχνικῶν γυμνασίων ὡς ταῦτο συνοδεύει τὸ ἐκτελεστικὸν τοῦ ἀνωτέρου Νόμου Βασιλ. Διάταγμα τῆς 15 Φεβρουαρίου 1884.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

τῶν μαθημάτων ἐν τοῖς βιοτεχνικοῖς γυμνασίοις τῆς Σαξονίας.

§ 1. Ἀντικείμενα διδασκαλίας.— Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς:
α'. Ἐπιστημονικοὺς κλάδους, οἵτινες συμπεριλαμβάνουσι τὰ ἱερὰ μαθ.

ἢ ἰκανοποίησις τῆς λίαν αἰσθητικῆς ἀνάγκης νὰ μὴ λαμβάνηται ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος προορισμοῦ ἢ ἐπαγγέλματος τοῦ μαθητοῦ ἀπόφασις ἀπ' αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς ἔτι παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οὐ δηλαδὴ μεταβαίνει ἐκ τῶν κυρίων σχολείων εἰς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον, ἀλλὰ ν' ἀναβάλληται αὕτη μέχρις ὀριμωτέρας ἡλικίας καὶ ἀναπτύξεως τῶν κλίσεων αὐτοῦ. Ἰδίᾳ λοιπὸν ἐκπαιδευτήρια προπαιδευτικά, προετοιμάζοντα τοὺς φοιτητὰς αὐτῶν ἐξ ἴσου καὶ συγχρόνως διὰ τὴν πανεπιστημιακὴν καὶ διὰ τὴν ἐν πολυτεχνείοις διδασκαλίαν καὶ ἐπιτρέποντα εἰς τὸν ἐξ αὐτῶν ἀποφοιτῶντα καὶ ὀριμώτερον καταρτισθέντα μαθητὴν ν' ἀποφασίζῃ, ἐάν θὰ ἐξακολουθήσῃ

θήματα, τὴν γερμανικὴν, λατινικὴν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἀριθμητικὴν, μαθηματικά, φυσικὴν, χημείαν, φυσιογραφίαν ἐν γένει, ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν.

β'. Τέχνας καὶ Ἐμπειρίας, αἵτινες περιλαμβάνουσι τὴν ζωγραφικὴν, τὴν ἰχθυογραφίαν καὶ καλλιγραφίαν, τὴν ὠδικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν.

Ἄπαντα τὰ ὑπ' ἀρ. α' καὶ β' ἀντικείμενα διδασκαλίας εἶναι ὑποχρεωτικά. Εἰδικὰ ἀντικείμενα διδασκαλίας εἰσὶν : ἡ στενογραφία διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν μεσαίων τάξεων καὶ ἡ ἐλεύθερα ἰχθυογραφία ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας δευτέρας τάξεως καὶ ἄνω.

§ 2. Ἡ διδασκαλία δὲν χορηγεῖται κατὰ κλάδους ἐπιστήμης, ἀλλὰ κατὰ τάξεις, ἵνα ἕκαστος μαθητὴς λαμβάνῃ μέρος εἰς ὅλα τὰ διδασκόμενα ἀντικείμενα τῆς τάξεώς του καὶ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν.

§ 3. Διάρκεια τῆς διδασκαλίας.—Ἡ διδασκαλία διανέμεται εἰς 9 ἔτη, ἀρχόμενα καὶ λήγοντα τὸ Πάσχα. Ὅθεν ἡ πλήρης διδασκαλία περιλαμβάνει 9 ἔτη, ἐξ ὧν 3 διὰ τῆς κατωτέρας τάξεως (Ἐκτὴν, Πέμπτην, Τετάρτην) 3 διὰ τῆς μεσαίας (κατωτέραν Τρίτην, ἀνωτέραν Τρίτην καὶ κατωτέραν Δευτέραν) καὶ 3 διὰ τῆς ἀνωτέρας τάξεως (ἀνωτέραν Δευτέραν, κατωτέραν Πρώτην καὶ ἀνωτέραν Πρώτην).

Ἐξόχως εὐφυεῖς καὶ ἐπιμελεῖς μαθηταὶ δύνανται, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐξαιρέσειν, νὰ διανύσωσι ταχύτερον ἢ νὰ ὑπερπηθῶσι τάξιν τινὰ, ἐνῶ οἱ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένοι καὶ ἀμελεῖς θέλουσι διαμεῖναι ἐν τῇ αὐτῇ τάξει δύο ἔτη. Ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ὁμοίως καὶ τῇ κατωτέρᾳ Πρώτῃ (τῇ 8ῃ καὶ 9ῃ) τάξει,

τὴν σειράν τῶν μαθημάτων εἴτε τῶν ἀνωτέρων γυμνασίων εἴτε τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ βιοτεχνικοῦ σχολείου. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀναβάλλεται δι' αὐτῶν ἀνευ βλάβης τινὸς ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις περὶ τῆς διευθύνσεως τῶν σπουδῶν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, ὅτε κάλλιον ἤδη οἱ μαθηταὶ γινώσκουσι πρὸς ποῖον κλάδον ἐπιστήμης ἀνεπτυχθῆ ἐν ἑαυτοῖς ἢ ἔρσεις· ἀφ' ἑτέρου δὲ προικίζονται ἤδη τοιοῦτοτρόπως

ὅφρα ἕκαστος μαθητὴς νὰ διαμεῖνῃ ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος, καὶ μόνον τῇ ἀδείᾳ τοῦ ὑπουργείου δύνανται τις καὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐξετάσεις ἀπολυτηρίους.

§ 4. Ἐκάστη τῶν 9 τάξεων ἔχει χωριστὴν διδασκαλίαν.

Συγχωνεύσεις τῆς κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας Δευτέρας, ὡς καὶ τῆς κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας Πρώτης, ἐφ' ὅσον τὰ διδασκόμενα ἀντικείμενα ἐν γένει τὸ ἐπιτρέπουσι, τότε μόνον δύνανται νὰ γίνωσιν, ὅταν ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν δύο ὁμοῦ τάξεων δὲν ὑπερβαίῃ τοὺς 30.

§ 5. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὡρῶν τῆς διδασκαλίας ὀρισθῆσεται ἐν τῇ § 46.

Κατὰ πᾶσαν Δευτέραν, Τρίτην, Πέμπτην καὶ Παρασκευὴν γίνεται διδασκαλία πρὸ καὶ μετὰ μεσημβρίαν, κατὰ Τετάρτην δὲ καὶ Σάββατον μόνον πρὸ μεσημβρίας. Τὰ δυσκολώτερα καὶ σπουδαιότερα μαθήματα διδάσκονται κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, τὸ δὲ μάθημα τῶν ἱερῶν τὴν πρῶτην ἢ δευτέραν πρωϊνὴν ὥραν.

Αἱ παραδόσεις ἀρχοῦνται ἀκριβῶς 10 λεπτά μετὰ τὴν κρούσιν τοῦ κώδωνος, περατοῦνται δὲ ἅμα τῇ κρούσει αὐτοῦ. Ἡ πρώτη παράδοσις τῆς πρωΐας ἀρχίζει μετὰ προσευχῆς ἐν ταῖς κατωτέραις καὶ μεσαίαις τάξεσι.

§ 6. Ἱερά.—Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπαραιτήτου ἐν τῷ μαθήματι τούτῳ ἐνότητος ἀνατίθεται ἡ διδασκαλία αὐτῶν εἰς ὡς οἶόν τε ὀλιγωτέρους διδασκάλους, διδάκτορας τῆς Θεολογίας, δίδεται δὲ προσοχὴ εἰς τὴν ἀρμοσίαν τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκείας ἐν περιπτώσει πλειοτέρων διδασκάλων.

§ 7. Ἐν τῇ διανομῇ τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας δύο τινὰ δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν· πρῶτον πρέπει οἱ μαθηταὶ μέχρι τῆς ἀγίας μυστήσεως (τελετῆς ἐκκλησιαστικῆς, δι' ἧς ὁ νέος πολίτης γίνεται μέλος τῆς θρησκευτικῆς κοίτης, κατὰ τὸ δόγμα τῶν Γερμανῶν) καὶ ἐπειδὴ αὕτη γίνεται τὸ ἐνωρίτερον ἅμα τῇ περατώσει τῆς Τετάρτης ἢ τῷ βραδύτερον ἅμα τῇ περατώσει τῆς κατωτέρας ἢ ἀνωτέρας Τρίτης, ἤδη εἰς τὰς τά-

οί κατόπιν εἰς τὸ γυμνάσιον φοιτήσοντες διὰ πλειοτέρων πρακτικῶν καὶ φυσικῶν γνώσεων, οἱ δὲ τὸ βιοτεχνικὸν σχολεῖον ἀκολουθήσοντες διὰ τῶν εἰς ἕκαστον πεπαιδευμένον μέλος τῆς κοινωνίας ἀπαραιτήτων γνώσεων ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἡ ἰδέα τῆς ποιότητος διαρρυθμίσεως τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐφέρετο ἐν Αὐστρίᾳ ἀπὸ τοῦ 1849, ἐπραγματοποιήθη

ἕως ταύτας νὰ ἀκούσῃσι πλήρη διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ κατηγήσεως. Εἶτα δὲ νὰ ἐπιδιώκῃται, μετ' ἀποφυγῆς ξηρῶν ἐκστηθίσεων, ἡ ὀρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις δι' ἀναγνώσεως τῶν ἀγ. Γραφῶν, διὰ βελυτέρως θεμελιώσεως τῆς ὀρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ διὰ διδασχῆς τῆς ὀρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Ὅθεν διακρίεται ἡ ὀρησκευτικὴ διδασκαλία ὡς ἐξῆς :

Ἐκτη τάξις, 3 ὥρας καὶ ἑβδομάδα : Ἱστορία τῆς παλαιᾶς Γραφῆς ἐξήγησις καὶ ἀποστήθισις τοῦ πρώτου κεφαλαίου.

Πέμπτη τάξις, 3 ὥρ. καὶ ἑβδομάδα.—Ἱστορία τῆς νέας Γραφῆς. Ἀποστήθισις καὶ ἐξήγησις τοῦ δευτέρου κεφαλαίου.

Τετάρτη τάξις, 3 ὥρας ἑβδ.—Ἐπανάληψις τῆς ἱστορίας τῆς Γραφῆς, ἐξήγησις καὶ ἀποστήθισις τοῦ 3ου, 4ου καὶ 5ου κεφαλαίου.

Κατωτέρα-ἀνωτέρα Τρίτη, 2 ὥρας ἑβδ.—Συνεχομένη ἐπανάληψις τῆς κατηγήσεως καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. καὶ Ν. Γραφήν καὶ εἰς τὴν γνώσιν αὐτῆς τῆς Γραφῆς.

Κατωτέρα-ἀνωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ. ἑβδ.—Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἀρχαί τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, διάδοσις αὐτῆς καὶ ἀναμόρφωσις, συνέχεια ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς.

Κατωτέρα-ἀνωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ. ἑβδ.—Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ διδασκαλία τῆς ἠθικῆς μετὰ προσαρμογῆς εἰς τὰ ἐν τῇ Ν. Γραφῇ καὶ εἰς τὰ Λουθηρανικὰ δόγματα, προπάντων εἰς τὸ Αὐγουστιανὸν σύμβολον τῆς πίστεως. Βραχεῖα διατριβὴ εἰς τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῆς νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

§ 8. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Ἡ ὀρησκευτικὴ διδασκαλία σκοπεῖ τὴν διέγερσιν καὶ ζωπύρωσιν τοῦ ὀρησκευτικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐδραίωσιν εὐαγγελικῆς πίστεως. Ἐν συνόλῳ σκοπεῖ τὴν ἐπιτυχίαν πλουσίας γνώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς Ἀγ. Γραφῆς, πρὸ πάντων τῆς Νέας, μετὰ

δὲ τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1862 ἐν τῇ βοημικῇ πόλει Tabor, ἰδρυσάση πλήρες βιοτεχνικὸν σχολεῖον μετὰ μαθημάτων γυμνασίου.

2. Ἡ διεύθυνσις τῶν βιοτεχνικῶν γυμνασίων εἶναι ἡ τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ πολλαπλασίασις τῶν διδασκομένων μαθημάτων συνεπάγεται καὶ αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καθηγητῶν· ὑπάρχουσι δὲ συνήθως ὀκτὼ κατ' ἐλάχιστον ὄρον καθηγηταί.

τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρχῶν αὐτῆς.

§ 9. Γερμανικὴ γλῶσσα.—Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία τῆς γερμανικῆς γλώσσης πρέπει νὰ γίνῃται ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ νὰ σκοπῇ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τελευταίας, ὅπως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ξενικοὺς ιδιωτισμοὺς χρησιμεύσῃ ἡ μητρικὴ γλῶσσα πρὸς παράστασιν τῶν ιδεῶν, διὸ ἀπαραίτητος εἶνε ἡ γνώσις τῶν τῇ γερμανικῇ γλώσσῃ ἰδιαζόντων κανόνων. Ἡ ἐμμάθησις τούτων γίνεται εἰς μὲν τὰς κατωτέρας τάξεις δι' ἐξεγέρσεως τοῦ ὑπὲρ τῆς γλώσσης αἰσθήματος, εἰς δὲ τὰς μεσαίας καὶ ἀνωτέρας διὰ καλῶς ἐκλελεγμένων ἀναγνωσμάτων. Ἐν τῇ ἀναγνώσει κλασικῶν συγγραφέων τηρεῖται ἡ ἀρχὴ ὅτι, ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ποιήσεων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ τὸ φιλολογικὸν ἐνδιαφέρον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ὀφείλει ἀπολύτως νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν αἰσθητικὴν· ὅθεν ἐν τῇ ἀναγνώσει ἰδίως τῆς δραματικῆς φιλολογίας, πρέπει νὰ ἀποφεύγηται ἡ χρόνον καὶ ἐνδιαφέρον καταναλίσκουσα ἐμμάθησις τῶν τεμαχίων κατὰ φράσεις, ἀλλὰ τούναντίον νὰ δίδῃται τὸ τεμάχιον ὀλόκληρον εἰς κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσιν καὶ μόνον τὰ δυσκολώτερα χωρία νὰ ἐπεξηγῶνται, ἐπιδιωκόμενης πρὸ πάντων τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ τεμαχίου· φευκτέα ἡ ἀποστήθισις ἐκτενῶν ποιημάτων.

§ 10. Διανομὴ τῆς ὕλης.—Ἐκτη τάξις, 6 ὥρας ἑβδομαδικῶς. Γυμνάσματα ἀναγνώσεως. Ἀναδιήγησις ἀναγνωσθέντων ἢ προδιηγηθέντων. Ἀπαγγελία μικρῶν ποιημάτων καὶ μικρῶν πεζῶν τεμαχίων ἐκ τοῦ ἀναγνωσματοαρίου. Εἶδη λέξεων καὶ τάξεις λέξεων. Κλίσις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκτὸς τῶν ἀνωμάλων, χρῆσις τῶν σπουδαιότερων συνδέσμων διδασκαλία ἀπλῶν φράσεων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πεζὴν ἀνάγνωσιν, ἐξάσκησις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τοὺς κυρίους κανόνας τῆς στίξεως,

3. Πρόγραμμα. Ἡ διδασκαλία διεξάγεται ἐν ταῖς βιοτεχνικοῖς γυμνασίοις κατὰ τὸ ἰσχύον διὰ τὰ κατώτερα γυμνάσια πρόγραμμα, τροποποιημένον κατὰ τοῦτο, ὅτι παραλείπονται τὰ μαθήματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰσάγονται ὡς ὑποχρεωτικαὶ εὐρύτεραι γνώσεις τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ ἰχνογραφία. Οἱ μὲν βουλόμενοι νὰ εἰσέλθωσιν ἐκ τοῦ βιοτεχνικοῦ γυμνασίου εἰς

καθ' ἑβδομάδα γραπτὸν γύμνασμα, ἐναλλάξ θέμα (ἀποτύπωσης διηγήσεων, εὐκολοὶ περιγραφαὶ) ἢ καθ' ὑπαγόρευσιν γραφή.

Πέμπτη τάξις, 4 ὥρας ἑβδομαδιαίως. Συνέχεια γυμνασμάτων ἀναγνώσεως καὶ ἀναδιηγήσεως, ἐκμάθησις καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων, σύνδεσις φράσεων καὶ παράθεσις συνδέσμων, ἀναφορικὸς λόγος, συμπλήρωσις τῶν κυρίων κανόνων τῆς ὀρθογραφίας καὶ στίξεως· αἱ προθέσεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν πεζὴν ἀνάγνωσιν. Ἡ ἐκλογή τῶν τεμαχίων ἀναγνώσεως ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ τάξει, δεόν νὰ σχετίζεται πρὸς τὴν γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν διδακτικὴν ὕλην.

Τετάρτη τάξις, 3 ὥρας ἑβδομαδιαίως. Ἀνάγνωσις καὶ ἐξήγησις πεζῶν καὶ ποιητικῶν κειμένων. Ἐκμάθησις καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων σχηματιζόντων μετὰ τῶν ἐν τῇ ἕκτῃ καὶ πέμπτῃ ἀπομνημονευθέντων συνεχῆ κανόνα τῆς ποιητικῆς ἀναγνώσεως, συναρμογὴ φράσεων καὶ ὑποτακτικοὶ σύνδεσμοι δευτερευουσῶν προτάσεων, συμπλήρωσις τῶν κανόνων τῆς ὀρθογραφίας καὶ στίξεως, ἐπέκτασις τῶν γραπτῶν θεμάτων ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἑβδομάδα· εἰς τὰς διηγήσεις καὶ περιγραφὰς προστίθενται ἐπιστολαὶ καὶ ὅμοια γυμνάσματα καὶ γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν.

Κατωτέρα Τρίτη, 3 ὥρας ἑβδομαδ.— Ἀνάγνωσις καὶ ἀνάλυσις μικρῶν ἐπικῶν καὶ λυρικῶν ποιημάτων μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς εἰς τὴν στίξιν, βιογραφικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν ποιητῶν, συνέχεια γυμνασμάτων ἐπὶ δευτερευουσῶν προτάσεων, πλάγιος ἑρωματικὸς λόγος, διδασκαλία παραγωγῆς λέξεων· γυμνάσματα εἰς σύνθεσιν εὐκόλων θεμάτων. Ἀνὰ 2 ἕως 3 ἑβδομάδας γραπτὴ ἐργασία.

Ἀνωτέρα Τρίτη, 3 ὥρας ἑβδ.— Ἀνάγνωσις καὶ ἐξήγησις κλασικῶν ποιητῶν, πρὸ πάντων τοῦ Goethe καὶ Schiller, τὰ κυριώτερα λυρικὰ προϊόντα τῶν ποιητῶν ἐκ τῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν πολέμων, πρὸς τούτοις δοκίμια στιχομυθίας καὶ τῶν κοινῶν μετρικῶν κανόνων. Ἐξέ-

ἀνώτερον γυμνάσιον, δύνανται δυνάμει ἐνδεικτικοῦ τῆς τρίτης τάξεως τοῦ βιοτεχνικοῦ γυμνασίου νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν τετάρτην τάξιν τοῦ γυμνασίου, οἱ δὲ ἐπιθυμοῦντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἀνώτερον βιοτεχνικὸν σχολεῖον, ὀφείλουσιν ἀπροσάγαθωσιν ἐνδεικτικὸν τῆς τετάρτης τάξεως τῶν βιοτεχνικῶν γυμνασίων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἢ ἐν ταῖς σχολαίσις τούτοις διδασκαλία ἀποτελεῖ ἐν ἀνεξάρτητον σύνολον,

ταῖς τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῶν ποιημάτων· ῥητορικὴ, ἐπαναλήψεις τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἡ περίοδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν πεζὴν ἀνάγνωσιν. Ἀνὰ 4 ἑβδομάδας ἐν θέμα.

Κατωτέρα Δευτέρα, 3 ὥρας ἑβδ.— Ἀνάγνωσις καὶ ἐξήγησις μεγάλων ἐπικῶν ποιημάτων νεωτέρων κλασικῶν, μέρη μεταφράσεων Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ὡς καὶ λυρικῶν ποιημάτων, προσωδία καὶ μετρικὴ. Ῥητορικὴ. Ἐπισκόπησις τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ἀπὸ Λουθήρου ἕως Goethe. Σύνταξις πρὸ πάντων τοῦ ἐξηρητημένου λόγου. Ἀνὰ 5 ἑβδομάδας ἐν θέμα.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 3 ὥρ. ἑβδ.— Εἰσαγωγή εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν τοῦ μεσαιῶνος καὶ ἀνάγνωσις τῶν ἐξοχωτέρων ποιημάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν νεογερμανικῇ μεταφράσει. Ἱστορία τῆς φιλολογίας μέχρι τῆς Ἀναμορφώσεως, ἀπαγγελία, γυμνάσματα διὰ δημοσίων παραφορικῶν ὁμιλιῶν. Κατὰ 6 ἑβδομάδας ἐν θέμα.

Κατωτέρα Πρώτη, 3 ὥρ. ἑβδ.— Ἀνάγνωσις καὶ ἀνάλυσις κλασικῶν δραμμάτων ὡς καὶ τεμαχίων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λουθήρου Κλόπστοκ, Λέσσιγκ, Χέρδερ. Ἱστορία τῆς φιλολογίας ἀπὸ Λουθήρου μέχρι τῆς κλασικῆς περιόδου. Ἀπαγγελία, γυμνάσματα διὰ δημοσίων ὁμιλιῶν, γραπτὰ θέματα ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ τάξει.

Ἀνωτέρα Πρώτη, 3 ὥρ. ἑβδ.— Ἀνάγνωσις καὶ ἐξήγησις δραμμάτων καὶ ἄλλων ἔργων νεωτέρων κλασικῶν. Ἱστορία τῆς φιλολογίας ἀπὸ τῆς κλασικῆς περιόδου (προπάντων Βιλάνδου, Goethe, Schiller) μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἀπαγγελία, γυμνάσματα κλπ. ὡς ἀνωτέρω. Ποιητικὰ δοκίμια.

§ 11. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.— Γνώσις τῆς γερμανικῆς γραμματικῆς ὀρθῆ, ἐπιδέξις καὶ μετὰ καλαισθητικῆς χρῆσις τῆς γλώσσης ἐν τῷ ὁμιλεῖν καὶ τῷ γράφειν. Γνώσις τῆς ἱστορίας τῆς γερμανικῆς φιλολογίας

διό δύνανται οί εκ τῆς τελευταίας τάξεως ἀποφοιτοῦντες νά εισέλθωσιν ἰκανῶς κατηρτισμένοι εἰς τόν πρακτικόν βίον.

Ἐκτός δὲ τῶν τοιοῦτοτρόπως διοργανωμένων βιοτεχνικῶν γυμνασίων, ὑπάρχουσιν ἀπό τοῦ ἔτους 1879 καὶ τέλεια βιοτεχνικὰ γυμνάσια, μέχρι τοῦδε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιοσυντήρητα ἢ δημοσυντήρητα, μόνον δὲ ἐν Βιέννῃ, Πέστη καὶ Πράγα ὑπὸ τοῦ δη-

καὶ τῶν σπουδαιότερων προϊόντων τῆς καθ' ὅλου φιλολογίας.

§ 12. *Λατινικὴ γλῶσσα.*—Ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς γλώσσης εἶναι καὶ εἰς τὰ βιοτεχνικὰ γυμνάσια οὐσιώδης φορεὺς τῆς εἰς τὰς γλώσσας μορφώσεως καὶ ἡ βᾶσις διὰ τὴν λοιπὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Ὅθεν πρὸ πάντων ἀσκηθήσεται τὸ γραμματικὸν μέρος καὶ οἱ συντακτικοὶ κανόνες μετ' ἐφαρμογῶν εἰς τὴν λατινικὴν φιλολογίαν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διδασκαλίας ἀπαιτεῖται ἡ κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσις ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν· εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς πρώτης τάξεως μένει ἐλευθέρῃ ἡ ἐκλογή τοῦ πρὸς ἀνάγνωσιν συγγραφέως, διὰ τὰς λοιπὰς τάξεις ὁ καθηγητῆς προδιαγράφει τὸν συγγραφέα.

§. 13. *Διανομὴ τῆς ὕλης.*—*Ἐκτη*, 8 ὥρ. ἐβδ.—Ὁμαλαὶ κλίσεις, κανόνες τοῦ γένους, παραθετικά, ἀπόλυτα καὶ τακτικά ἀριθμητικά, ἀντωνυμιαί, κανονικαὶ συζυγίαι τῶν ἀποθετικῶν ῥημάτων, γυμνάσματα λέξεων, γυμνάσματα ἐξηγήσεως μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ λόγου. *Ἐβδομαδιαίως ἐν γραπτὸν γύμνασμα.*

Πέμπτη, 8 ὥρ. ἐβδ.—Ἐπανάληψις καὶ συμπλήρωσις τῶν ὁμαλῶν τύπων, ἀνώμαλοι σχηματισμοὶ καὶ ἀνώμαλα ῥήματα· αἱ κυριώτεραι προθέσεις καὶ σύνδεσμοι. Ἀποστήθις λέξεων, συνέχεια τῶν γυμνασμάτων ἐξηγήσεως καὶ σχηματισμοῦ τοῦ λόγου, γυμνάσματα γραπτὰ ἢ αὐτοσχέδια καθ' ἑβδομάδα ἐναλλάξ.

Τετάρτη, 6 ὥρ. ἐβδ.—Ἀνώμαλα ῥήματα, χρόνοι καὶ ἐγκλίσεις, συντακτικοὶ κανόνες, ἀνάγνωσις χρηστομαθείας, γυμνάσματα ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ τάξει.

Κατωτέρα Τρίτη, 6 ὥρ. ἐβδ.—Ἐπανάληψις ὅλων τῶν τύπων, ὡς καὶ τῶν μαθημάτων τῆς τετάρτης τάξεως διδασκαλία τῶν πτώσεων καὶ συνδέσεων. Ἀνάγνωσις Κορνηλίου Νέποτος ἢ χρηστομαθείας γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

μοσίου συντηρούμενα, ἐκ τῶν ὁποίων μεταβαίνουν οἱ κατόπι ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων ὄριμοι κριθέντες μαθηταὶ ἀμέσως εἴτε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἴτε εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Τὸ πρόγραμμα τῶν προπαιδευτικῶν οὕτως εἰπεῖν βιοτεχνικῶν γυμνασίων ἔχει ὡς ἔπεται:

Α'. τάξις· ἱερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), λατινικὰ (8), γεω-

Ἀνωτέρα Τρίτη, 6 ὥρ.—Χρῆσις τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ τῆς ὑποτακτικῆς εἰς τοὺς ἀναφορικοὺς λόγους· ἐρωτηματικὸς λόγος. Ἀνάγνωσις Καίσαρος περὶ γαλατικοῦ πολέμου· γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

Κατωτέρα Δευτέρα, 5 ὥρ.—Ἐπανάληψις τῶν πτώσεων, σύνταξις ἀπαρεμφάτου καὶ μετοχῆς, κανόνες προσωδίας, συνέχεια ἀναγιώσεως Καίσαρος, ἀνάγνωσις Ὀβιδίου μεταμορφώσεων· γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω, σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 5 ὥρ.—Συμπλήρωσις συντάξεως, Περούνδιον, Γερουνδίον καὶ Σουπίνον, ἀνάγνωσις Σαλλουστίου περὶ γουγουρθικοῦ πολέμου καὶ Ὀβιδίου μεταμορφώσεων, γυμνάσματα κατὰ δεκαπενθημερίαν.

Πρώτη, 5 ὥρ.—Ἐδραίωσις καὶ ἐμβάθυνσις τῶν γραμματικῶν γνώσεων ἐν σχέσει πρὸς τὸν πεζὸν λόγον, τὰ ἀναγκαιότατα τῆς προσωδίας καὶ μετρικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ποιημάτων.—Ἀνάγνωσις περικαπῶν ἐκ τοῦ Κικέρωνος, Λιβίου, Βιργιλίου, Λινειάδος, εὐκόλων ὕδων Ὀρατίου, γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

§ 14. *Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.*—Γνώσις τῶν τύπων καὶ τῶν κανόνων τῆς συντάξεως καὶ κτῆσις πλουσίου θησαυροῦ λέξεων, ὥστε νά δύναται ὁ μαθητῆς εὐχερῶς νά μεταφέρῃ θέμα γερμανικόν εἰς τὸ λατινικόν καὶ νά ἐξηγήσῃ χωρίον λατινικόν μηκέτι ἀναγνωσθέν. Γνώσις τῶν σπουδαιότερων τῆς στιχουργίας καὶ οἰκειοποίησις ἀπρόσκοπτος τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀναγνωσχομένου συγγραφέως.

§ 15. *Νεώτεραι γλῶσσαι.*—Αἱ νεώτεραι γλῶσσαι (γαλλικὴ καὶ ἀγγλικὴ) παρέχουσιν οὐσιώδη στοιχεῖα μορφώσεως εἰς τὰ βιοτεχνικὰ γυμνάσια, δι' ἧς σκοπεῖται ἡ γνωριμία τῶν διανοητικῶν θησαυρῶν τῶν γειτόνων λαῶν· ἐπειδὴ ὁμῶς πρόκειται περὶ ζώσων γλωσσῶν, πρέπει νά γίνηται καὶ προφορικὴ χρῆσις αὐτῶν.

§ 16. *Γαλλικὴ γλῶσσα.*—*Διανομὴ τῆς ὕλης.*—*Πέμπτη*, 4 ὥρ. ἐβδ.

γραφία (3), μαθηματικά (3), γεωμετρία (2), ζωολογία (3), ιχθυογραφία (4).

Β'. τάξις' ιερά (2), γερμανική γλώσσα (3), λατινικά (8), γεωγραφία (2), ιστορία (2), μαθηματικά (3), γεωμετρία (2), βοτανική (3), ορυκτολογία (2), καλλιγραφία (1).

Γ'. τάξις' ιερά (2), γερμανική γλώσσα (3), λατινικά (6), γεω-

—Κανόνες προφορᾶς, ἀνάγνωσις, ὀρθογραφία· τὰ ῥήματα ανοίει καὶ ὄνει καὶ τύποι τῆς πρώτης συζυγίας, γυμνάσματα ἐξηγήσεως. Ἀποστήθιαις λέξεων καὶ εὐκόλων φράσεων. Καθ' ἑβδομάδα γραπτὸν θέμα, γραφὴ ἐκ τοῦ προχείρου ἢ καθ' ὑπαγόρευσιν.

Τετάρτη, 6 ὥρ.—Συνέχεια καὶ τέλος τῶν ὁμαλῶν τύπων, ἀνώμαλοι τύποι, ἀνώμαλα ῥήματα. Τινὰ ἐκ τῆς συντάξεως, ἀνάγνωσις χρηστομαθείας, ἀποστήθιαις λέξεων καὶ μικρῶν τεμαχίων, γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

Κατωτέρα Τρίτη, 4 ὥρ.—Ἐπανάληψις καὶ εὐρυνσις τῶν τύπων ὡς καὶ τῶν κανόνων τῆς συντάξεως. Ἀνάγνωσις χρηστομαθείας. Ἀποστήθιαις λέξεων, μικρῶν ποιημάτων καὶ πεζῶν τεμαχίων. Γραπτὰ γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

Ἀνωτέρα Τρίτη, 4 ὥρ.—Θέσις τῶν λέξεων, χρόνοι καὶ ἐγκλίσεις. Ἀνάγνωσις πεζοῦ συγγραφέως (Charles XII τοῦ Βολταίρου ἢ Hommes illustres de l'antiquité ὑπὸ Rollin), ἀποστήθιαις, γυμνάσματα προφορικῶν διαλόγων καὶ γραπτὰ.

Κατωτέρα Δευτέρα, 4 ὥρ.—Χρῆσις τοῦ ἄρθρου, ἐπιθέτου, ἐπιρρήματος καὶ ἀντωνυμιῶν. Ἀνάγνωσις ιστορικοῦ συγγραφέως (Thiers ἢ Michaud κλπ.), ἀποστήθιαις κλπ. ὡς ἀνωτέρω.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 4 ὥρ.—Τέλος συντάξεως καὶ ἐπανάληψις, στιχοφυγία. Ἀνάγνωσις εἰς πεζὸν καὶ εἰς ποιητικὸν λόγον ἀρχαίων καὶ νέων συγγραφέων (Napoléon et la grande armée en 1812 ὑπὸ Ségur, Histoire de Cromwell ὑπὸ Villemain; Paul et Virginie ὑπὸ St. Pierre, Athalie ἢ Britannicus ὑπὸ Racine, le Village ὑπὸ Octave Feuillet κλπ.). Γραπτὰ γυμνάσματα ὡς ἄνω· ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ θέματος γίνεται ἐπίστευσις ἀναπαράστασις ἀντικειμένου ἐν τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ, προδιηγηθέντος ἢ προαναγνωσθέντος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

γραφία (2), ιστορία (2), μαθηματικά (3), γεωμετρία (2), ορυκτολογία (3), φυσική (4), χημεία (2), ἑλληνικά (4), διὰ τοὺς εἰς τὸ γυμνάσιον μεταβαίνοντας), γαλλικὴ γλώσσα (4), ιχθυογραφία (6).

Δ'. τάξις' ιερά (2), γερμανικὴ γλώσσα (3), λατινικά (6), γεωγραφία (2), ιστορία (2), μαθηματικά (3), γεωμετρία (2), φυσική (3), χημεία (6), ἑλληνικά, γαλλικά καὶ ιχθυογραφία (ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τάξει).

Πρώτη, 4 ὥρ.—Κατὰ τὴν διδασκαλίαν λαλεῖται ἀποκλειστικῶς ἡ γαλλικὴ γλώσσα. Ἐδραιωσις τῶν γραμματικῶν γνώσεων, ἡ ἐκμάθησις τῶν συνωνύμων καὶ ἰδιωτισμῶν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ προφορικὴν ἐξήγησιν γερμανικῆς πεζῆς συγγραφῆς εἰς τὸ γαλλικόν. Συνέχεια ἀναγνώσεως ἐξόχων συγγραφέων (L'avare ἢ les femmes savantes ὑπὸ Molière, Le Cid ἢ Horace ὑπὸ Corneille, Sermons ὑπὸ Bossuet καὶ Massillon, Siècle de Louis XIV ὑπὸ Βολταίρου, La Révolution française ὑπὸ Mignet; Considérations ὑπὸ Montesquieu, ἐκλεκτοὶ λόγοι τοῦ Mirabeau κλπ. νεώτεροι λυρικοί). Ἐλευθεραὶ ὁμιλίαι, ιστορία τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Θέματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου γραφὴ κατὰ δεκαπενθήμερον ἐναλλάξ· ποιητικὰ δοκίμια ἐπίστευσις ἀντὶ τῶν θεμάτων.

§ 17. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Ὁ μαθητὴς ἐκμαθὼν τὴν γραμματικὴν, ὀφείλει νὰ ἐξηγῆ ἀπροσκόπτως πεζοὺς ἢ ποιητάς, νὰ ἐννοῇ τοὺς τὴν γαλλικὴν λαλοῦντας καὶ ν' ἀπαντᾷ εἰς ἀπευθυνομένην αὐτῷ γαλλιστὶ ἐρώτησιν, νὰ συνθέτῃ ἀμέσως γαλλιστὶ θέματα οἰαδήποτε καὶ νὰ γνώσκῃ τὴν κλασικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

§ 18. Ἀγγλικὴ γλώσσα.—Κατωτέρα Τρίτη, 3 ὥρ.—Κανόνες προφορᾶς, ἀνάγνωσις, ὀρθογραφία καὶ τὰ οὐσιώδη τῶν τύπων. Ἀποστήθιαις λέξεων καὶ μικρῶν πεζῶν καὶ ποιητικῶν τεμαχίων. Ἀνάγνωσις χρηστομαθείας. Καθ' ἑβδομάδα γραπτὸν γυμνάσμα.

Ἀνωτέρα Τρίτη, 3 ὥρ.—Συντάξις μετὰ εὐρύνσεως τῶν τύπων (ἄρθρα, οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀριθμητικά). Ἀνάγνωσις χρηστομαθείας, γραπτὰ γυμνάσματα ὡς ἀνωτέρω.

Κατωτέρα Δευτέρα, 3 ὥρ.—Συνέχεια τῆς εὐρύνσεως τῶν τύπων καὶ συντάξεως (ἀντωνυμίαι, ἐπιρρήματα, προθέσεις, χρῆσις ἀμεταβάτων,

Τὸ δὲ πρόγραμμα τῶν τελείων βιοτεχνικῶν γυμνασίων, δι' ὧν κυρίως σκοπεῖται ὁ συνδυασμὸς ἀμφοτέρων τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τοῦ τε γυμνασίου καὶ τοῦ βιοτεχνικοῦ σχολείου, ἔχει ὡς ἑξῆς :

Α'. τάξις' ἰερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), δευτέρα ἐθνικὴ ἢ ξένη γλῶσσα (2), λατινικά (7), γεωγραφία (3), ἱστορία (2), μα-

ἀπροσώπων, αὐτοπαθῶν καὶ βοηθητικῶν ῥημάτων). Ἀνάγνωσις εὐκόλου πεζοῦ συγγραφέως, γραπτὰ γυμνάσματα ὡς ἄνω.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 3 ὥρ.—Περὶ συντάξεως (ἀπαρέμφοτος, γερούνδιον, μετοχή, χρῆσις χρόνων καὶ ἐγκλίσεων, συζυγίαι). Ἀνάγνωσις ἐξοχωτέρων συγγραφῶν πεζῶν καὶ ἐμμέτρων (Macaulay, History of England ἢ Lord Clive, Goldsmith, She stoops to conquer, Byron, The Prisoner of Chillon κλπ.) Γραπτὰ γυμνάσματα ὡς ἄνω.

Πρώτη, 3 ὥρ.—Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὁμιλεῖται ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα. Ἐδραίωσις τῶν γραμματικῶν γνώσεων, ἐκμάθησις τῶν συνωνύμων καὶ ἰδιωτισμῶν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Συνέχεια ἀναγνώσεως ἐξοχῶν συγγραφέων (Shakespeare κλπ. κλπ.). Τὰ σπουδαιότερα τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας, δημόσιοι ὁμίλαιοι. Μικρὰ πρόχειρα θέματα κατὰ 15 ἡμέρας.

§ 19. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Γνώσις τῆς ἀγγλικῆς γραμματικῆς εὐχερῆς μετάφρασις ἀντίληψις ἐρωτήσεων εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ ἀποκρίσις ἐπίσης ἀγγλιστί. Τέλος γνώσις τῆς κλασικῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς.

§ 20. Γεωγραφία.—Ἡ γεωγραφικὴ διδασκαλία διαίρεται εἰς 2 σειρὰς μαθημάτων, ὧν ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰς 3 κατωτέρας τάξεις, ἡ δὲ δευτέρα, τὰς τάξεις ἀπὸ τῆς κατωτέρας Τρίτης ἕως ἀνωτέρας Δευτέρας· ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρᾳ Δευτέρᾳ παύει ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας, ἀλλ' ὁ βαθμὸς τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, ὃν λαμβάνει ὁ μαθητὴς κατὰ τὸν προδιβασμὸν του εἰς τὴν Πρώτην, περιλαμβάνεται ἐν τῷ ἐνδεικτικῷ τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων.

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν γεωγραφικῶν πινάκων καὶ σχεδίων τοιούτων ἐν

θηματικὰ (3), φυσικὴ ἱστορία (2), ἰχθυογραφία (4), καλλιγραφία (2).

Β'. τάξις' ἰερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), δευτέρα ἐθνικὴ ἢ ξένη γλῶσσα (2), λατινικά (7), γεωγραφία (3), ἱστορία (2), μαθηματικὰ (3), φυσικὴ ἱστορία (3), ἰχθυογραφία (4), καλλιγραφία (2).

Γ'. τάξις' ἰερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), δευτέρα ἐθνικὴ ἢ

μημένης διδεται σημασία εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, ἀποφεύγεται δὲ πᾶσα ὑπερβολὴ ἀποστηθίσεων.

§ 21. Διακομὴ τῆς ἕλης.—Ἐκτη, 2 ὥρ. ἑβδ.—Γεωγραφία τῆς πατρίδος· τῆς μὲν Σαξωνίας διεξοδικώτερον, τῆς δὲ Γερμανίας ἐν γενικῇ παραστάσει. Βλέμμα ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ὅλης Γῆς.

Πέμπτη, 2 ὥρ.—Αἱ μὴ γερμανικαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης.

Τετάρτη, 2 ὥρ.—Αἱ λοιπαὶ Ἡπειροὶ προηγουμένων τῶν ἀναγκαίων περιγραφῶν ἐκ τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας.

Κατωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Γερμανία φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, μετὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας.

Ἀνωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Τὰ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, μαθηματικὴ γεωγραφία.

Κατωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—Αἱ λοιπαὶ Ἡπειροὶ διεξοδικῶς.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—Τέλος τῶν μαθημάτων τῆς προηγουμένης τάξεως. Ἐπανάληψις τῆς ὅλης Γεωγραφίας.

§ 22. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Γνώσις τῶν βάσεων τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας, τῶν τοπικῶν καὶ φυσικῶν περιστάσεων, ὡς καὶ τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως τῆς γῆνιου ἐπιφανείας, πρὸ πάντων τῆς μέσης Εὐρώπης· γνώσις τῶν σπουδαιότερων προϊόντων τῶν χωρῶν καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

§ 23. Ἱστορία.—Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας εἰσάγεται διὰ προπαρασκευαστικῶν μαθημάτων ἐν τῇ Ἐκτῇ καὶ Πέμπτῃ τάξει. Ἡ συστηματικὴ διδασκαλία ἄρχεται ἐν τῇ Τετάρτῃ, καὶ διαίρεται, ὡς ἡ τῆς γεωγραφίας, εἰς δύο κύκλους. Ἐκτὸς τῆς διδασχῆς, περὶ ἧς κατωτέρω, σκοπεῖ ἡ τῆς ἱστορίας διδασκαλία πρὸ πάντων νὰ διεγείρῃ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ τὸ αἶσθημα τῆς νεολαίας πρὸς τὰς καθ' ὅλου ἀνθρωπίνους τάσεις, μακρῶν πάσης προώρου πολιτικῆς γρώσεως. Φευκτέαι πᾶσαι αἱ ἀποστηθίσεις.

ξένη γλώσσα (2), λατινικά (6), ελληνικά (4), γεωγραφία (3), ιστορία (2), μαθηματικά (3), φυσική ιστορία (3), φυσική (1), ιχθυογραφία (5).

Δ'. τάξις· ιερά (2), γερμανική γλώσσα (2), δευτέρα εθνική ή ξένη γλώσσα (2), λατινικά (6), ελληνικά (4), γεωγραφία (2), ιστο-

§ 24. Διακοπή της β.λης.—'Εκτη, 1 ὥρ. ἐβδ.—'Αρχαία ιστορία ἐν εικόσιν ἢ δηγήμασιν.

Πέμπτη, 1 ὥρ.—'Ιστορικά εἰκόνες καὶ βιογραφίαι ἐκ τῆς μέσης καὶ νέας καὶ προπάντων τῆς πατρῴας ιστορίας.

Τετάρτη, 2 ὥρ.—'Αρχαία ιστορία.

Κατωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Μέση ιστορία (μεσαίων).

'Ανωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Νεωτέρα ιστορία.

Κατωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—'Ανατολικὴ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ ιστορία.

'Ανωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—'Ιστορία μεσαίωνος.

Κατωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Νεωτέρα ιστορία ἀπὸ τῶν ἀνακαλύψεων μέχρι τῆς Βεσφαλικῆς εἰρήνης.

'Ανωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Νέα καὶ νεωτάτη ιστορία.—'Εν τῇ τάξει ταύτῃ ὡς καὶ ταῖς 3 προηγουμέναις παρεισάγεται ἡ ιστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν τεχνῶν.

§ 25. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—'Ασφαλῆς ἐπισκόπησις τῆς παγκοσμίου ιστορίας· γνώσις τῶν σπουδαιοτέρων καὶ μάλιστα τῶν ἐπιδρασάντων ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ιστορικῶν γεγονότων καὶ προσώπων, εἰδικὴ γνώσις τῆς πατρῴας ιστορίας. 'Εσωτερικὴ συνάφεια τῶν γεγονότων.

§ 26. Φυσιογραφικαὶ ἐπιστῆμαι.—'Η διδασκαλία τῆς περιγραφῆς τῆς φύσεως ἄρχεται διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ περιγραφῆς ἀπλῶν ἀντικειμένων, τῆς ἐξάρσεως τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν διὰ παραβολῆς συγγενῶν σχημάτων καὶ τῆς διασαφήσεως τῶν μορφολογικῶν στοιχείων, γινομένης οὕτω προπαρασκευῆς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὅλου συστήματος. 'Η τῆς παρατηρήσεως ὕλη δεόν νὰ ἐκλέγηται προεσκεμμένως ἐπὶ τῇ βάσει εὐπροσίτων πρὸς θεῶν ἀντικειμένων καὶ νὰ περιορίζηται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Κυρίως ἡ διδασκαλία περατοῦται ἤδη ἐν τῇ κατωτέρᾳ δευτέρᾳ τάξει καὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ὀρυκτολογίαν γίνεται συμπλήρωσις τῆς διδασκαλίας ἐν ταῖς ἀνωτέροις τάξεσι διὰ τῆς χημικῆς

ρία (2), μαθηματικά (4), φυσικὴ ιστορία (3), φυσικὴ (2), ιχθυογραφία (5).

Ε'. τάξις· ιερά (2), γερμανικὴ γλώσσα (2), γαλλικά (2), λατινικά (5), ελληνικά (4), γεωγραφία (2), ιστορία (2), μαθηματικά (5), φυσικὴ ιστορία (2), φυσικὴ (3), ιχθυογραφία (5).

διδασκαλίας. Πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ μαθήματος, ὁ βαθμὸς ὃν ἔλαβεν ὁ μαθητὴς κατὰ τὸν προβιβασμὸν του εἰς τὴν ἀνωτέραν δευτέραν, περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἀπολυτήριόν του.

§ 27. Διακοπή τῆς β.λης.—'Εκτη, 2 ὥρ.—Κατὰ τὸ θέρος βοτανικὴ, μύρφωσις εἰς τὰ βοτανικὰ στοιχεῖα διὰ παρατηρήσεως καὶ περιγραφῆς γνωστῶν ζώντων φυτῶν. Τὸν χειμῶνα ζωολογία, παραστάσεις ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν σπονδυλωτῶν ζῶων.

Πέμπτη, 2 ὥρ.—Τὸ θέρος βοτανικὴ, εὑρυνσις τῶν ἐν τῇ 'Ἐκτῇ μορφολογικῶν γνώσεων· εἰσαγωγὴ εἰς τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου. Τὸν χειμῶνα ζωολογία, εὑρυνσις τῶν μαθημάτων τῆς 'Ἐκτῆς, συνομοταξία, ὁμοταξία, ὁμοιογένειαι, γένη, εἶδη, ποικιλίαι, παραλλαγῆαι.

Τετάρτη, 2 ὥρ.—Θέρος, ἐγκύμνασις προσδιορισμοῦ τῶν φυτῶν, ταξινομία, παραβολικὴ ἐπισκόπησις τῶν ὀργάνων τῶν φυτῶν. Χειμῶνα, βλέμμα ἐπὶ τῶν σπονδυλωτῶν, παραστάσεις ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν μὴ σπονδυλωτῶν.

Κατωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Θέρος, ὀρισμὸς φυτῶν, φυσικὸν σύστημα. Χειμῶνα, ἀνατομία καὶ βίος τοῦ ἀνθρώπου, συγκριτικὴ ἀνατομία τοῦ σώματος τῶν ζῶων.

'Ανωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Θέρος, χρήσιμα φυτὰ, ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν. Χειμῶνα, ὀρυκτολογία καὶ προπάντων κρυσταλλογραφία.

Κατωτέρα Δευτέρα 2 ὥρ.—'Ορυκτολογία καὶ ζωολογία, ἐπαναλήψεις ἐκ τῆς ζωολογίας καὶ βοτανικῆς.

§ 28. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Πρακτικὴ ἐγκύμνασις ἐν τῷ παρατηρεῖν, συνοπτικὴ γνώσις τῆς βοτανικῆς, ζωολογίας, ἀνθρωπολογίας καὶ ὀρυκτολογίας. Βλέμμα ἐπὶ τῆς κατασκευῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ γήινου ὄγκου.

§ 29. Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι.—'Ἐκτὸς τῆς ἀποκτίσεως τῶν ἀναγ-

ΣΤ', τάξις' ιερά (2), γερμανική γλώσσα (2), γαλλικά (3), λατινικά (4), ελληνικά (4), γεωγραφία (2), ιστορία (2), μαθηματικά (4), φυσική (4), χημεία (1), ιχθυογραφία (6).

Ζ', τάξις' ιερά (2), γερμανική γλώσσα (2), γαλλικά (2), λατινικά (4), ελληνικά (3), γεωγραφία και ιστορία (2), μαθηματικά

κλίων θετικῶν γνῶσεων συγχρόνως ὀδηγῶνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου, προάγεται ἡ διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (φυσικῆς καὶ χημείας) δι' ἐπιμελῶς προπαρασκευασμένων πειραμάτων. Οἱ φυσικοὶ νόμοι διδάσκονται προπάντων εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις διὰ μαθηματικῶν ἀποδείξεων.

§ 30. Φυσική.—*Ἀνωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.*—Γενικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν φυσικὴν, ἰσορροπία καὶ κίνησις, πίεσις τῶν ὑγρῶν καὶ ἀερίων, περὶ θερμότητος, φωτὸς καὶ ἤχου μετὰ πειραμάτων.

Κατωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—Διδασκαλία τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μετὰ πειραμάτων.

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—Θερμότης καὶ φῶς μετὰ πειραμάτων, μετεωρολογία.

Κατωτέρα πρώτη, 3 ὥρ.—Μηχανικὴ διὰ μαθηματικῶν ἀποδείξεων.

Ἀνωτέρα Πρώτη, 3 ὥρ.—Κίνησις τῶν σωμάτων, ἤχος καὶ φῶς, συμπληρωματικὴ ἐπανάληψις τῆς διδαχθείσης ὕλης. Στοιχεῖα ἀστρονομίας.

§ 31. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Ἀσφαλὴς γνῶσις τῶν σπουδαιότερων φαινομένων καὶ νόμων τῆς φυσικῆς καὶ τῆς μηχανικῆς.

§ 32. Χημεία.—*Ἀνωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.*—Εἰσαγωγή εἰς τὴν κατανόησιν χημικῶν ἀντιδράσεων, στοιχειομετρία, περιγραφή τῶν σπουδαιότερων στοιχείων καὶ τῶν ἐνώσεων αὐτῶν.

Κατωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Πειραματικὴ χημεία (ἀμέταλλα καὶ μέταλλα τῶν ἀλκαλίων) μετὰ βλέμματος εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν καὶ βιομηχανίαν. Γυμνάσματα στοιχειομετρικά.

Ἀνωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Πειραματικὴ χημεία (τὰ λοιπὰ μέταλλα) μετ' ἀπόψεως εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν καὶ τὴν τεχνικὴν ἐφαρμογὴν ὀργανικῆς χημείας συνοπτικῶς.

(5), φυσικὴ (5), χημεία (4), φιλοσοφικὴ προπαιδευτικὴ (2), περιγραφικὴ γεωμετρία (4), ιχθυογραφία (6).

Η', τάξις' ιερά (2), γερμανικὴ γλώσσα (3), γαλλικά (2), λατινικά (3), ελληνικά (3), γεωγραφία καὶ ιστορία (2), μαθηματικά (4), φυσικὴ (4), χημεία (6), φιλοσοφικὴ προπαιδευτικὴ (2), περιγραφικὴ γεωμετρία (6), ιχθυογραφία (6).

§ 33. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Γνῶσις τῶν κυρίων χημικῶν νόμων, τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐνώσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν.

§ 34. Μαθηματικά.—Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθηματικῶν ἐγκείται ὡς οὐσιῶδες, ἵνα οἱ μαθηταὶ παρὰ τὸ ἀφθονοῦν ποσὸν γνῶσεων καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν τοῦ νὰ μεταχειρίζονται ταύτας, ἀποκτώσι καὶ ἐπαρκῆ ἀντίληψιν τῆς λογικῆς πείρας τῶν μαθηματικῶν καὶ διαυγῆ γνῶσιν τῶν μεθόδων αὐτῶν. Ἰδίως δὲ παρατηρητέον τὸ ἐξῆς: Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς ἔσται τότε μόνον καρποφόρος, ὅταν ὁ μαθητὴς οὐ μόνον τὰς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πράξεων ἀπαιτούμενας γνῶσεις μηχανικῶς κατέχει, ἀλλὰ καὶ εἰς μόνιμον νοερὰν ἰδιοκτησίαν τοῦ μετέβαλε. Ὅθεν διὰ μικρῶν ἀριθμῶν δέον εἰς ἕκαστον μάθημα νὰ γίνωνται ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν κατὰ διάνοιαν ὑπολογισμοί· ἀλλὰ καὶ εἰς γραπτοὺς ὑπολογισμοὺς δέον οἱ μαθηταὶ νὰ ἐξασκῶνται καὶ νὰ λύωσι τὰ προβλήματα οὐχὶ κατὰ δεδομένους τύπους, ἀλλὰ διὰ κατακτῆσεως τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀριθμῶν, καὶ ἐνταῦθα πάλιν κατὰ διάνοιαν νὰ λογαριάζωσι, μόνον τὰ ἀναγκαϊότατα γράφοντες.

Εἰς τὰ μαθηματικά δέον νὰ δίδηται σημασία οὐχὶ κυρίως εἰς τὸ ποσὸν τῶν γνῶσεων, ὅσον εἰς τὸ νὰ δεσπόζωσιν οἱ μαθηταὶ τῶν διδασκομένων. Πανταχοῦ δὲ, ἰδίως εἰς τὴν τριγωνομετρίαν καὶ ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν, φευκτέα ἡ πληθώρα τῶν τύπων.

§ 35. Διανομή τῆς ὕλης.—*Ἐκτη, 5 ὥρ. ἐβδ.*—Στερεὰ γνῶσις τῶν 4 πράξεων. Τὸ δεκαδικὸν σύστημα εἰς νομίσματα, ὄγκους καὶ βάρη.

Πέμπτη, 4 ὥρ.—Προχώρησις εἰς τὸ δεκαδικὸν σύστημα (δεκαδικὰ κλάσματα) πράξεις διὰ κλασμάτων.

Τετάρτη, 5 ὥρ.—(Ἦτοι 3 ὥρ. ἀριθμητικὴ, 2 γεωμετρικὰ σχήματα). Συνέχεια κλασμάτων, μέθοδος τῶν τριῶν, στοιχειῶδεις ἐπιπεδομετρικαὶ

Δ'. ΣΧΟΛΕΙΑ ΒΑΝΑΥΣΩΝ ΤΕΧΝΩΝ.

Ἰσχυρώς ιδρύθησαν τοιαῦτα (Gewerbeschulen), εἰδικὰ προπαι-
 δευτήρια τῶν πολυτεχνείων ἀποτελοῦντα, παραρτήματα τῶν βιο-
 τεχνικῶν γυμνασίων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ τοῦ δευτέρου ἔτους

καὶ στερεομετρικαὶ γνώσεις, εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπιπεδομετρίαν μέχρι τῶν
 ἐφαρμοσίμων θεωρημάτων.

Κατωτέρα Τρίτη, 6 ὥρ.—(2 ὥρ. ἀριθμητικὴ, 2 ὥρ. Ἀλγεβρα, 2 ὥρ.
 Γεωμετρία) ἐναποστιαῖος ὑπολογισμὸς, τόκος καὶ ὑφαίρεσις μετὰ προβλη-
 μάτων ἐκ τοῦ κοῖνου καὶ ἐμπορικοῦ βίου. Ἀλγεβρικαὶ ἐξισώσεις μὲ μίαν
 ἄγνωστον. Χρῆσις τῶν ἐφαρμοσίμων θεωρημάτων· τετράγωνα καὶ πο-
 λύγωνα· παραβολαὶ ἐπιφανειῶν μέχρι τοῦ Πυθαγορείου θεωρήματος.

Ἀνωτέρα Τρίτη, 4 ὥρ.—Σύνθετοι ἀναγωγαί, δυνάμεις μετὰ θετικῶν
 ἐκθετῶν· συνέχεια γυμνασμάτων πρὸς λύσιν γραμμικῶν, ἰδίως ὀνοματι-
 κῶν ἐξισώσεων μὲ μίαν ἄγνωστον. Περαιτέρω ἀσκήσεις πρακτικῶν ὑπο-
 λογισμῶν τῆς ἀριθμητικῆς, μέτρησις ἐπιφανειῶν.

Κατωτέρα Δευτέρα, 5 ὥρ.—Δύναμις καὶ ρίζα, γραμμικὸν σύστη-
 μα, δευτεροβάθμιοι ἐξισώσεις μὲ μίαν ἄγνωστον, χρῆσις ἐξισώσεων, κυ-
 κλομετρία. Ἐνταῦθα ἵνα μία ὥρα καταναλισκῆται εἰς γεωμετρικὴν ἔγχο-
 γραφίαν (εὐθεῖαι γραμμαί, κύκλοι κλπ.).

Ἀνωτέρα Δευτέρα, 5 ὥρ.—Λογάρισμοι, ἀσύμμετροι καὶ συνδεδασμέ-
 νοι ἀριθμοί. Θεωρία τῶν τετραγωνικῶν ἐξισώσεων, ἐπίπεδος τριγωνομετρία.

Κατωτέρα Πρώτη, 5 ὥρ.—Πρόοδοι, ἀνατοκισμὸς καὶ ἐπιτόκιον, συν-
 δυασμοί, ἀνωτέρα στερεομετρία, σφαιρικὴ τριγωνομετρία.

Ἀνωτέρα Πρώτη, 5 ὥρ.—Ἐξισώσεις 3ου καὶ 4ου βαθμοῦ, θεώρημα
 διωνύμων, θεώρημα τοῦ Μοίντε, ἀτελεύτητοι σειραί, στοιχεῖα ἀναλυ-
 τικῆς γεωμετρίας μετὰ τῶν κωνικῶν τομῶν. Καθ' ὅλας τὰς τάξεις γίνε-
 ται διαγωνισμὸς κατὰ πᾶσαν τετάρτην ἐβδομάδα, διορθούμενος καὶ
 βαθμολογούμενος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ.

§ 36. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Βεβαιότης καὶ ἰκανότης εἰς κοι-
 νοὺς ὑπολογισμούς. Ἐύχερής λύσις ἀλγεβρικῶν προβλημάτων καὶ ἐξισώ-
 σεων, ἀκριβοῦς γνώσις τῶν γεωμετρικῶν θεωρημάτων καὶ λύσις νέων
 τοιούτων.

δύνανται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἐκείνων. Τὰ σχολεῖα
 ταῦτα ἐν Αὐστρίᾳ ἔχουσι τοπικὴν μᾶλλον σημασίαν, ἀντικαθιστῶντα
 εἰς τινὰς πόλεις τὰ βιοτεχνικὰ σχολεῖα ὡς ὀλιγοδάπανα, διότι συμ-
 πληροῦνται διὰ τῆς προσλήψεως ὀλίγων μόνον διδασκάλων εἰς τὸ
 προσωπικόν τῶν βιοτεχνικῶν γυμνασίων καὶ ὡς παρέχοντα εἰς

§ 37. Περιγραφικὴ γεωμετρία.—Ἐπειδὴ ἡ παραστατικὴ γεωμε-
 τρία ἐπιδιώκει ὄν καὶ ἡ στερεομετρία σκοπὸν, δέον ἢ διδασκαλίᾳ ἀμφο-
 τέρων ν' ἀνατίθεται εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν καθηγητὴν.

§ 38. Διανομὴ τῆς ὕλης.—Ἀνωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.—Παράστασις
 σημείων, ἐκτάσεων, περιορισμένων ἐπιφανειῶν καὶ σωμάτων ἐσχεδια-
 σμένων καὶ ἐσκιαγραφημένων κατὰ διαφόρους θέσεις· δίκτυα ἀπλῶν
 σωμάτων.

Κατωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Παράστασις ἀπεριορίστων ἐπιπέδων ἐπι-
 φανειῶν· τομαὶ πολυέδρων, κύλινδροι, κῶνοι καὶ σφαῖραι ἐν σχεδίοις
 καὶ σκιαγραφίαις, ἀπλῆ περιπτώσεις διαισθύσεων, κωνικαὶ τομαί, μέρη
 μηχανῶν.

Ἀνωτέρα Πρώτη, 2 ὥρ.—Σκιῶν κατασκευὴ, στοιχεῖα προοπτικῆς.

§ 39. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Μόρφωσις τῆς ἰκανότητος πρὸς πα-
 ράστασιν γεωμετρικῶν σχημάτων, τεχνικὴ ἐπιδεξιότης πρὸς ἐκτέλεσιν σχε-
 δίων διὰ τοῦ διαβήτου.

§ 40. Ἰγνογραφία.—Ἡ διδασκαλία τῆς ἐλευθέρως λεγομένης
 ἰγνογραφίας περατοῦται εἰς τὴν κατωτέραν δευτέραν τάξιν, ἀλλ' ἐν
 ἀνάγκῃ ἐξακολουθεῖ καὶ περαιτέρω. Ἐνταῦθα ἐπιτρέπονται συν-
 δυασμοὶ τάξεων, ἐφ' ὧσιν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν ὑπερβαίνει τοὺς
 τριάκοντα.

§ 41. Διανομὴ τῆς ὕλης.—Ἑκτη, 2 ὥρ.—Ἐξάσκησις ἐπὶ εὐθειῶν
 γραμμῶν διὰ παραδειγμάτων, ὡς καὶ ἐπὶ κύκλων καὶ τόξων.

Πέμπτη, 2 ὥρ.—Συνέχεια, κοσμηματογραφία.

Τετάρτη, 2 ὥρ.—Φύλλα καὶ ἄνθη, συνδυασμοὶ καὶ κοσμήματα κατὰ
 τὴν φύσιν.

Κατωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—Πλαστικὴ παράστασις γεωμετρικῶν σω-
 μάτων, νόμοι προοπτικῆς καὶ φωτισμοῦ.

τεχνίτας, ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους ἐπαρκῆ αὐτοτελῆ ἐκπαίδευσιν. Ἰδοῦ πρόγραμμα τοιοῦτου σχολείου τῶν βυβαύσων τεχνῶν, ἀποτελοῦντος παράρτημα τοῦ βιοτεχνικοῦ σχολείου τῆς πόλεως Βρυῆν.

Α'. τάξις' ἱερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), γεωγραφία καὶ ἱστο-

Ἀνωτέρα Τρίτη, 2 ὥρ.—'Αντιγραφή ἐκμαγείων κοσμηματικοῦ χειρᾶ κτῆρος ἐκ γυψίνων προπλασμάτων.

Κατωτέρα Δευτέρα, 2 ὥρ.— Τοπογραφικὰ σχέδια καθ' ὑποδείγματα.

Ἀνώτεροι τάξεις, 1 ὥρ.—(Εἰδικῶς). Ἀντιγραφή γυψίνων ἐκμαγείων γυμνάσματα, τοπιογραφία ἐκ κελῶν ὑποδειγμάτων ἢ ἀμέσως ἐκ τῆς φύσεως.

§ 42. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας.—Μόρφωσις τῆς χειρὸς καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὕτως ὥστε ἄνευ μηχανικῶν βοηθημάτων ὀρθῶς καὶ μετὰ χάριτος νὰ ἱχνογραφῇ ἢ ζωγραφίξῃ ὁ μαθητῆς.

§ 43. Καλλιγραφία.—'Η Καλλιγραφία διδάσκεται μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν δύο κατωτέρων τάξεων, τῆς Ἑκτῆς δις καὶ τῆς Πέμπτης ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος. Ὁ γυμνασιάρχης ὅμως δύναται νὰ περιλάβῃ εἰς τὰς τάξεις ταύτας καὶ κακογράφους μαθητὰς τῶν ἄλλων τάξεων.

§ 44. ᾠδικὴ μουσικὴ.—'Η μουσικὴ διδάσκεται εἰς ὅλους τοὺς μαθητὰς πρὸς μὲν μορφωσιν τῆς φωνῆς καὶ ἐκμάθησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων, εἰς μὲν τὰς τρεῖς κατωτέρας τάξεις δις τῆς ἐβδομάδος, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς ἀπαξ.

§ 45. Γυμναστικὴ.—'Η γυμναστικὴ διδάσκεται εἰς ἐκάστην τάξιν δις τῆς ἐβδομάδος. Ὁ γυμνασιάρχης κανονίζει πόσαι καὶ τίνας τάξεις θέλουσι γυμναζεσθαι ὁμοῦ.

§ 46. Διανομὴ τῶν ὥρῶν.— Διὰ τὰ βιοτεχνικὰ γυμνάσια πράττεται ἐκ τῶν ἄνωτέρω ἢ ἐξῆς διανομὴ τῶν ὥρῶν τῶν μαθημάτων :

ρία (3), μαθηματικά (4), γεωμετρία (3), φυσικὴ (3), χημεία (4), οἰκοδομικὴ ὕλη (2), ἱχνογραφία (4), καλλιγραφία (2).

Β'. τάξις' ἱερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (2), γεωγραφία καὶ ἱστορία (3), μαθηματικά (3), γεωμετρία (2), φυσικὴ (3), χημεία (4),

	VI	V	IV	IIIβ	IIIα	IIβ	IIα	Iβ	Iα
Ἱερὰ	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Γερμανικά	4	4	3	3	3	3	3	3	3
Λατινικά	8	8	6	6	6	5	5	5	5
Γαλλικά	—	4	6	4	4	4	4	4	4
Ἀγγλικά	—	—	—	3	3	3	3	3	3
Γεωγραφία	2	2	2	2	2	2	2	—	—
Ἱστορία	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Μαθηματικά	5	4	5	6	4	5	5	5	5
Φυσικὴ ἱστορία	2	2	2	2	2	2	—	—	—
Φυσικὴ	—	—	—	—	2	2	2	3	3
Χημεία	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Καλλιγραφία	2	1	—	—	—	—	—	—	—
Ἱχνογραφία καὶ παρασ. γεωμετ.	2	2	2	2	2	2	2	2	2
							(3)	(3)	(3)
	29	31	31	32	32	32	32	31	31

Πρὸς δέ:

Μουσικὴ	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Γυμναστικὴ	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Στενογραφία	—	—	—	1	1	1	—	—	—

§ 47. Τροποποιήσεις τοῦ κανονισμοῦ.— Ἐκτροπαί τοῦ κανονισμοῦ τούτου ὡς πρὸς μὲν τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας δὲν ἐπιτρέπονται ὡς πρὸς δὲ τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὥρῶν ἐπιτρέπονται ἐφ' ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ ἐκάστοτε κατάστασις τῶν τάξεων, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ γίνηται ὑπέρβασις τοῦ ἀνωτάτου ὅρου τῶν ὥρῶν· εἰς πᾶσαν δὲ ἰδιόζουσαν περίπτωσιν ζητεῖται ἡ συγκατάθεσις τοῦ ὑπουργείου.

§ 49. Βιβλία.— Ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι κείμενα ἵνα ἀποφεύγηται ἡ χρόνον καταναλίσκουσα καὶ ἐνίοτε ἐπιβλαβὴς ὑπαγό-

ἀρχιτεκτονική (4), μηχανική τεχνολογία (3), ιχθυογραφία (3), καλλιγραφία (2).

Γ'. τάξις· ἱερὰ (2), γερμανικὴ γλῶσσα (3), γεωγραφία καὶ ἰστορία

ρευσίς. Τὰ βιβλία ἔσονται ἐκτετυπωμένα ἐπὶ καλοῦ χάρτου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολυτελῶς.

§ 50. Μέσα διδασκαλίας.—Ἐκαστον βιοτεχνικὸν γυμνάσιον κατέχει τὰ ἀναγκαῖα βοηθητικὰ μέσα τῆς διδασκαλίας αὐτοτελῆ· ἀνήκουσι δὲ ἐνταῦθα βιβλιοθήκαι πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων καὶ ἰδίαν μελέτην τῶν μαθητῶν, συλλογαὶ χαρτῶν, σφαῖραι γήιναι, μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ ἐργαλεῖα ὑποδείγματα, συλλογαὶ διὰ τὴν φυσικὴν ἰστορίαν καὶ χημείαν σχέδια καλλιγραφίας καὶ ἰχθυογραφίας κλπ.

§ 51. Ἐπιτήρησις.—Οἱ μαθηταὶ τῶν βιοτεχνικῶν γυμνασίων ὑπόκεινται καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου εἰς ἐποπτείαν, ἧς αἱ λεπτομέρειαι ὀρίζονται ἐν τῷ προγράμματι.

§ 52. Διόρθωσις γραπτῶν ἐργασιῶν.—Οἱ καθηγηταὶ ὀφείλουσιν εὐσυνειδήτως καὶ ἐπιμελῶς νὰ διορθῶνται τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν. Οἱ γυμνασιάρχαι ἐποπτεύουσιν ἵνα ἐκτελεῖται τὸ καθήκον τοῦτο, ἐπιθεωροῦντες δις τοῦ ἔτους τοῦλάχιστον τὰς γραπτὰς ἐργασίας καὶ καταγγέλλοντες τοὺς τυχόν ἐπανελημμένως ἀμελεῖς δειχθέντας καθηγητάς.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ δεικνύει τὰς κατὰ τὸν κανονισμὸν γινόμενας γραπτὰς ἐργασίας ἐκτὸς τῶν ἐξετάσεων.

Τάξις Ια, Γερμανικὰ, ἀνὰ πᾶσαν ἑκτὴν ἑβδομάδα ἐν θέμα. Λατινικὰ, θέματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐναλλάξ. Γαλλικὰ, ἐλεύθερα θέματα, γυμνάσματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατὰ δεκαπενθημερίαν. Ἀγγλικὰ, ταῦτά μὲ τὰ γαλλικὰ.

Τάξις Ιβ, ὁμοίως ὡς τὰ τῆς Ια τάξεως.

Τάξις Ιια, Γερμανικὰ, ἀνὰ πᾶσαν ἑκτὴν ἑβδομάδα ἐν θέμα. Λατινικὰ, θέματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐναλλάξ. Γαλλικὰ, γυμνάσματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατ' ἑβδομάδα, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναπαράστασις διηγήσεων. Ἀγγλικὰ, γυμνάσματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατ' ἑβδομάδα· ἐπίστε ὑπαγόρευσις. Μαθηματικὰ, κατὰ δεκαπενθημερίαν ἐργασία κατ' οἶκον· ἐκ τοῦ προχείρου, κατὰ τὰς περιστάσεις.

Τάξις Ιιβ, Γερμανικὰ, ἀνὰ πᾶσαν πέμπτην ἑβδομάδα ἐν θέμα. Λατι-

(3), μαθηματικὰ (4), γεωμετρία (6), φυσικὴ (2), χημεία (2), μηχανικὴ τεχνολογία (4), ἰχθυογραφία (6).

ρικὰ, θέματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατ' ἑβδομάδα ἐναλλάξ. Γαλλικὰ, γυμνάσματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου· ἐπίστε ὑπαγόρευσις. Ἀγγλικὰ, γυμνάσματα ἢ ἐκ τοῦ προχείρου κατ' ἑβδομάδα· ἐπίστε ὑπαγόρευσις. Μαθηματικὰ, ὡς τὰ τῆς Ιια τάξεως.

Τάξις ΙΙια, Γερμανικὰ, ἀνὰ 4 ἑβδομάδας ἐν θέμα. Τὰ λοιπὰ μαθήματα ὡς τὰ τῆς ΙΙβ τάξεως.

Τάξις ΙΙιβ, Γερμανικὰ, ἀνὰ 3 ἑβδ. ἐργασία κατ' οἶκον. Τὰ λοιπὰ μαθήματα ὡς τὰ τῆς ΙΙβ τάξεως.

Τάξις ΙV, Γερμανικὰ, ἀνὰ 3 ἑβδ. ἐργασία κατ' οἶκον. Τὰ λοιπὰ μαθήματα ὡς τὰ τῆς ΙΙβ τάξεως.

Τάξις V, Γερμανικὰ, κατ' ἑβδ. ἐργασία κατ' οἶκον ἢ ὑπαγόρευσις. Λατινικὰ, ὡς τὰ τῆς ΙΙβ τάξεως. Γαλλικὰ, ἑβδομαδιαίως γραπτὸν γύμνασμα. Τὰ λοιπὰ μαθήματα ὡς ἐν τῇ ΙΙβ τάξει.

Τάξις VI, Τὰ αὐτὰ τῆς V τάξεως μαθήματα.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΡΑΞΕΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.

(Συνέχεια ἴδε τεῦχος Ε' καὶ Σ')

Αὐτὸς ὁ Strauss ὁ παλαιῶν ἡμᾶς, ὅπως ἀφήσωμεν αὐτὸν ἀνενόητον ἐν ταῖς δοξασίαις αὐτοῦ, αὐτὸς πρῶτος καταπολέμησε διὰ παντοίων συγγραφῶν, παντοίων μέσων καὶ πολλάκις ψευδῶν ἐπινοήσεων τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. καὶ σύμπαν δὲ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐλευθεροφρόνων τῆς τε ἐπιστήμης καὶ ἡμιμαθείας ἐσπού-

θάξει και παντί σθένει σπουδάζει, ὅπως παραγκωνίσῃ τὴν μόνην ἀληθινὴν θρησκείαν καὶ ταύτην ἀντικαταστήσῃ διὰ τῆς νεωτεριζούσης ἐπιστήμης ὡς τῆς μόνης πνευματικῆς τροφῆς. Ἀλλὰ ποίαν πνευματικὴν τροφήν δύναται νὰ παράσχωσιν αἱ ὑλιστικαὶ τῶν νεωτεριστῶν ιδέαι, ποίαν παρηγορίαν δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Δαρουίνου, π. γ. τοῦ ἐξοστρακίζοντος τὸν Θεὸν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην ἀποδιδόντος, τοῦ ἀποπειρωμένου τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ πιθήκου νὰ παραγάγῃ καὶ ἐπὶ τέλους παραινοῦντος νὰ φονεύωμεν τὰ ἀσθενῆ καὶ καχεκτικὰ ἡμῶν τέκνα, ὅπως ἐξευγενίσωμεν τὴν τοῦ ἀνθρώπου γενεάν, τοῦ ἐν ἄλλοις λόγοις θέλοντος νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς θηριοτροφεῖον, ἔνθα νὰ δύνηται ὁ ἄνθρωπος διὰ τηλικούτου ἀποτροπαίου δόγματος, νὰ βελτιώσῃ τὸ γένος του καὶ προαγάγῃ τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματός του; Καὶ δὲν εἶναι ἀπέναντι τοιούτων ἀποτροπαίων δογμάτων ἀπότομος ἀντίφασις, τὸ ἀμιλεῖν περὶ πνευματικῆς τροφῆς, ἀφοῦ ἀπαρνοῦνται καθ' ὅλου τὴν ὑπαρξιν πνεύματος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὴν γένεσιν ὑψηλοτέρων ιδεῶν; Οὐδόλως λοιπὸν ἀποροῦμεν, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν πνευματικὴν αὐτῶν τροφήν ἢ κοινωνία βαίνει κατὰ κρημνῶν, διότι προσεγγίζει ν' ἀπολέσῃ πᾶν ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ ιδεῶδες μέχρι τοῦδε ἐκέκτητο, διότι ἢ διὰ τῶν ὑλιστικῶν ιδεῶν καταφρόνησις παντὸς Θεοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ δύναται νὰ φέρῃ τὴν ἀποκτήνωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἢς ἀποτέλεσμα φυσικὸν ἢ δυναμίτις καὶ τὸ πετρέλαιον, ἢ διὰ κακουργημάτων δηλ. ἐξίσωσις πάσης ὑπεροχῆς καὶ ἢ ὡς ἐκ τούτου ἀποσύνθεσις τῆς κοινωνίας. Ἐνεκα δὲ τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀναγκαιοτάτη καθίσταται ἐπιστημονικὴ τις διασάφησις καὶ συνδιαλλαγὴ τῶν ἀντιθέσεων. Ἀλλ' αὕτη πρέπει νὰ ἦναι ποιαύτης φύσεως, ὅπως ὁ χριστιανισμὸς μὴ νοθευθῇ καὶ παραμορφωθῇ εἴτε διὰ τῆς προσλήψεως ἑτερογενῶν στοιχείων, εἴτε διὰ τῆς κολοβώσεως τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ δογμάτων, δεόν δηλ. νὰ μὴ ἀφαιρεθῇ τὸ ἀληθὲς καὶ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς ὑπερφυσικότητος αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἰδίως ἀπατελεῖ τὸ θέμα τῆς Ἀπολογητικῆς, ἣτις ἀποκρούουσα ἀφ' ἑνὸς τὰς ἐνστάσεις τῶν ἀντιφρονούντων, ὀφείλει ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἐδραίωσιν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας ν' ἀνταποκρίνηται συγχρόνως εἰς τε τὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὰς σκέψεις καὶ μελέτας τῶν ἀληθῶς ἐπιστημῶν· διότι ὅπως πᾶσα οὐχὶ ἀμέσως ἀποδεικνυμένη ἀλήθεια ἔχει ἀνάγκην συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, ἵνα γίνῃ πιστευτὴ, οὕτω καὶ ὁ χριστιανισμὸς δεῖται ποιαύτης συνδιαλλαγῆς· ὁ χριστιανισμὸς δηλ. ὡς θρησκεία ἐξ ἀποκαλύψεως, ὡς ἀποτελοῦσα σύστημα ὑπερφυσικῶς δοθὲν τῇ ἀνθρωπότητι, δεόν νὰ ἐντυπωθῇ τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει καὶ ἐν αὐτῇ νομιμοποιηθῇ· ἡ νομιμοποίησις δὲ αὕτη εὕρισκει ἐν τῇ θεολογίᾳ, τῇ ἐπιστημονικῶς ἀντιπροσωπευσούσῃ τὸν χριστιανισμὸν τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἔκφρασιν καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἀπολογητικῇ, ἣτις κατώρθησε δι' ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν ὡς τὴν μόνην ἀπόλυτον καὶ ἀληθῆ θρησκείαν.

Δ'.

Ἀλλὰ δύναται ἐπιστήμη καὶ πίστις νὰ ὑπάρξωσιν; Ἴδου τὸ οὐσιωδέστερον καὶ σπουδαιότερον ζήτημα, ὅπερ προσέκρουσεν κατὰ τινὰς εἰς τὰς ἀνακαλύψεις τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν καὶ ὅπερ εἶναι πέτρα σκανδάλου πολλοῖς φυσιοδίφαις καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιπολαίως ἐρευνῶσι τὴν σχέσιν τῶν δύο τούτων φαινομενικῶν ἀντιθέσεων.

Μετὰ παρησίας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, καὶ παρακατιόντες θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπότομος ἀντίθεσις μεταξύ πίστεως καὶ ἐπιστήμης, ἢ δὲ ἔνστασις τοῦ Strauss καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ εἶναι οὐ μόνον ἀνυπόστατος ἀλλὰ καὶ λίαν ἐγωιστικὴ· διότι ἡ ἐπιστήμη ἐφ' ἑσὸν ἀποπειρᾶται νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἀποκαλύψῃ τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων δὲν δύναται τὸ παράπαν ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πίστεως δηλ. τῶν ἀρχῶν τῶν ἐρειδομένων ἐπὶ ὑποθέσεων, πολλάκις ὅλως φαντασιωδῶν, τοῖς νόμοις δὲ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐπομένη ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἔνστασιν τοῦ διατί; τῆς αἰτίας δηλ. ἐκάστου τῶν ὄντων· ἀφικνουμένη δὲ εἰς τι σημεῖον, ὅπόθεν δὲν δύναται πλέον νὰ προχωρήσῃ ἢ μένει ὅλως ἐνεδὸς καὶ ἀδικαιολόγητος, ἢ παραδέχεται πρὸς ἐξήγησιν διαφόρων φαινομένων ἀρχικῶς καὶ φαντασιώδεις ὑποθέσεις ἐπὶ τῆς πίστεως

μόνον ἐρειδομένας. Μέχρι τῆς σήμερον τοῦλάχιστον δὲν ὑπάρχει φιλοσοφικόν τι ἢ ὑλιστικὸν σύστημα, ὅπερ καίτοι ἀποτροπιαζόμενον τὰς ὑποθέσεις δὲν ἐγεννήθη ἐξ ὑποθέσεων ἢ δὲν τελευτᾷ εἰς τοιαύτας· αἱ ὑψίσται μάλιστα καὶ τελικαὶ βάσεις αὐτῶν στεροῦνται ἀποχρωσῶν ἀποδείξεων· ὁ Σπινόζας π. γ. ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας ἀναχωρῶν, ὅπως ἐκείθεν τὸ σύστημα τοῦ κόσμου μαθηματικῶς συντάξῃ καὶ ἐξηγήσῃ δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν ιδέαν ταύτην διὰ πειστικῆς ἀποδείξεως. Σύντομα κατ' αὐτὸν ἢ διάταξις τῶν ὄντων ἀπαιτεῖ ἀρχικὴν τινα αἰτίαν καὶ ἀνεξάρτητον οὐσίαν, οὐδεμίαν ἔχουσαν ἐκτὸς αὐτῆς αἰτίαν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ κεκτημένην ταύτην, ἑαυτῆς δηλ. οὐσαν αἰτίαν· τὴν οὐσίαν δὲ ταύτην καλεῖ Substantia. Ἄλλ' οὐδεμία λογικὴ ἀνάγκη πείθει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τοιαύτην τινα αἰτίαν, ὅπως ἀσυνείδητον καὶ ἀπρόσωπον ἐνῶ τὸναντίον τοῖς λογικοῖς ἐπόμενοι νόμοις καὶ ὀρθῶς σκεπτόμενοι μένομεν ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας ἐκ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς. Τί ἄλλο δὲ εἶναι αἱ βάσεις τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, ἅς ὁ Κάντιος ἔθετο δηλ. ἡ ἀθανασία καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίς ἢ ἄρθρα πίστεως, ἅτινα ὁ ἴδιος πάλιν ἀπέρριψεν ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ καθαρῦ νοῦ; αἱ ὑψίσται δὲ αὗται ιδέαι ἐν τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ἡμετέρου λογικοῦ εἶναι ἢ πίστις αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ κατὰ τὴν ιδίαν τοῦ Καντίου ἔκφρασις. Τὸ δὲ τοῦ Ἐγγέλου ἀπόλυτον τὸ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀνατυπούμενον καὶ μετ' αὐτοῦ συνταυτιζόμενον παρέχει ἥττον ἢ τὸ τοῦ Σίρνοζα ἀποχρώσας ἀποδείξεις. Ὅσω δὲ αὐστηρῶς καὶ ἀν' προσάγεται τῆς ιδέας ταύτης ἢ ἀπόδειξις, χρήζει ἔτι μείζονος πίστεως ἢ ἀκατάληπτος αὐτοῦ ὑπόθεσις. Αὐτὸς ἤδη ὁ Strauss ὁ τὸσω ἀποτόμως διαρρήξας τὰ ὄρια μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιστήμης καὶ ἐντονώτερον τὴν τούτων ἀντίφασιν διαπρυσίως κηρύξας καὶ πᾶσαν ἐν γένει πίστιν ἀποδιοπομπεύσας, δὲν ἠδυνήθη τὸ παράπαν ταύτην ν' ἀποφύγῃ, διότι ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἀπορρίπτῃ τῆς ἀγ. Γραφῆς τὴν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαν, ἀναγκάζεται ἀφ' ἐτέρου νὰ παραδεχθῇ καὶ πείσῃ ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν, ἔτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀνὰ ἑκατομμύρια ἀνέθορεν ἐκ τοῦ πηλοῦ τῆς θαλάσσης· ἀλλ' εἰς τὴν ἔνστασιν διατί ὁμοία τοῦ ἀνθρώπου δημιουρ-

γία δὲν συμβαίνει καὶ νῦν, ἀπαντᾷ ἀβθαιρέτως καὶ ἀλαθῆτως, ὅτι τοῦτο εἶναι πλέον ἀδύνατον ἔνεκα τῶν ἀνομοίων περιστάσεων καὶ δυνάμεων, δι' ὧν διεκρίνετο ἢ τῆς ζωῆς ἐκαίνης περιόδου. Δὲν διστάζει δὲ νὰ πιστεύσῃ ὅτι καὶ νῦν ἔτι παρόμοιόν τι τοῦλάχιστον συμβαίνει ἐν τοῖς ἐντέροις τοῦ ἀνθρώπου, ἐνθα αὐτομάτως γεννᾶται ἢ ταινία. Ἄλλὰ ποία πρὸς Θεοῦ σχέσις ὑπάρχει μεταξύ τῆς γεννήσεως τῆς ταινίας, τοῦ σκώληκος δηλ. τούτου καὶ τῆς ἀρχικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ πηλοῦ τῆς θαλάσσης γεννήσεως; παραδέχεται δηλ. αὐτὸς ὁ καυχώμενος ὡς μύστης καὶ ὁπαδὸς τῆς προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὴν αὐτόματον ἐν τῇ φύσει γέννησιν generatio spontanea, ἣν ἢ ἐπιστήμη διὰ τῶν πρακτικωτάτων καὶ ἀποτελεσματικῶν πειραμάτων τοῦ φυσιολόγου Pasteur κατεδίκαζεν εἰς αἰώνιον θάνατον ὡς ἀνύπαρκτον. Ὅ,τι λοιπὸν ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ τοῦ Strauss ἐσμὲν λεύγας μακρὰν πάσης πειραματικῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης οὐδεὶς ὁ δυνάμενος ν' ἀμφισβητήσῃ· διότι αἱ ποτὲ ὑπάρχουσαι κατ' αὐτὸν καὶ ἀνομοίως ἐνεργοῦσαι δυνάμεις κατὰ τὴν πρώτην τῆς γῆς περίοδον, ὡς οὐδαμῶς ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν ὑποπεσοῦσαι καὶ οὐδόπως δυνάμεναι ὡς ἐκ τούτου ν' ἀποδειχθῶσιν οὐδὲν ἄλλο εἰσίν, ἢ ἀπαύγασμα ἀνυποστάτου καὶ λίαν τολμηρᾶς, ἵνα μὴ εἶπω ὅπως ἀνοήτου εἰκασίας· πρέπει δὲ νὰ κέκτῃται τις πολλῶ μείζονα καὶ τυφλὴν πίστιν, ὅπως παραδεχθῇ ὡς ἀληθῆ τὴν τοῦ Strauss ὑπόθεσιν, ἢ τὴν τῆς ἀγ. Γραφῆς ἀφήγησιν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀν' ἢ τοῦ Strauss ὑπόθεσις εἶναι λογικωτέρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀφήγησεως· ἀλλὰ τίς ἐχέφρων καὶ λογικὸς δύναται νὰ εὔρη τὸν ἐλάχιστον λόγον, ὅπως πιστεύσῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πηλοῦ τῆς θαλάσσης δίκην φυσικῶν ἀνεβλάστησε καὶ ἐγεννήθη τὸ ἀνθρώπινον γένος; πρέπει τις νὰ ἦναι Strauss δηλ. ἀμείλικτος τοῦ χριστιανισμοῦ ἑχθρὸς καὶ ἐπομένως καθ' ὀλοκληρίαν τετυφλωμένος, ὅπως παραδεχθῇ ὡς λογικὴν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ πίστιν.

Ε'.

Οὐχὶ δὲ μόνον τὰ τοῦ Strauss δόγματα ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν,

ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν φυσιοδιφῶν καταφεύγουσιν εἰς ὑποθέσεις καὶ πολλάκις ὅλως ἀνυποστάτους πρὸς ἐξήγησιν καὶ κατανόησιν τῶν ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους τῆς πείρας κειμένων. Καίτοι δὲ λίαν ἀποχρώσας ἀποδείξεις ἐπύχουσι τινὲς ἐν ταῖς ἐμπειρικαῖς αὐτῶν ἐρεῦναις, ἀμέσως ὁμῶς ἅμα τῇ ὑπερβάσει τῶν διαγεγραμμένων αὐτοῖς ὀρίων ποιοῦσι μεθ' ὅλας αὐτῶν τὰς προόδους Ἰκάρειον πτήσιν, ὡς ἀναγκάζομενοι νὰ ἰδρῦσωσι ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα αὐτῶν ἐπὶ ἀορίστων ἰδανικῶν καὶ λίαν σαθρῶν ὑποθέσεων, ὡς θέλομεν παρακατιόντες ἀποδείξει ἐκ τῆς μαρτυρίας αὐτῶν τῶν ἡρώων τῆς ἐπιστήμης, τῶν σπουδαιότερων φυσιολόγων καὶ φυσιοδιφῶν.

Ἐν τοῖς πρώτοις ὁ μέγας φυσιολόγος τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου Du Bois Reimond ἐστιγματίσθη διὰ δύο λόγων, (1) οὗς ἐξεφώνησε ἐνώπιον συνεδρίου φυσιοδιφῶν, τοὺς ὑπερπηδῶντας τὰ ἐσκαμμένα καὶ ἐπὶ οὐτιδανῶν ὑποθέσεων ἐρείδοντας τὰ ὕλιστικά αὐτῶν συστήματα, διεχάραξε δὲ εὐκρινῶς τὰ ὅρια, ἅτινα αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν δύνανται ἀκινδύνως νὰ ὑπερβῶσι, ἀπαριθμήσας 7 ὡς τὰ σπουδαιότατα προβλήματα, ὧν τὰ πλεῖστα οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐπιστήμης νὰ λύσῃ. Δυσχυρίσθη ποτὲ ὁ Κάντιος, λέγει, ὁ Du Bois Reymond ὅτι ἐν ἐκάστη περὶ τῆς φύσεως διδασκαλίᾳ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἐνυπάρξῃ ἐπιστημονικὴ ιδιότης, ὅταν προκύπτῃ ἐξ αὐτῆς καὶ ἡ μαθηματικὴ ἀλήθεια· ταύτην δὲ δυνάμεθα ν' ἀντικαταστήσωμεν διὰ τῆς μηχανικῆς τῶν ἀτόμων. Ἐὰν δὲ φαντασθῶμεν λέγει ὁ Reymond (2) πᾶσας τὰς μεταβολὰς τῶν σωμάτων λεπτομερῶς διαλελυμένας εἰς κινήσεις ἀτόμων, αἵτινες ἐκτελοῦνται διὰ τῶν κεντρικῶν σταθερῶν δυνάμεων, τότε ἡδυνάμεθα διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν νὰ γνωρίσωμεν τὸ Σύμπαν. Βεβαίως δύναται τις νὰ φαντασθῇ βαθμίδα τινὰ τῆς φυσιογνωσίας, δι' ἧς πάντα τὰ τοῦ κόσμου φαινόμενα διὰ τε μαθηματικοῦ τινος τύπου ἡδυνάτῃ τις νὰ παραστήσῃ καὶ διὰ τινος ἀπείρου συστήματος ὄλων

τῶν διαφορικῶν ἐξομοιώσεων, ἐξ ὧν ἡδύνατο νὰ προκύψῃ πάντοτε τὸπος, διεύθυνσις κινήσεως καὶ ταχύτης ἐκάστου ἀτόμου. Ἰδοὺ δὲ τί λέγει ὁ μέγας ἀστρονόμος Laplace: (1) «Ἐὰν ἡδύνατο Πνεῦμα τι ἐν δεδομένη τινι στιγμῇ νὰ γνωρίσῃ πᾶσας τὰς δυνάμεις, τὰς τὴν φύσιν ζωογονούσας καὶ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν ὄντων θέσιν, ἐξ ὧν αὕτη συνίσταται, ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις τὸ Πνεῦμα τοῦτο ἦτο ἀρκούντως περιεκτικόν, ὅπως τὰ διδόμενα ταῦτα ὑποβάλλῃ εἰς ἀνάλυσιν, τότε ἤθελε κατανόησαι διὰ τοῦ αὐτοῦ τύπου τὰς κινήσεις τῶν τε μεγίστων σωμάτων καὶ τοῦ ἀπλουστάτου ἀτόμου· οὐδὲν ἂν ἦτο αὐτῷ ἀθέβαιον, καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ παρελθὸν ὑπέπιπτε ἂν τῷ βλέμματι αὐτοῦ. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς παρέχει διὰ τῆς τελειότητος, ἣν εὔρεν ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ ἀσθενῆ τινα εἰκόνα τοιοῦτου πνεύματος. Καὶ πράγματι, ὅπως ὁ ἀστρονόμος δι' ὑπολογισμῶν προλέγει τὴν ἡμέραν καθ' ἣν μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν θέλει ἀνατείλει κομήτης τις εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τοῦ βάθους τοῦ παγκοσμίου γώρου, οὕτως τὸ Πνεῦμα ἐκεῖνο ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ ἤθελε δυνηθῆ ν' ἀναγνώσῃ καὶ ὀρίσῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἑλληνικὸς σταυρὸς ἤθελε ἀπαστρέφει ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἢ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ἤθελε ἐξαντλήσῃ τὸν τελευταῖον γαιάνθρακά της. (2) Καὶ παρὰ τῷ Leibnitz εὐρίσκομεν τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ τοῦ Laplace Πνεῦμα ἔτι μᾶλλον ἀνεπτυγμένον, καθόσον ἀπεικονίζει τὸ Πνεῦμα ἐκεῖνο περιβεβλημένον αἰσθητηρίοις ὄργανοις καὶ τεχνικῇ δυνάμει ἀναλόγου τελειότητος.» Δύναται λοιπὸν τὸ αὐτὸ ἰδανικὸν πνεῦμα τοῦ Laplace καὶ τοῦ Leibnitz, τὸ παριστῶν τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς γνώσεως ἡμῶν περὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων, δύναται ἐρωτᾶ ὁ Reymond νὰ λύσῃ τὰ αἰνιγματώδη προβλήματα περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος; Οὐχὶ δυσυγῶς λέγει ὁ αὐτός· οὐδόλως εἶναι γρεῖα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα θέλει μείνει διὰ παντός ἀπομακρυσμένον τῆς τελείας ταύτης φυσιογνωσίας, οὐδέ θέλει δυνηθῆ νὰ λύσῃ τὰ αἰ-

(1) Über die Grenzen des Naturerkennens. Die sieben Welträthsel.

(2) Αὐτόθι σελ. 12 καὶ 13.

(1) Essai philosophique sur les Probabilités, p. 2.

(2) Über die Grenzen σελ. 14.

νίγματα τῆς ζωῆς καὶ τὰ διάφορα ἄλυτα ἔσκει πρόβλήματα τῆς φύσεως, ὡς μὴ δυνάμενον νὰ υπερπηδῆσῃ τὰ ἀνυπέβλητα προσκόμματα καὶ τὰ ἔρια, ἅτινα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὡς φραγμὸς ἐτέθησαν.

Ὅ,τι λοιπὸν τὸ τοῦ Λαπλὰς πνεῦμα δὲν ἠδυνήθη νὰ διευκρινήσῃ, τοῦτο βεβαίως θέλει μείνει τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι ἀποκρυμμένον. Δύο εἶναι τὰ ἔρια πέραν τῶν ὁποίων ἀδυνατεῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ φυσικῆς ὁδοῦ νὰ υπερβῆ χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς λαβύρινθον ἰδανικῶν υποθέσεων. Τὸ πρῶτον δηλ. εἶναι ἡ περὶ ἀτόμων θεωρία, καθ' ἣν τὸ Σύμπαν ἐπλάσθη καὶ συνίσταται ἐκ μικρῶν μορίων ἢτοι ἀτόμων αἰωνίων καὶ ἀδιαφθόρων, ὧν αἱ κεντρικαὶ δυνάμεις γεννῶσιν πᾶσαν κίνησιν. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐκ φύσεως κατανόησις καὶ ἐξήγησις, ἥτις ἐπιπολαιῶς μέχρι τινος καὶ ὑπὸ τινῶν ἐξελαμβάνετο, ὡς ἱκανοποιούσα τὴν ἀνάγκην τῆς αἰτιότητος, εἶναι ὅλως ψευδῆς, ἅτε μὴ οὔσα σαφῆς καὶ λογικῆ· διότι ὑπὸ μὲν φυσικῆν ἔποψιν τὰ ἄτομα τὰ μικροσκοπικὰ καὶ μὴ διαίρετὰ μόρια, ἅτινα πολλῶν ἰδιοτήτων μετέχουσι καὶ κινουνται, εἶναι μόνον ἰδανικὰ καὶ κατὰ φαντασίαν μόνον ὑπαρκτὰ, ὑπὸ δὲ φιλοσοφικῆν τὰ ἄτομα δηλ. ἡ κατὰ συνθήκην μὴ μεριστὴ μάζα, ἐξ ἧς διὰ τοῦ κενοῦ χώρου γεννῶνται δυνάμεις καὶ πόρρωθεν ἐνεργοῦσαι, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἀκριβέστερον ἐξεταζόμενα, ἢ ἐν μηδενικόν· διότι ἐὰν τὸ μὴ περαιτέρω μεριστὸν ἄτομον, ἢ ἤρεμος καὶ ἀφ' ἑαυτῆς μὴ ἐνεργοῦσα ὕλη πραγματικὴν εἶχεν ὑπόστασιν δηλ. πράγματι ὑπῆρχεν, ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ χωρὸν τινα ἔστω καὶ μικρόν, ἀλλὰ τότε μένει ἀκατανόητον, διὰ τίνα λόγον τοῦτο δὲν μερίζεται περαιτέρω· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ υποθέσει, ὅτι τοιαῦτα ἄτομα οὐ μόνον καταληπτὰ, ἀλλὰ καὶ δυνατὰ καὶ ὑπαρκτὰ εἰσιν, πάλιν γεννᾶται μείζων δυσκολία πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφόρων φαινομένων δηλ. τὸ ζήτημα πόθεν ἔλαβον τὴν πρώτην ὄθησιν καὶ κίνησιν, ἐξ ἧς διὰ τῶν πολλαπλῶν συνθέσεων καὶ ἀναλύσεων ἐγεννήθη ὁ κόσμος. Ὅ,τι δὲ ἡ περὶ ἀτόμων θεωρία εἶναι ὅλως ἐξ υποκειμένου καὶ ἀθαίρετος, οὐδ' αὐτὸς ὁ Büchner ὁ σπουδαιότερος τῶν Ὑλιστῶν, ὁ τοῦ πνεύματος καὶ ἀρχῆς τινος δημιουργικῆς καὶ ἐν γένει

τῆς θεότητος τὴν ὑπαρξιν ἀρνούμενος, διστάζει νὰ ὁμολογήσῃ ἐν τῷ πολυκρότῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Krafft und Stoff*=(δύναμις καὶ ὕλη). Ἴδου δὲ πῶς περὶ τούτου ἀποφαίνεται. «Ἄτομα καλοῦμεν τὰ τελευταῖα τῆς ὕλης μόρια, ἅτινα θεωροῦμεν ἀπελύτως ἀδιαίρετα, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπεῖν ἡ λέξις ἄτομον ἐκφράζει ἐννοίαν κατὰ συνθήκην καὶ ἐξ υποκειμένου ἀθαίρετως ἐκλαμβανομένην ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν· ἀδύνατος δ' ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνει ἡ διαμόρφωσις ἀκριβῶς τῆς περὶ τοῦ ἀτόμου ἰδέας.» Ἀλλ' ἐὰν τὰ ἄτομα ταῦτα τοῦ Δημοκρίτου καὶ Λευκίππου, τῶν πατέρων τοῦ ὕλισμοῦ, εἶναι φαντασιώδη καὶ ἰδανικὰ ἐξ υποκειμένου καὶ ὅλως κατὰ συνθήκην λαμβανόμενα, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Büchner καὶ οὐδεὶς τῶν ὕλιστῶν ἀρνεῖται, ἐὰν ἡ τῶν ἀτόμων τούτων διαμόρφωσις εἶναι ὅλως ἀθαίρετος καὶ υπολείπεται τῆς ἀκριβείας, πῶς δύναται τὸ λογικὸν ἡμῶν νὰ ἐρεισθῇ ἐπὶ τοιαύτης σαθρᾶς καὶ ἀνυποστάτου βάσεως καὶ κανονίσῃ τὴν πίστιν, καὶ μορφώσῃ ἀκριβῆ καὶ ὠρισμένην ἰδέαν περὶ δημιουργίας τῆς ὕλης καὶ πάντων τῶν ὀργανικῶν σωμάτων, ἅτινα κινουσι τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκπλήξιν παντὸς ἐπιστήμονος; πρέπει νὰ ἦναί τις λίαν μωρὸς ἢ ὅλως τυφλὸς ἐκ φανατισμοῦ πρὸς τὸν ὕλισμόν, ὅπως ἀσπασθῇ τοιαύτην τινὰ σεσαθρωμένην καὶ ἀθαίρετον βᾶσιν τῆς δημιουργίας, ἥτις ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸ λογικόν. Δικαιοῦται λοιπὸν πληρέστατα ἡ ὀρθόφρων φιλοσοφία νὰ ἀπορρίπτῃ καθ' ὀλοκληρίαν τὴν θεωρίαν ταύτην τῶν ἀτόμων. Ἴδου δὲ τί λέγει ὁ φυσιολόγος Valentin: «Οὐδὲ τὰ ἰσχυρότερα τῶν μικροσκοπίων δύνανται νὰ δείξωσιν ἡμῖν τὴν μορφήν τῆν θεσιν τῶν ἀτόμων, ἢ καὶ τὰ συμπλέγματα, ἅτινα ταῦτα σχηματίζουσι συντιθέμενα.» Ἀλλὰ καὶ ἂν ταῦτα υποθέσωμεν οὐχὶ ὡς ἀθαίρετα, ἀλλ' ὡς ἀληθῆ καὶ ὑπαρκτὰ, πάλιν οὐδὲ ὅλως ἐξηγεῖται ἡ διάφορος αὐτῶν σύνθεσις καὶ ἀποσύνθεσις, ἐξ ὧν τὰ διάφορα σώματα συνίστανται ἢ ἀποσυντίθενται, τούναντίον μάλιστα ἐσμὲν ἠναγκασμένοι, ὡς ἐν τῷ περὶ ἀτομικῆς κεφαλαίῳ ἀλλαχοῦ θέλομεν ἀποδείξει, νὰ παραδεχθῶμεν οὐχὶ τυχαίαν ἀλλὰ σκοπιμοτάτην τὴν συνδρομὴν τῶν ἀτόμων τούτων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος παρήχθη. Ἡ σκοπιμότης δὲ αὕτη εἶναι ὅλως ἀνεξήγητος ἀνευ τῆς

παραδοχῆς ὑπερτέρας τινὸς δυνάμεως, ὑπερτέρας τῆς ὕλης καὶ ἐκ-
τός αὐτῆς κειμένης, ἢ σκοπιμότης λέγω αὕτη ἄγει ἡμᾶς ἀναπο-
δράστως εἰς τὴν πίστιν καὶ παραδοχὴν τῆς ὑπάρξεως τελειοτάτου
Δημιουργοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

Οὐδεὶς ὁ ἐμβριθέστερον τὸ πρᾶγμα ἐξετάζων δύναται νὰ παρα-
γνωρίσῃ τὰ ὑπερφυσικά κωλύματα, ἅτινα ἐνώπιόν ἡμῶν παρί-
στανται. Πᾶσα δὲ ἀπόπειρα πρὸς ὑπέρβασιν αὐτῶν ἐσαεὶ θέλει
προσκόπτει ἀπέναντι χάους δυσυπερβλήτου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἴωνικοὶ
φιλόσοφοι δὲν εὕρισκοντο εἰς μείζονα ἡμῶν ἀμηχανίαν ἐν τῷ ζη-
τήματι τούτῳ, μεθ' ὅλας δὲ τὰς προόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστη-
μῶν οὐδὲν ἠδυνήθησαν οἱ νεώτεροι βῆμα νὰ χωρήσωσι πρὸς λύ-
σιν τούτου· διὸ ὑφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι εὕρισκόμεθα
ἐν ἀπελπισίᾳ πρὸ τοῦ ἀνυπερβλήτου ὅριου τῆς φύσεως· διότι
τὸ πνεῦμα ἐὰν ἤθελε συναντήσῃ τὴν ὕλην πρὸ τοῦ ἀπείρου χρό-
νου καὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ ἤρεμον καὶ ἀνίσως διηρημένην, τότε
δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ κατανοήσῃ πόθεν ἢ ἀνίσως διαίρεσις, ἐὰν δὲ
συνήντα αὐτὴν κινουμένην πάλιν ἤθελεν ἀγνοεῖ πόθεν ἢ κινήσις,
ἧτις παρίσταται εἰς αὐτὸ ὡς ὅπως τυχαία τῆς ὕλης κατάστασις.
Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς περιπτώσεσι δὲν ικανοποιεῖται τὸ ἀνθρώ-
πινον πνεῦμα καὶ τὸ αἰνίγμα μένει ἄλυτον. Τὸ ζήτημα δὲ περὶ τῆς
ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ὅπερ ἀνέπτυξεν ὁ Ἀριστοτέλης συνταυτίζεται
μετὰ τοῦ πρώτου αἰνίγματος περὶ τῆς οὐσίας τῆς ὕλης καὶ δυνά-
μεως, ὅπερ μένει καὶ θὰ μένη αἰνίγμα.

Ἀφοῦ λοιπὸν πάντα τὰ ἐν ὁρατῷ κόσμῳ αἰτία τῶν διαφο-
ρῶν φαινομένων, ὡς ὁ μέγας φυσιοδίφης Du Bois-Reymond
ἀποφαίνεται, δὲν ἠδυνήθη ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς
αὐτοῦ ἐρεῦνης νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ οὐδεμίαν νὰ εὔρη ἐν τῇ δια-
νοίᾳ του ἀνάπαυκαν, ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ εἰς ὑποθέσεις,
αἰτινες γρήζουσιν ἐδραίας πίστεως. Τὰ ἀρχικά δὲ ταῦτα αἰνίγ-
ματα, ἅτινα διὰ φυσικῆς ὁδοῦ εἶναι ἄλυτα καὶ ἀκατάληπτα, ἐμ-
περιέχουσι πληθύν. ἕλην, διαφορῶν ἄλλων μικροτέρων πλὴν οὐχὶ
εὐκολωτέρων αἰνιγμάτων· διότι ἠδυνήθη ποτὲ ἢ ἐπιστήμη νὰ ἐξι-
χνιάσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὴν πηγὴν καὶ αἰτίαν τοῦ φωτός· ἢ τῶν

κυμάνσεων τοῦ αἰθέρος θεωρία τοῦ Μαλεμβραχίου, ἢ μᾶλλον ἐπι-
κρατούσα καὶ πολλὰ ἐξηγοῦσα, μόνον τὸν τρόπον καὶ τὸ σχῆμα
τῆς κινήσεως τοῦ φωτός διασαφηνίζει, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν τούτου
πηγὴν καὶ αἰτίαν· ὡσαύτως ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ μαγνητισμὸς ὡς
πρὸς τὴν αἰτίαν καὶ πηγὴν αὐτῶν εἶναι ἀνεξήγητοι ἡμῖν δυνάμεις.
ἐὰν δὲ τίθηται ἀρχικὴ τις ἢ ὕλική αἰτία ὡς βᾶσις τῶν φαινομέ-
νων, τοῦτο οὐδὲν εἶναι ἢ ὑπόθεσις· ἢ μήπως ἢ θεωρία περὶ τῆς
αιωνιότητος τῆς ὕλης, μεθ' ἧς ἢ δυνάμις κατ' αὐτοὺς αἰωνίως
καὶ ἀναποσπάστως εἶναι συνδεδεμένη, εἶναι ἄλλο τι, ἢ ἀπλὴ
ὑπόθεσις;

Ἄλλ' ἐκτός τῆς ἀνυπερβλήτου τῆς τῆς δυσκολίας ἐγείρεται
ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου τοῦ ἀνθρώπου, νέον τι,
ἀνυπερβλήτον κώλυμα, καὶ ἐξ ἴσου ἄλυτον ζήτημα, ὡς τὸ τῆς
ὕλης καὶ δυνάμεως καὶ ἐπομένως ἀκατάλυτον. Τὸ νῆμα τῆς δια-
νοίας ἡμῶν διαρρήγνυται καὶ ἡ περὶ τῆς φύσεως γνῶσις ἡμῶν
καταντᾷ εἰς ἀπείρον χάσμα, ὅπερ δι' οὐδεμιᾶς κλίμακος δι' οὐδε-
νὸς μέσου δύναται τις νὰ ὑπερπηδήσῃ. Ἐνταῦθα ἰατάμεθα ἐνεοὶ
ἀπέναντι τοῦ ἐτέρου ὅριου τῆς γνώσεως ἡμῶν· τὸ ἀκατάληπτον
δὲ καὶ ἀνυπερβλήτον τοῦτο αἰνίγμα εἶναι ἢ συνειδήσις. «Περὶ τῆς
συνειδήσεως δυνάμις ν' ἀποδείξω καὶ νὰ διασχυρισθῶ, λέγει ὁ
Reymond (1) ὅτι αὕτη οὐ μόνον νῦν ἐν τῇ σημερινῇ θέσει τῶν
γνώσεών μας διὰ τῶν ὕλικῶν αὐτῆς ὄρων μένει ἀνεξήγητος, ὅπερ
ἕκαστος ὁμολογεῖ, ἀλλὰ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος οὐδέποτε
θέλει ἐξηγηθῆ καὶ κατανοηθῆ διὰ ὕλικῶν μέσων· ἢ δὲ ἀντίθετος
τινῶν ιδέα, ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὸ μέλλον καὶ
ὅτι ἐν τῇ παρελεύσει τῶν ἑκατονταετηρίδων καὶ χιλιετηρίδων
θέλει τοῦτο ἐπιτευχθῆ, ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν πλάνην τῶν φυσιο-
διφῶν, ἣν ἔρχομαι νὰ καταπολεμήσω· διότι οὔτε τὰ φαινόμενα
τοῦ ἐγκεφάλου οὔτε ἢ πολύπλοκος τῶν νεύρων ἐργασία, οὔτε τὰ
ἀπειρα πειράματα, ἅτινα ἢ ἐπιστήμη ἐπ' αὐτῶν ἐτέλεσεν ἠδυνή-
θησαν τὸ παράπαν νὰ διαλευκάνωσι τὸ ζήτημα καὶ δώσωσι τὴν

(1) Du - Bois - Reymond über die Grenzen des Naturerkennens σελ. 28.

ἐλαχίστην τούτου ἐξήγησιν, οὐδεμία ἀνθρωπίνη κλίμαξ δύναται νὰ μᾶς ἀναγάγῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς συνειδήσεως σφαῖραν. (1)
 Ὅποια νοητὴ σύνθεσις ὑπάρχει μεταξύ ὀρισμένων κινήσεων ὀρισμένων ἀτόμων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀρχικῶν ἀορίστων, ἀλλὰ μὴ διαψευστομένων γεγονότων ἀφ' ἑτέρου, ὅτι αἰσθάνομαι πόνον, αἰσθάνομαι γαράν, γεύομαι τοῦ ἠδέος ἀσφραῖνομαι τῆς τοῦ ῥόδου ὄσμης, ἀκούω τὸν ἦχον κυμβάλου, βλέπω τὸ ἐρυθροῦν, ἐπομένως καὶ μεταξύ τῆς ἐκ τούτων προερχομένης βεβαιότητος, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω; Εἶναι ὁμοίως ἐν γένει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀκατάληπτον, ὅτι ποσὸν τι ἀνθρακος, ὀξέος ὑδρογόνου ἀζώτου ὀξυγόνου καὶ ἄλλων ἀτόμων συνυπάρχει, ἀδιαφόρως πῶς δηλ. ταῦτα κείνται, κινουῦνται, πῶς ἔκλειντο καὶ ἐκινουῦντο καὶ πῶς οὐ κινήσονται; οὐδὲν δ' ἐκ τούτων δύναται τις νὰ διευκρινήσῃ πῶς ἐκ τῆς συνεργείας αὐτῶν δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ συνείδησις; ἐάν ὁμοίως ὁ τρόπος τῆς τοποθεσίας καὶ τῆς κινήσεως αὐτῶν δὲν ἦτο ἀδιάφορος, τότε ὄφειλεν ἕκαστος κατὰ τὸν τρόπον τῶν μονάδων νὰ θεωρήσῃ αὐτὰ μετὰ συνειδήσεως ὑπάρχοντα; ἀλλ' οὔτε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐξηγεῖται ἐν γένει ἡ συνείδησις, οὔτε πρὸς διεκρίνησιν τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀτόμου ἀποκτῶμεν τὸ ἐλάχιστον τεκμήριον. Καὶ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀκριβῶς τὸ δεύτερον ἀνυπέβλητον ὄριον τῆς φυσιογνωσίας ἡμῶν. Πρὸς τε τὴν κατανόησιν λοιπὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης, ὡς καὶ τῆς συνειδήσεως ἡ ἀνθρωπότης διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸ 2 χιλ. ἐτῶν μεθ' ἑλίας τὰς ἀνακαλύψεις καὶ προόδους καὶ τὰς νέας ἐφευρέσεις οὐδὲ βῆμα ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ. Οὐδὲ θέλει ποτὲ δυνηθῆ, προσθέτομεν, ἐάν δὲν ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δι' ὑλικῶν μόνον μέσων ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τὰ ὑπὲρ φύσιν.

Τὸ κυριώτερον τοῦ ὕλισμοῦ σφάλμα⁽²⁾ εἶναι τὸ ἐξῆς, ὅτι μονομερῶς μόνον τὴν ὕλην ἐξετάζων παρορᾷ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μορφήν ἢ τὸ εἶδος τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Τὸ εἶδος δὲ καὶ ἡ μορφή

εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν ἀποτελοῦσα τὸ ἰδιάζον τῶν ὀργανισμῶν; εἴτε φυτὸν εἴτε ζῶον εἴτε ἄνθρωπος ἀναλυόμενα εἰς τὰ ὑλικά καὶ ἀρχικά στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκεινται πύουσι πλέον τοῦ νὰ ἦναι ζῶον φυτὸν ἢ ἄνθρωπος; τὴν ἀπλουστάτην δὲ ταύτην πλήν σπουδαιότητας παρατήρησιν παραβλέπει ὅλως ὁ ὕλισμος ἐπιλαθόμενος, ὅτι ἡ ζῶσα μορφή εἶναι ἢ ἀποτελοῦσα τὴν οὐσίαν τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ἡς ἕνεκεν διαφέρουσι τὰ ὀργανικά τῶν ἀνοργάνων; ἀφ' ἑτέρου ὁμοίως δι' ἄλλων φράσεων ὁμολογεῖ αὐτὸ ὡς ἐξηγῶν τὴν διαφορὰν τῆς ἀνοργάνου καὶ ὀργανικῆς φύσεως ἐκ τῆς διαφόρου συνθέσεως τῶν ἀρχικῶν στοιχείων. Ἀλλὰ τί ἕτερον εἶναι ἢ διάφορος αὕτη σύνθεσις ἢ ἡ διάφορος αὐτοῦ ζωτικῆ μορφή; ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ὀργανικῆς καὶ ἀνοργάνου φύσεως ὁ μέγας χημικὸς Liebig. «Ἡ χημεία δύναται ν' ἀναλύσῃ τὰ διάφορα σώματα εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν δύναται^(*) τὴν κατάστασιν καὶ διάταξιν τῶν στοιχείων αὐτῶν νὰ κατανοήσῃ ἐπὶ ἐκείνης δὲ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τούτων ἐρείδεται ἡ οὐσία τῶν ὄντων. τὰ αὐτὰ τρία στοιχεῖα ἄνθραξ, ὀξὺ καὶ ὕδωρ ἀποτελοῦσιν καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ποσότητος τότε γλυκὺ γάλα καθὼς καὶ τὰ λάχανα ἢ τὸν βάμβακα; ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Σπρυγγίνη, ἡ Κινίνη, ἡ Τεΐνη καὶ Καφεΐνη πρὸς δὲ καὶ τὸ αἷμα διὰ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως ἀποδείκνυνται ἐμπεριέχοντα ἄνθρακα ὀξυγόνον στοιχεῖα ὕδατος καὶ τὰ αὐτὰ ἐν γένει στοιχεῖα; ἡ αἰτία δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν προέρχεται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διατάξεως, ἀλλὰ πρὸς κατανόησιν ὁμοίως αὐτῆς πᾶσα ἀνάλυσις εἶναι ματαιία. Ἐάν λοιπὸν ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι ἡ τυχαία μόνον σύνθεσις τῶν στοιχείων τούτων δὲν δύναται ποτὲ νὰ παραγάγῃ αὐτὰ, πόσον ἔτι ἀλογώτερος ἦθελεν εἶναι ὁ δισχυρισμὸς οὗτος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν γένεσιν τῶν ὑψηλοτέρων ὀργανικῶν ὄντων; Ἐκεῖνοι οἱ Dilettanten, οἵτινες ἐν τῷ περιπάτῳ αὐτῶν ἤκουσαν τῶν κωδῶνων ἠγούντων χωρὶς νὰ μάθωσι πόθεν οὗτοι κρέμανται, δύνανται νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ χημικὸς ἐκ τεύτλου ἢ ξύλου δύναται νὰ κατασκευάσῃ ζάχαριν, θέλει δυνηθῆ

(1) Du Bois Reymond αὐτόθι: σελ. 37.

(2) Schopenhauer's Die Welt als Wille und Vorstellung: II σελ. 315.

(*) Liebig. Vortrag über Organische und unorganische Natur.

πρὸς τούτοις νὰ πλάσῃ καὶ ὀργανικά ὄντα; Ἄλλ' οὔτε ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε, οὔτε θὰ δυνήθῃ τὸ παράπαν ὁ χημικός, ἐξ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἀμμωνιακοῦ, ὕδατος, φωσφόρου ἢ ἀσβέστου νὰ δημιουργήσῃ ὀργανικόν τι κύτταρον.»

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ταῦτα τὰ ἀνυπέρβλητα προσκόμματα πρὸς κατανόησιν τοῦ Σύμπαντος· εἰς 7 ἀνάγει καθ' ὅλου τὰ προβλήματα ἢ αἰνίγματα, ἅτινα αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι δι' ὕλικῶν μέσων ἀδυνατοῦσιν νὰ ἐξηγήσωσιν τὰ ἑξῆς: α) τίς ἡ οὐσία τῆς ὕλης καὶ δυνάμεως, β) τίς ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τὸ κατ' Ἀριστοτέλην τί τὸ κινεῖν, γ) πόθεν ἢ πρώτη γένεσις τῆς ζωῆς δηλ. πόθεν ἡ ζωὴ, δ) ὑπάρχει σκοπιμότης ἐν τῇ φύσει, δηλ. σκόπιμος τῆς φύσεως οἰκονομία, ε) πόθεν ἢ γένεσις τῆς αἰσθήσεως τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων; πῶς γεννᾶται ἡ συνειδήσις καὶ πῶς αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι, ς) πῶς κατορθοῦται τὸ ὀρθῶς διανοεῖσθαι καὶ ποία ἢ μετ' αὐτοῦ συνδεομένη ἀρχὴ τῆς γλώσσης, ζ) ὑπάρχει ἐλευθέρᾳ βούλησις ἢ ὄχι.

Καὶ βεβαίως τὸ δ' ζήτημα καὶ τὸ ς' δὲν εἶναι ὅλως ἀκατάληπτον καὶ ἀκατανόητον, ὑπάρχει δ' ἐλπίς νὰ διασαφηνηθῇ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὰ ἄλλα ὅμως εἶναι ὅλως ἀνυπέρβλητα καὶ ἀδύνατα. ἰδοὺ δὲ αὐτολεξεῖ τί λέγει ὁ Reymond.⁽¹⁾ «Ἀπέναντι τῶν αἰνιγμάτων τούτων τοῦ κόσμου ὁ φυσιοδίφης πρὸ πολλοῦ εἴθισται μετ' ἀνδρικῆς αὐταπαρνήσεως νὰ ὁμολογῇ τὸ *ignoramus* (ἀγνοοῦμεν)· ἐν σχέσει δὲ πρὸς ἣν διανύει νικηφόρον ὁδὸν, τὸ σιωπηρὸν αὐτοῦ συνειδὸς ἄγει αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ ὅτι, ὅπου αὐτὸς νῦν δὲν κατορθοῖ νὰ ἐννοήσῃ θὰ δυνήθῃ κάπως ὑπὸ συνθήκας νὰ γνωρίσῃ, ἢ ἴσως καὶ οὐδέποτε. ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὰ αἰνίγματα τῆς ὕλης καὶ δυνάμεως καὶ πῶς αὐταὶ δύνανται νὰ διανοῶνται, πρέπει ἀπαξ διὰ παντὸς νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ σκληρὸν καὶ βαρὺ πλὴν ἀληθὲς λόγιον. *ignorabimus*» (θὰ ἀγνοῶμεν).

Καὶ ἐν τούτοις ἀπέναντι τοιοῦτου λαβυρίνθου ὑποθέσεων, ἀπέ-

ναντι τηλικούτου κυκεῶνος γνωμῶν, ἀπέναντι τηλικαύτης ἀβεβαιότητος καὶ ἐντελοῦς ἀδυναμίας ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης πρὸς λύσιν τῶν ὑψηλοτάτων αἰνιγμάτων ὁ ὕλιστικὸς φανατισμὸς ὤθησε τὸν πολὺν Haeckel ἐν τινι περὶ γενέσεως τῆς ζωῆς ὀμιλίᾳ αὐτοῦ, ὅπως προτείνῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὕλιστικῶν αὐτοῦ θεωριῶν ἐπὶ παντὸς ἐπιστητοῦ καὶ ὀμῆ ἐπὶ τε τῆς νομοθεσίας, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς σχολείοις. Ἐναντίον δὲ τῆς σκαιᾶς ταύτης καὶ καταχθονίου γνώμης τοῦ Haeckel ἀντεπεξῆλθεν ἐρρωμένως ὁ πολὺς Virchow κατακεραυνώσας αὐτὸν ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ συγκροτηθείσῃ συνελεύσει τῶν φυσιοδίφων δι' ἀναμφιλέκτων ἐπιχειρημάτων καὶ στιγματίσας τὸ ἀνυπόστατον τῶν θεωριῶν, ἅς ὡς δόγματα προτείνονται πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ἐν τοῖς σχολείοις.

Καθῆκον μὲν λέγει, εἶναι παντὸς φυσιοδίφου οὐ μόνον τὸ διδάσκειν τὰς ἀληθείας ἐκείνας, αἵτινες ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τῶν μελετῶν καὶ πειραμάτων ὡς ἀνεμφίλεκτοι, ὅπως ἢ περὶ κινήσεως τῆς γῆς καὶ ἄλλαι τινὲς ἀστρονομικαὶ καὶ πειραματικαὶ ἀλήθειαι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ διδασκαλίαν αὐτῶν, ὅταν ὅμως εὐρισκώμεθα ὡς πρὸς τὴν λύσιν τῶν ὑψηλοτάτων προβλημάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ὑποθέσεων μόνον, ὧν αἱ πλεῖστα ἀπεδείχθησαν ἀνυπόστατοι καὶ ἀδύνατοι ἔχομεν τοῦναντίον τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἀπέχωμεν τῆς διαδόσεως καὶ διδασκαλίας αὐτῶν καὶ μάλιστα ἀφοῦ ὀσημέραι δύνανται νὰ ἀποδειχθῶσιν ὡς πεπλανημένοι καὶ ψευδεῖς. Ὁ κύριος Haeckel διίσχυρίζεται, ὅτι ἡ Δαρβίνειος θεωρία μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν συνεπειῶν πρέπει νὰ εἰσαχθῇ ἐν ἅπασιν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν μέχρι τοῦδε ὀρησκευτικῶν δογμάτων καὶ φιλοσοφικῶν ιδεῶν· οὐδὲν ὅμως δύναμαι νὰ κατανοήσω τοιαύτην πρότασιν, ἥτις ἐφαρμοζομένη ἤθελε προκαλέσει γενικὴν ἀναστάτῳσιν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως καὶ διασαλεύσει ἐκ βάθρων τὰ θεμέλια τοῦ τε ὀρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου· καὶ ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο περὶ ἐπιστημονικῆς τινος ἀληθείας οὐδὲν ἤθελον διστάσει τοῦτο οὐδὲ φοβηθῆ

(1) Über die Grenzen des Naturerkennens σελ. 46.

τάς συνεπείας, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς αὐτομάτου γενέσεως, εἶναι λίαν ἀπρεπῆς καὶ ἀνεπιστημονικὴ ἡ πρότασις τοῦ κ. Haeckel· διότι οὐ μόνον ἡ θεωρία αὕτη μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ἀποδείκνυται ἀνυπόστατος, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὰ πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος πειράματα ἐναυάγησαν, ὡς πειραματικῶς ἀπέδειξεν ὁ Pasteur καὶ πάντες ἡμεῖς ἐκ πείρας γνωρίζομεν, πᾶσα δ' ἐλπίς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῆς ζωῆς ἐξέλιπεν, ἐπομένως οὐδεμίαν ἄλλην ὑπολείπεται λύσις ἢ ἡ παραδοχὴ τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς· προκειμένου δὲ περὶ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, δυνάμεθα εὐθαρσῶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αὕτη (ἢ λύσις) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πόθος μόνον τῆς ἐπιστήμης, ἣτις ἀπόδειξιν οὐδεμίαν ἀποχρῶσαν μέχρι τοῦδε προσήγαγεν, διότι ἐνῶ πρὸ 10 ἐτῶν ἐν τῇ ἀνευρέσει ἐκάστου προκατακλυσμαίου κρανίου ἐν σπηλαίῳ τινι ἐχαίρομεν οἱ πλεῖστοι ἀναγνωρίζοντες ἐν αὐτῷ τεκμήρια πιθηκοειδῶν ὄντων τῶν ἀγρίων δηλ. προγόνων μας, ἐξ ὧν ἐγεννήθημεν, τὴν σήμερον ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ὅτι τὰ κρανία ἐκεῖνα ἀνῆκον εἰς ἄτομα ἀνεπτυγμένης ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Πολλοὶ δὲ τῶν σήμερον ζώντων ἀνθρώπων θὰ ἐλογίζοντο εὐτυχεῖς, ἐὰν τὰ κρανία αὐτῶν ἦσαν ὅμοια κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν μορφήν τῶν προϊστορικῶν ἐκείνων τῶν ὑπὸ τινων μετ' ἀλλάλαγμοῦ χαρᾶς ἐκληφθέντων ὡς πιθηκοειδῶν. Τὰ καθ' ἐκάστην λοιπὸν ἀνακαλυπτόμενα τεκμήρια τῆς ἐπιστήμης πείθουσιν ἡμᾶς τὸ ἐναντίον, ὅτι ἀνέκαθεν μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ πιθήκου ὑπῆρχε μέγα χάσμα, ὅπερ ἡ ἐπιστήμη ἀντὶ νὰ ἐξομαλύνῃ καὶ πληρώσῃ, ἔτι βαθύτερον διανοίγει καὶ ἐξογκώνει. Προκειμένου λοιπὸν περὶ τοιούτων ὑποθέσεων καὶ θεωριῶν, αἵτινες οὐδόλως ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἔτυχον οὐ μόνον τοῦ κύρους τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ οὐδὲ καὶ τῆς πιθανότητος, ποῖον ἔχομεν δικαίωμα ἐὰν ἡμεῖς ὡς δεῖ εἰλικρινεῖς, νὰ διδάξωμεν τοὺς λαοὺς, καὶ μάλιστα τὴν ἀθῶαν νεότητά, ὅτι ἡ μὲν ζωὴ ἐκπηγάζει αὐτομάτως ἐκ τῆς ἀνοργάνου φύσεως, ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐτομάτως προήχθη ἐκ τινος πιθακοειδοῦς ζώου, ὅτι ἐλευθερία βουλήσεως δὲν ὑπάρχει καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν εὐθύνην ἔχει τῶν πράξεών του; Οὕτω δὲ βαινῶν

καὶ μίαν πρὸς μίαν ἐκμηδενίζων τὰς τοῦ Haeckel, θεωρίας ἐξορκίζει πάντας τοὺς φυσιοδίφας ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ἀπέχωσι τοιαύτης σκανδαλώδους πορείας.

Ἐκφραστικώταται δὲ καὶ λίαν ὑψηλαὶ εἶναι αἱ ἰδέαι καὶ ἐτέρου μεγάλου φυσιοδίφου⁽¹⁾ ὀνομαστοῦ γενομένου διὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἀνακαλύψεων. «Ματαίως ἐκζητεῖτε τὴν ζωὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ θανάτου. Ἡ ὕλη, ἣν φαύετε οὔτε αἰσθάνεται, οὔτε βλέπει, οὔτε σκέπτεται καὶ οὐδεμίαν τῆς ὕλης σύνθεσις δύναται νὰ δημιουργήσῃ τὴν διάνοιαν. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ σοφὸς εἰσδύει εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ καρδία αὐτοῦ πληροῦται πίστεως καὶ φωτιζομένη καταπλήσσεται πρὸ τοῦ ἐπιλάμποντος μεγαλείου τοῦ θεοῦ φωτός.»

(ἀκολουθεῖ)

ΕΝΑΙΣΙΜΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΕΛΕΥΘ. ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

ΠΕΡΙ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙΑΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

(Ἴδε συνέχ. εἰς σελ. 71 τεύχ. Γ' καὶ Δ', Τόμ. Ζ').

Τακτικά. πρῶτος, δεύτερος, τρίτος καὶ πλέον οὔ.

Σημ. α.) Τοῦ ἑνὸς εἶδομεν τὸν μὲν σχηματισμὸν ἐν τοῖς εἰς ας τῆς α'. κλίσεως, τὴν δὲ σύνταξιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀριθμητικῶν καὶ ἐπιθέτων ἐν κδ'. (2) σημ. β'.) ὁμοίως καὶ τοῦ κανεῖνας. Ἐὸ θηλυκὸν τοῦ τε εἶνας καὶ τοῦ κανεῖνας ἅπαντ' ἐν ταῖς ἐπιρρηματικαῖς φράσεσι «μίαν» = ἅπαξ καὶ ποτέ, «καμμίαν» = οὐδέποτε κατ' ἔλλειψιν τοῦ «φοράν.» Ἐῶ εἶνας καὶ ἑνας ἐν τοῖς χωρίοις εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν) χρῶνται καὶ ἀντὶ τοῦ τις, ὡς περ

(1) Sir Hum.—Daviy. Ἴδε τὰ περὶ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης περισπούδαστον καὶ μοναδικὸν ἐν τῇ γλώσσῃ μας σύγγραμμα τοῦ κ. Ἰω. Σκαλτσούνη.

καὶ ἐν τῇ δημῳδαί τῷ ἕνας, ἕνα· «εἷνας ἄνθρωπος» ἄνθρωπός τις, un homme, ein Mensch· «εἷνας γυναῖκα» = γυνή τις, une femme, eine Frau, «ἕναν παιδίον» = παιδίον τι, un enfant, ein kind· καὶ παρ' ἀρχαίοις εὔρηται τινα τοιαύτης τοῦ εἰς χρήσεως παραδείγματα· ἰδὲ λέξ. Passow ἐν λ. εἰς καὶ Σοφ. λέξ. Ellendt ἐν λ. εἰς.—Τοῦ δύο ἅπαντ' αἰ καὶ γενική τοῦ πληθυντ. δυονῶν· τὸ τρία καὶ τέσσερα σχηματίζεται οὕτω· γεν. τριῶν καὶ τριῶν· ὁ τύπος τριῶν εὔρηται καὶ ἐν ποιήματι Βυζαντιακῶ ἐπιγραφομένῳ «'Αλεξ. Κομνηνοῦ ποίημα παραινέτ.» στ. 440 «μετὰ δὲ τὴν παραδρομὴν τῶν ἡμερῶν τῶν τριῶν» (Carm. gr. Wagn)· αὐτόθι «θρήνος περὶ Ταμυρλάγγου» σελ. 30. στ. 61 «δύο μηνῶν καὶ τριῶν» μετὰ τοῦ ἄρθρου τῶν ἢ τοῦν λέγεται καὶ τριωνῶν· αἰτ. τριῶν (ἀντὶ τριῶν, ὅπερ λέγεται ἐν Τριπόλει καὶ Κερασοῦντι, ἔνθα καὶ ἡ ὀνομαστική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ τριῶν). Τεσσάρ' (ἐν Τριπόλει καὶ Κερασοῦντι τέσσεροι), γεν. τεσσαρίων, αἰτ. τεσσάρς (ἐν Τριπόλει καὶ Κερασοῦντι τέσσερους)· ἀπὸ τοῦ πέντε μέχρι τοῦ ἑκατὸν οὐ κλίνεται πλήν τῶν συνθέτων δεκατρία, δεκατέσσαρα κτλ. ἀπὸ δὲ τοῦ διακόσια καὶ ἐφεξῆς κλίνεται οὕτως· ἄρσ. καὶ θηλ. διακόςς', γεν. διακοσίων, αἰτ. διακόσς καὶ διακόσις (διακό(σ)ι(ου)ς), οὕτω καὶ τὰ λοιπά· τὸ μυρία τονιζόμενον μύριοι εὔρηται ἐν τῇ φράσει «χίλ' καὶ μύρ'» = ἄπειροι· «χίλια καὶ μύρια» = ἄπειρα· τοῦ χίλ' ἢ γεν. χιλίων, ἢ αἰτ. χιλς'.

Σημ. 6'.) Τῶν ἀφηρημένων διεσώθη τὸ Τριάδα ἐν τῇ φράσει «ἅγια Τριάδα» = ἅγια Τριάς· τὸ Τετράδ' (ἢ) (ἢ τετράς, ὄνομα ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἐν τῇ δημ. τετράδη, Mittwoch), τὸ ἐβδομάδα = ἡ ἐβδομάς, γεν. ἐβδομαδῶν, καὶ τὸ χιλιάδα, αἰτ. χιλιάδαν, πλ. χιλιάδες, γεν. χιλιαδῶν τὸ χιλιάδες σημαίνει καὶ ἄπειροι, ὥσπερ καὶ τὸ μυριάδες, καὶ συνημμένα· ἀμφοτέρω πρὸς ἐπίτασιν «χιλιάδες καὶ μυριάδες.» Οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις τὸ χιλιάδες· «μάλων χιλιάδας» (Θεόκρ. 16,91. Λουκ. Ἑρμότη. 36. Ο'. ἐξόδ. 26)· «χιλιάδας μυριάδων» (Ο'. Γενέσ. 24,60)· οὕτω καὶ τὸ μυριάδες· «μυριάδες ἀγαθῶν» (Εὐρ. Φοίν. 837)· «μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν» (Πλάτ. Νόμ. III, 698, D).—Τῶν δὲ τακτικῶν

πρὸς τοῖς παρατεθείσιν εὔρηται καὶ τὸ Πέφτ' (ἢ), (ὄνομα ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἐν τῇ δημ. Πέφτη (πέμπτη), Donnerstag)· ἐν τοιαύτῃ δὲ χρήσει καὶ τὸ Δευτέρα (Montag) καὶ τὸ Τρίτ' (ἢ) (Dienstag)· τρίτα δὲ οὐδέτερον ὡς ὄνομα δηλοῖ τὸ μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν μνημόσυνον τοῦ τεθνεώτος· σαρακοστή (ἢ τεσσαρακονθήμερος νηστεία), Πεντηκοστή (ἢ τὴν πεντηκοστήν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἐορτή), καὶ τὸ σύνθετον μεσοπεντηκοστή (καὶ παρὰ τοῖς ἐκκλησι. συγγραφεῦσιν).

Σημ. γ'.) Τῶν τὸ πολλαπλάσιον σημαίνοντων διεσώθη τὸ ἀπλός (ἀντὶ ἀπλοῦς), διπλός, τριπλός, τρίδιπλος (ἰδὲ κς'). Τὰ εἰς ασιος καὶ ασιῶν ἄρδην ἀπώλετο, ὥσπερ καὶ τὰ εἰς αἰος χρονικά (δευτεροαῖος, τριταῖος κτλ.) οὕτω καὶ τὰ εἰς ἀκίς ἐπιρρήματα, ἀνθ' ὧν γρῶνται τοῖς κατὰ περίφρασιν, δύο, τρία, τέσσερα, πέντε κτλ. φοράς· καὶ ἐν τῇ δημ. δύο, τρεῖς κτλ. φοραῖς· ἀντὶ φορὰς λέγεται καὶ βολαῖς (ἰδὲ Κορ. εἰς Αἴσ. σ. 441)· παρὰ δὲ Δουκαγγίῳ εὔρηται καὶ ἐξηφορῆς (ἐξάκίς), ἐσφαλμένον πάντως ἀντὶ ἕξη φοραῖς, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπὸ Lobeck path. el. I. σ. 183 μνημονευόμενον λιγὸλίγο ἀντὶ λίγο λίγο· (παρ' ἡμῖν ἐλίγον ἐλίγον). Καὶ οὗτος δὲ τῆς περιφράσεως ὁ τρόπος, ὁ καὶ ταῖς νεωτέραις γλώσσαις κοινός, (Γαλλ. une fois, Γερμ. einmal, μπὶρ κερὲν) ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἔχει τὰς ρίζας· τί δ' ἄλλο βούλεται δηλοῦν τὸ Πλουτάρχειον (6. Ἄντ. 68) «κατὰ φορὰν ἡμικοτύλιον πίνειν»· Παρ' ἡμῖν τὸ μίαν καὶ καμμίαν λέγεται κατ' ἔλλειψιν τοῦ φορὰν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἄλλο· «ἄλλο κ' ἐφτιάγ' ἄτο»· ἄλλο (ἀντὶ ἄλλην), φορὰν = ἄλλοτε οὐ ποιήσω τοῦτο, ἤτοι ἅπαξ μόνον ἐποίησα, δις ἢ τὸ δεύτερον οὐ ποιήσω. Τελευταῖον σημειούμεθα ὅτι τὰ ἐφτὰ φοράς (ἐπτάκίς) δηλοῖ πολλάκις ἐπίτασιν, ἀντὶ ἀπειράκις· «ἐφτὰ φοράς διαβαίνει ἄτον» = ἀπειράκις ὑπερτερεῖ, ὑπερβάλλει αὐτόν· οὕτω καὶ ἐν τῷ συνθέτῳ ἐφτάγλωσσοσ = λάλος. Ἡ αὐτὴ ἐπιταστικὴ σημασία ὑποφαίνεται καὶ ἐν τισιν ἐκ τοῦ ἐπτά συνθέτοις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ· ἐπτάπεκτος, ἐπταπέλεθρος, ἐπτάδουλος, ἐπτάμυγον (ἰδὲ Lob. Path. el. σ. 211)· ἄλλως εἴθισται τὸ τρίς· οὕτω δ' εἴρη-

ται καὶ τὸ τρισκαίδεκα ἐν τῷ «ἀνὴρ τρισκαίδεκάπηγος» (Θεοκρ. Ἄδ. 17).

Σημ. δ'.) Τὰ διανεμητικὰ ἐκφέρεται παρ' ἡμῖν, καθ' ἃ καὶ παρ' ἀρχαίοις, σύνδουο, σύντρια, σύν τέσσερα, σύν πέντε, σύν ἕξ, σύν δέκα, σύν δώδεκα, σύν δεκατρία, καὶ μετὰ τῆς ἀπό, ἀπὸ δύο, ἀπὸ τρία, ἀπὸ τέσσερα=ἀνά δύο, κατὰ τέσσαρας κτλ. ἐκ δὲ τοῦ καθ' ἓνα παρῆκται τὸ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ Διαθήκῃ καὶ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τῇ δημοῳδει σύνηθες καθείς, ἔπερ ὁ Passow καθείς γράφει, ἀλλ' ὀρθότερον δοκεῖ μοι καθείς κατὰ τὸ οὐδεῖς, μηδεῖς, οὐδεῖς, μηδεῖς. Τὸ καθείς τοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν εἴθισται λέγουσι καθένας (καὶ ἐν τῇ δημοῳδει) καὶ κατὰ τμησιν κάθε ἓνας καὶ κάθε εἷνας, καὶ ἐν τῇ δημ. κάθε ἓνας· τοῦτο δὲ τὸ κάθε ὡς πρόθεσις ἐκληφθὲν (κατὰ) παρήγαγεν ἑτέρας διανεμητικὰς φράσεις «κάθε δύο ἡμέραις»=κατὰ δύο ἡμέρας· παρ' ἡμῖν δὲ ἐκ τοῦ τύπου καθένας ἐπλάσθη ὁ τύπος κάθεν, ὃς εἰς τὸ κάθην μεταποιήθεις πρὸ συμφώνου κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ δημοῳδει κάθε· «κάθην δύο ἡμέραις», πρὸ φωνήεντος δὲ κάθα καὶ κάθην· «κάθα ἓνας,» «κάθην ἕξ ἡμέραις»· ἐν τῷ Π'. καὶ ΙΔ'. αἰῶνι ἀπαντᾷ ἐν τῇ δημοῳδει ὁ τύπος κάθα «ὁ κάθα εἷς νὰ φήσει» (ἰδὲ Κορ. Ἄτ. τ. 2. σ. 210.

λα'.) Ἀντωνυμίαι. 1) Πρωτότυποι.

α'. προσώπου.

Ἐγώ.
ἡμ' καὶ μ'.
μέ, ἐμέν, καὶ ἐν χωρ. ἐμέναν.
ἐμεῖς.
ἐμουν(ε) καὶ μουν(ε).
ἐμας, μας(ε).

β'. προσώπου.

Ἐσύ.
ἡσ' καὶ σ'.
σε, καὶ ἐν χωρ. ἐσέναν.
ἐσεῖς.
ἐσουν(ε) καὶ σουν(ε).
ἐσᾶς, σας(ε).

γ'. προσώπου.

ἀρσενικόν.

ἀτός, ἐκεῖνος,
ἀτ' καὶ ἀτουνοῦ καὶ τ'.
ἀτόν(ε) καὶ ἀτόναν καὶ ἀτόν.

θηλυκόν.

ἀτέ, ἐκεῖνε,
ἀτς.
ἀτέν, ἀτέναν καὶ τέν.

ἀρσ. πληθ. ἀτοίν.

ἀτουν(ε), ἀτουνοῶν καὶ τουν
ἀτς, ἀτουνοῦσ(ουν), ἐν χωρ. ἀτουνς.

θηλ. ὅμοια τοῖς

ἀρσενι-
κοῖς.

οὐδέτερον ἐνικ.

ἀτό, ἐκεῖνο.

ἀθε. ἀτο, καὶ το.

πληθ. ἀτά.

ὡς ἢ τοῦ ἀρσενικοῦ
ἀτά.

Σημ. α'.) Ἡ γεν. ἡμ' (ἢ καὶ ἰμ') παρῆκται πιθανώτατα ἐκ τῆς ἐμοῦ τροπῆ τοῦ ε εἰς η ἢ ι· τὸ δὲ ἡσ' πέπλασται κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἡμ', καθάπερ τὸ ἐκινέτερος κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἡμέτερος (ἐμέτερος), περὶ οὗ ἐφεξῆς ἐροῦμεν καὶ τὸ ἐσέτερος=ἡμέτερος. Χρῶνται δὲ τῷ μὲν ἡμ' καὶ ἡσ' (ἀεὶ ἐπιτασσομένοις, ὡσπερ καὶ τῷ μ' καὶ σ') εἰς σύμφωνον ληγουσῆς τῆς προηγουμένης λέξεως, ὁ ἀνωρωπος ἡμ', ὁ λόγος ἡσ', τῷ δὲ μ' καὶ σ', εἰς φωνήεν· οἶον, τὸ παιδί μ', τὰ ξύλα σ'. Τὸ ἐμέν, ἐσέν, ἐν τοῖς χωρίοις ἐμέναν, ἐσέναν, ἐν τῇ δημοῳδοῖ ἐμένα, ἐσένα, καὶ προτασσόμενα καὶ ἐπιφερόμενα μετ' ἐμφάσεως λέγεται, τῷ δὲ με καὶ σε μετὰ τὸ ῥῆμα τίθεται ἀνευ ἐμφάσεως· οὕτω καὶ αἱ πληθ. αἰτ. ἐμας, ἐσᾶς, ἀτουνοῦς μετ' ἐμφάσεως, αἱ δὲ μας, μαςε, σας, σαςε, ἀτους καὶ ἀτς τίθενται μετὰ τὸ ῥῆμα καὶ ἐγκλίνονται καὶ ἀνευ ἐμφάσεως ἐκφέρονται· χτυπῶ σε, χτυπᾶς με, τρώγ' ἀτο· οὕτω καὶ ἐν Χίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἴσως· οὕτω καὶ τὸ κοινότατον δημοῳδες «πατεῖς με, πατῶ σε» λεγόμενον ἐπὶ συμπυκνώσεως πλήθους μεγάλου. Ταλαντεύεται ἢ χρῆσις παρὰ Βυζαντίοις ἐν τῇ ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδι. Οὕτως ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Βησσαρίωνος (Κωνσταντινούπολις Σκ. Βυζαντίου τ. 3. σ. 620) εὔρηται «καταγινώσκεταί μας», «ἐκατηγόρουν τον», «κατηγοροῦσί των», «νά τα δουλεύουν καὶ νά τα συντροφιάζουν», «νά το φυλάξωσι.» Τὸ ἐσέν καὶ ὁ πληθ. ἐσεῖς παρῆκται ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς ἐσύ· τοιοῦτοι δὲ τύποι καὶ ἀναλογίαι ἐν τῇ γλώσσῃ εἰσὶν οὐκ ἀριθμηταί. Ὁ τύπος ἐμέν, ἐσέν ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Πτω-

χοπροδρόμω (βιβλ. 1, στ. 364, 365, 367 καὶ βιβλ. 2, στ. 301. Κορ. Ἀπ. τ. 1, σ. 13 καὶ 32)· καὶ ἐν τῷ τοῦ Μανόλη Σκλάβου ποιηματίῳ (1808) «ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης, ἐν ἧς γέγονεν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ» ἐν Carmi gr. Wagner σ. 53 στ. 78 «καὶ δὲν ἀπόμεινεν ἐμέν» (στ. 181) «δὲν μ' ἔρρηξεν ἐμέν» (σελ. 114, στ. 73) «γαρὰ ς' ἐσέν.»

Σημ. β'.) Ἐμεῖς μετὰ δασέος πνεύματος ἐκ τοῦ ἡμεῖς συστολῆ, ἧς παραδείγματ' οὐκ ὀλίγα παρεθέμεθα ἐν ς'. 1. ἀλλ' εἴ τιμι ἐπέλθοι καὶ φιλούμενον αὐτὸ γράφειν, ὡς ἐκ τοῦ ἐμέ παραχθέν, καθάπερ τὸ ἐσεῖς ἐκ τοῦ ἐσέ ἢ ἐσύ, ἀντιλέγειν οὐκ ἔχω· οὕτως ἀστάθμητα καὶ ἀτέκμαρτα ἐν πολλοῖς ἐγένετο τὰ τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἐκ τῆς ποικίλης βαρβαρώσεως καὶ διαφορᾶς. Τὸ δημῶδες σεῖς ἐκ τοῦ σφεῖς παράγειν τινὲς βούλονται (ιδὲ Δαρβάρειος Γραμματικὴν ἀπλοελλ. σ. 89. Mullach Δημ. Ζῆν' σελ. 83 ἐν λ. ἐσεῖς, Μαυροφρύδου δοκίμ. τῆς ιστορ. τῆς γλώσσης πολλὴν κατὰ τῶν ἡμετέρων ὥτων καταναλοῦντες τὴν Ἰνδικὴν σοφίαν. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸ σφεῖν ἐπὶ γ'. λέγεται προσώπου, τὸ δὲ σεῖς ἐπὶ β', εἶτα τοῦ σφεῖς οὐδ' ἐώραται που ἴχνος ἐν τῇ γλώσσῃ πρὸ πολλῶν ἤδη ἐκρυέντος αἰώνων· ἀλλὰ οὐδὲ χρεῖα τοιούτων ἐξεζητημένων παραγωγῶν σχολαστικῆς ὀζουσῶν μικρονοίας καὶ μικρολογίας· οὐδὲν ἀπλούστερον καὶ πιθανώτερον τῆς ἐκ τοῦ σὺ παραγωγῆς αὐτοῦ. Τῶ ἐμουν(ε), ἐσουν(ε) καὶ ἀτουν(ε) χρῶνται συμφώνου ἡγουμένου (τὸ χαρτίν ἐμουν(ε)s, πλὴν τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐμουν, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐσουν, ἀφ' ἑαυτοῦ ἀτουν, περὶ ὧν ρηθήσεται ἐν τοῖς ἐπομένοις· τῶ δὲ μουν(ε), σουν(ε), τοῦν(ε), τοῦν(ε), φωνήεντος ἡγουμένου (τὰ παιδία μουν). Τὸ ἐμουν, ἐσουν, ἀτούν ἐστὶν ἀντὶ ἐμέν, ἐσέν, ἀτέν· περὶ δὲ τῆς τοῦ ω εἰς ου ἀμοιβῆς ἐρρήθη ἤδη ἐν κεφ. κγ'. (σημ. καὶ ἐν ζ'.) 2.

Σημ. γ'.) Ἡ ἀτός ἐστὶν ἡ αὐτός ἐκ βαρβαρικῆς κολοβώσεως· κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς τῶν ἐνικῶν αἰτιατικῆς ἀτόναν ἐσχημάτισται καὶ ἡ πληθ. ἀτουνοῦς.⁽¹⁾ Τὸ θηλυκὸν ἀτέ ἐστὶ κατὰ τὸ πῆγε, νύφε

⁽¹⁾ Τοιαύτης ψευδοῦς ἀναλογίας καὶ ἀπᾶτης γεννήματά ἐστι καὶ τὰδε·

κτλ. ἰδὲ ς'. 1. ἀλλόκοτός ἐστὶν ἡ γενικὴ τῶν ἐνικῶν τοῦ οὐδέτερου ἄθε «τὴν ψὴν ἄθε», «τὰ ποδάρι' ἄθε» οὐδὲν ἔχω περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν.

2) Κτητικά.

τ' ἐμόν, τ' ἐσόν, τ' ἀτουνοῦ, τ' ἐκσινοῦ.
τ' ἐμέτερον, τ' ἐσέτερον. τ' ἀτοινέτερον, τ' ἐκεινέτερον.

Σημ. Ἀλλόκοτός ἐστὶν ἡ προσθήκη τοῦ τ' ἐν ταῖς κτητικαῖς ἀντωνυμίαις καὶ ταῖς ἀντὶ κτητικῶν γενικαῖς τῶν πρωτοτύπων· ἐν τῇ δημῶδει εὔρηται ἐνίοτε μετὰ τῶν πρωτοτύπων, οἷον, γιὰ τ' ἐμένα, γιὰ τ' ἐσένα, γιὰ τ' αὐτόνα· εὔρηται δὲ καὶ ἐν ποιήμασι τῆς 15'. ἑκατονταετηρίδος· «δὲν κάμνει τοῦτο γιὰ τ' ἐμέ» (Mull-

διαπάνα (δαπάνη), διαφνίδ (δάφνη), διέσκαλος (δάσκαλος, διδάσκαλος), διέκρουον (δάκρουον) κατὰ τὰ ἐκ τῆς διὰ σύνθετα, διαβαίνω, διέβολος κτλ., ἡ προφορὰ δ' αὕτη εὐφωτος καὶ κομψὴ ἐκληφθεῖσα καὶ ἐπὶ ἄλλων μετενήνεκται· οἷον, ἐλεση_μοσύνας (ἀντὶ ἐλεημοσύνας) ἰδὲ κδ'. 2. γάι_δικρος ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ δημ. γάι_δαρος (ὄνος)· κρε_άν' (κράνον), τυραννος (τύραννος), τυραννίλουμαι ἀντὶ τυραννέομαι=ταλαιπωροῦμαι· εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων. παλαι_ιος (παλαιός), ἀραι_ιος (ἀραιός), σεισμ_ός (σεισμός), χρυσ_όνημα (χρυσόνημα). Τοιαῦτα πάντως καὶ τὰδε· πλέ_ιον (πλέον), χρέ_ιος (χρέος), ἃ οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν εἴποι ἐκ τοῦ πλείον, χρεῖος κατὰ διαίρεσιν τῆς διφθόγγου γεγονέναι. Παρατιθέμεθα καὶ τὰ τῆς δημῶδους περικαλῶ (παρακαλῶ), παρρησιάζομαι ἀντὶ παρουσιάζομαι (πάρειμι, καὶ παρὰ μεταγενεστέροις παρουσιάζω), ὑστεροῦμαι (στεροῦμαι)· τοῦτο καὶ παρὰ Φραντζῆ (χρον. βιβλ. δ'. κεφ. α'.) «ὑστερούμεθα» ἀντὶ στερούμεθα. Τοιαύτης ψευδοῦς ἀναλογίας καὶ παρ' ἀρχαίοις ἐστὶν εὔρειν παραδείγματα· οἷον, τὸ γ' ἐν τῷ τέλει τῶν οὐδέτε. ταυτό, τηλικούτο, τοσοῦτο, τοιοῦτο κατὰ τὰ εἰς ος-ον ἐπίθετα· ταῦτα γὰρ ἐν ἀρχῇ εἰς δ' ἔληγεν, ἀποβληθὲν ἔπειτα, κατὰ τὰ λατινικὰ aliud, quid, id (ιδὲ Koch griechische schulgrammatik, 1878. § 40,3')· ἕτερα διακονῶ-διηκόνουν, ὡσεὶ ἐκ δι-ακονῶ, διαιτῶ-διήτων, ὡσεὶ ἐκ δι-αιτάω, παρνομῶ-παρηνόμουν, ὡσεὶ ἐκ παρ-ανομῶ· ἀνακωχῆ ἀντὶ ἀνακωγή· ἐμπυδῶν κατὰ τὸ ἐκπυδῶν.

lach Δημ. Ζήν. διάλ. στ. β)· τὴν ἀρχὴν τοῦ τ ζητητέον ἴσως ἐν τῇ φράσει «μετ' ἐμένα» (μέτ' ἐμένα), ἀφαιρεθέντος ἐκ τῆς προηγούμενης καὶ προστεθέντος τῇ ἐπομένῃ λέξει, οἷα πολλὰ τοιαῦτα· ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις τ' ἐμόν, τ' ἐσόν, ἐν τῷ ἐνάρθρῳ τὸ ἐμόν, τ' ἐμόν· ἰδὲ καὶ λς'.) ἐν λέξει ἀντίς· τὸ τῆς δημώδους ὁ Mullach (σ. 147) ἠγεῖται per παραγωγήν γεγενῆσθαι, οὐκ ὁρθῶς, οἶμαι. Τὸ ἀτοινέτερον, ἐκινέτερον πέπλασται κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐμέτερον, ἐσέτερον. Παραθήσομαι δ' ἐνταῦθα καὶ φράσεις τινὰς σημειώσεως ἀξίας· «ς' τ' ἐμά», «ς' τ' ἐσά», «ς' τ' ἐκεινοῦ», «θ' τ' ἀτουνοῦ», «ς' τ' ἐμέτερα», «ς' τ' ἐσέτερα», «ς' τ' ἀτοινέτερα», «ς' τ' ἐκινέτερα» καὶ ἄνευ τοῦ τ' (ὅπερ ἐξήλειπται, ὡσπερ ἐν τῷ σῆς (ς' τῆς), «ς' ἐμά», «ς' ἐσά» κτλ. αὗται ὅμοιαι εἰσι ταῖς ἀρχαίαις «ἐφ' ἡμέτερα» ('Οδ. Θ, 88), «μνηστῆρας μὲν ἐπὶ σφέτερα σκίδνασθαι ἄνωχθι» ('Οδ. Α, 274), «ἐν ἡμετέρου» ('Ηρόδ. 1, 35, 2-7, 8, 6. 'Ηλιοδ. Αἰθ. 6, σ. 265)· «εἰς Ἄϊδαο, εἰς Ἄϊδος» ('Ομ.), «χωροῦσιν οἰκαδὲ εἰς ἑαυτῶν» ('Αριστοφ. Λυσ. 1070)· «εἰς ἐμοῦ» (αὐτ. 1064), «ἄψ εἰς Αἰγύπτιο διίπετέος ποταμοῖο στῆσαι νέας» ('Οδ. Δ, 58)· «ἐς σεωυτοῦ» ('Ηρόδ. 1, 108, 2), «ἐς ἐωυτοῦ» (αὐτ. 4, 5, 2), ἦλθεν ἐς ἡμετέρου» ('Ομ. ὕμν. εἰς Ἑρμ. 370.⁽¹⁾) Ὁμοίως τοῖς προειρημένοις πέπλασται παρ' ἡμῖν καὶ ἕτερον κτητικὸν ἐκ τοῦ ἄλλος, ἀλλουνέτερος καὶ ἀλλοινέτερος, τὸ μὲν ἐκ τῆς γενικῆς ἀλλουνῶν (ἀντὶ ἀλλωνῶν), τὸ δὲ ἐξ ἀναλόγου ἀρρήτου ὀνομαστικῆς ἀλλοινοί.

3. Ἀυτοπαθεῖς.

Τὸν ἑαυτό μ', τὸν ἑαυτό σ', τὸν ἑαυτὸν ἀτ'. τὸν ἑαυτὸν ἐμου, τὸν ἑαυτὸν ἐσου, τὸν ἑαυτὸν ἀτου.

Σημ. α'.) Σημειωτέαι αἱ φράσεις «ἄφ' ἑαυτοῦ μ'», ἄφ' ἑαυτοῦ σ', «ἄφ' ἑαυτοῦ ἀτ'», «ἄφ' ἑαυτοῦ ἐμου, ἄφ' ἑαυτοῦ ἐσου», «ἄφ' ἑαυτοῦ ἀτου.» Ὁμοίαι καὶ αἱ τῆς Γραφῆς «ἄπ' ἐμαυτοῦ,

(1) Παράβαλε καὶ Horn. Frobergger εἰς Λυσ. Ἐρατοσθ. 33. σελ. 44.

ἄφ' αὐτοῦ,» = οἰκοθεν, mea, tua, sua sponte.—«Ἐλα ς' τὸν ἑαυτό σ'» = τύνελλοι· «ἔρθα ς' τὸν ἑαυτό μ'» = συνῆλθον· «ἔρθεν ς' τὸν ἑαυτὸν ἀτ'» = συνῆλθεν. Οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις «ἐν ἑαυτῷ γίνεσθαι» (Σοφ. Φιλ. 950. Ξενοφ. Κ. Ἄν. 1, 5, 17)· «ἐντὸς ἐωυτοῦ γίνεται» ('Ηρόδ. 1, 119)· «ἐνδον γενοῦ» (Λισχ. Χοηφ. 233)· «οὐκέτ' εἰμι ἐν ἑμαυτῇ» ('Αλκίφρ. 3, 1)· «οὐκέθ' αὐτῶν γίνονται» (Πλάτ. Φαῖδρ. 250. Α.)· καὶ μετὰ τοῦ ἔρχομαι· «εἰς ἑαυτὸν ἐλθεῖν»· παρ' ἡμῖν καὶ «ἔρθεν ς' τὸν ἑαυτὸν ἀτ'», καὶ «ἔλα ς' τὸν νοῦ σ'», «ἔλα ς' τὰ λογικά σ'.»

Σημ. β'. Χρῶνται ἔστιν ὅτε καὶ τῇ ὀνομαστικῇ «ὁ ἑαυτός μ'» τοῦ γελοίου χάριν, ὡσπερ καὶ παρ' ἀρχαίοις εὐρηται (Φερεκρ. ἐν Μετοίκ.) ἑμαυτός ('Ιδὲ Kühn. gr. § 169. Αἰμ. 2).

4. Δεικτικά.

Ἄγουτος, ἀγοῦτε, ἀγοῦτο καὶ αὐτος, αὐτε, αὐτο· ἐν τοῖς χωρ. ἀβοῦτος, ἀβοῦτε, ἀβοῦτο. Ἐκείνος, ἐκείνε, ἐκείνο, καὶ ἀκείνος, ἀκείνε, ἀκείνο. Ἄτός, ἀτέ, ἀτό. Κλίνεται δ' οὕτως: ὄν. ἀγοῦτος, γεν. τ' ἀγουτουνοῦ (περὶ τοῦ τ' ἰδὲ 2, σημ.), αἰτ. ἀγοῦτον καὶ ἀγούτοναν· πλ. ἀγούτοι (ἐκ τοῦ ἀγούτοινοι, ἰδὲ 1 σημ. γ'), αἰτ. ἀγουτουνοῦς· θηλ. ἀγοῦτε, γεν. τ' ἀγουτηνές, αἰτ. ἀγοῦτεν καὶ ἀγούτεναν· πληθυντικὰ ὅμοια τοῖς τοῦ ἀρσενικοῦ οὐδέτ. ἀγοῦτο, γεν. ἀγουτουνοῦ· πλ. ἀγοῦτα· γενικὴ καὶ τῶν τριῶν γενῶν ἀγουτουῶν (ἀντὶ ἀγουτωνῶν).—Ἡ δ' ἐκείνος κλίνεται οὕτως: ἀρσ. ὄν. ἐκείνος, γεν. τ' ἐκεινοῦ (ὁ τόνος κατεβιβάσθη ἐκ τῆς παραληγοῦσης εἰς τὴν λήγουσαν (τοῦτο καὶ ἐν τῇ δημ.), ὡσπερ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπ' ἰδὲ κε'. σημ. α'), αἰτ. ἐκείνον καὶ ἐκείνοναν· πλ. ὄν. ἐκείν', αἰτ. ἐκεινοῦς· θηλ. ἐκείνε, γεν. τ' ἐκείνές, αἰτ. ἐκείνεν καὶ ἐκείνεναν· τὰ πλ. ὅμοια τοῖς τοῦ ἀρσ. οὐδ. ἐκείνο, γεν. τ' ἐκεινοῦ, πλ. ἐκείνα, γεν. καὶ τῶν τριῶν γενῶν ἐκείνων. Ἡ ἀκείνος ἐγένετο ἐκ τῆς ἐκείνος· χρῶνται δὲ ταύτη μὲν ἐπὶ τῆς πόρρω, ἐκείνη δ' ἐπὶ τῆς πλησίον δείξεως. Περὶ τῆς ἀτὸς ἐρρήθη τὰ δέοντα ἐν 1 σημ. α'. τοῦ κεφαλαίου τούτου.

δ. Ἀόριστοι καὶ ἀναφορικοί.

Κάτις· γεν. κάτινος, αἰτ. κάτιναν· πλ. κάτις, γεν. κάτινων· αἰτ. κάτ' οὐδ. κάτ', γεν. κάτινος· πλ. κάτ'. Κάποιος, γεν. κάποιου, αἰτ. κάποιον καὶ κάποιοναν· πλ. κάποι', γεν. κάποιων, αἰτ. κάποιους καὶ κάποιουνους· οὐδέτ. κάποιον, πλ. κάποια.

Ἴντσαν, γεν. ὄτινος καὶ ἴντινος, αἰτ. ὄτιναν καὶ ἴντιναν· πλ. ἴντινες, γεν. ὄτινων, οὐδ. ὄτι, γεν. ἴντινος καὶ ὄτινος· πλ. ἴντιναν.

Ὁ γίτινονον=ὁ δεῖνα· γεν. τοῦ γίτινονος· αἰτ. τὸν γίτιναν· οὐδ. τὸ γίτινονον· πλ. τὰ γίτινα. Ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις καί, ἕτερον.

Καθένας καὶ κάθε ἕνας καὶ κάθε ἕνας· οὐδ. καθέναν, κάθε ἕναν καὶ κάθε ἕναν· ἰδὲ λ'. (σημ. δ').

Σημ. Τὸ κάτις συντέθειται ἐκ τοῦ κᾶν, ὅπερ πολλάκις παρά τε ποιηταῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ἀντὶ τοῦ ἐλαττωτικοῦ καὶ κεῖται («ἄνδρα γρή... δοκεῖν πεσεῖν ἂν κᾶν ἀπὸ μικροῦ κακοῦ» (Σοφ. Λι' 1078)· «ἀλλά μοι πάρες κᾶν μικρὸν εἰπεῖν» (Σοφ. Ἦλ. 1482)· «κᾶν νεκρῷ χάρισαι τὰ σὰ χεῖλεα» (Θεόκρ. 23,41)· «ἐκεῖναι μὲν σοι κᾶν ἐν γῆ (Λουκ. διάλ. θε. Β,2)· «σώφρων πᾶς καὶ παιδείας κᾶν μετρίως μεμυημένος» (Ἡρόδ. 1,38,13) καὶ τοῦ τις (κᾶν τις, κᾶν) τ(ι)ς. Παρ' ἡμῶν τὸ κᾶν κεῖται ἔτι καὶ μετ' ἀριθμητικῶν ἀντὶ τοῦ περίπου· «κᾶν πέντε»=πέντε περίπου. Οὕτω καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς ἐν τῇ IB'. ἑκατονταετηρίδι· «κᾶν τέσσερα τὸν δίδουσιν εἰς τὸ τρανόν μου χροῦτιν.» (Πτωχοπρ. βιβλ. Α'. στ. 124· ἐν Κορ. Ἀτ. τ. 1. σ. 110). Ὁ τύπος κάτι καὶ ἐν τῇ δημῳδαί συνήθης ἐστίν· ὁ δὲ κάτις ἀπαντᾷ παρὰ Γεωργιλλᾶ «θανατικὸν τῆς Ῥόδου» (Κορ. Ἀτ. τ. 2. σ. 310) «κᾶν κάτις καὶ πουγγίν βαρὺ εἰς τὸ πλευρόν του» καὶ παρὰ Δημ. Ζήν. στ. 100· «μόν' ἡ φωνή σου ἢ σκληρὰ δὲ δείχνει κάτινά σε», ἐνθα ὁ Franz Lechner γράφει «κάτι νᾶσαι» ὀρθῶς, εἰ καὶ τῷ Mullach (gr. d, gr. vls. σ. 214, σημ. 1) οὐ δοκεῖ· στ. 101· «γὰρ τὴν ἀγάπη κάτινος, γὰρ τὴν ἀγαπάει»· στ. 102· «πρῶτα δαγκάνει κᾶντίναν (διορθωτέον, οἶμαι, κᾶντιναν) μικρὴ δαγματία» (διορθωτέον ἴσως δαγ-

καματία, ὅπερ καὶ ἐν τῇ δημῳδαί λέγεται καὶ εὐαρμωστέ τῷ μέτρῳ· οὕτω διορθοῖ καὶ ὁ Mullach (gr. d, gr. vls. σ. 213), ὅς καὶ τὸ κᾶντιναν διορθοῖ κάτιναν, οὐκ ἀπεικίτως. Τὸ κάτινες εὐρηται καὶ ἐν μνημείῳ τῆς Κυπρίας διαλέκτου, πιθανῶς τοῦ IE'. αἰῶνος, «ἐξέβησαν κάτινες.» (Κύπρ. Σακελλ. σ. 176· στ. 23). (ἀκολουθεῖ.)

ATHEN

HISTORISCH-TOPOGRAFISCH DARGESTELLT

Von

GUST. FRD. HERTZBERG

Professor der Geschichte an der universität

Halle Wittenberg.

Mit einem plan von Athen.

HALLE a/s 1885.

Τοιοῦτον τίτλον φέρει βιβλιάριον ἄρτι ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Hertzberg, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῆς ιστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ὁ κ. Hertzberg διὰ τοῦ νέου τούτου ἔργου παρέχει σύντομον μὲν, ἀλλ' ἀκριβῆ ἱστορίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων ἐν 11 κεφαλαίοις. Ἐξετάζων κατὰ πρῶτον τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῆς χώρας, ἐν ἣ ἐκτίσθησαν αἱ Ἀθηναί, ἀφηγεῖται εἰτα τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως μέχρι τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, τὰ ἔργα ἅτινα κατόπιν ἐπετέλεσεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Κίμων, καὶ ἐν τῷ 4 καὶ ὃ κεφ. ἐξιστορεῖ τὰ δημιουργήματα τοῦ Περικλέους περιγράφων τὰς ἐπὶ Περικλέους Ἀθήνας. Ἐν τῷ 6 κεφ. ἱστορεῖ τὰ ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Λαμειακοῦ γενόμενα, ἐν τῷ 7 τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου μέχρι τοῦ Σύλλα, ἐν τῷ 8 τὰ ἀπὸ τοῦ Σύλλα μέχρι τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐν τῷ 9 τὰ ἀπὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἐν τῷ 10 μεταβαίνει εἰς τὸν βυζαντινὸν μεσαῖωνα, καὶ ἐν τῷ 11 ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Φράγκους καὶ Ὀσμάνους, λεπτομερῶς ἀναγράφων τὰς καταστροφὰς, αἵτινες κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν ἐπηνέχθησαν ἐπὶ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.

EM. ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ.

ΠΡΟΒΛΗΜΑ Β'.

Ἐρωτηθεὶς τις πόσα γράμματα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, ἀπήντησεν « Ἦν εἰς τὸ ποσὸν τῶν λίρῶν, ὅς ἐν τῷ βάλαντιῳ μου ἔχει, προστεθῆ τὸ τριπλάσιον, ὡς καὶ τὸ τετραπλάσιον αὐτῶν, εὗρεθῆσεται ἄθροισμα 160 ». — Πόσας λίρας ἔφερε;

θ'.

Ποῖον εἶναι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, ὅπερ αὐξανόμενον ἐτησίως κατὰ τὸ $1/5$ αὐτοῦ, φέρει εἰς τὸ τέλος τοῦ γ'. ἔτους ἄθροισμα ὀραγμῆς 43,200;

Γ'.

Τί εἶναι τὸ γαλόνιον ἐν τῷ ἐμπορίῳ; — Μὲ πόσα δράμια ἰσοδυναμεῖ; — Ὡς $1/2$ γαλόνια πόσας ὀκάδας ζυγίζουσι;

ΙΑ'.

Τί εἶναι τὸ πούτιον (πούτ); — Τί ζυγίζει καθ' ἡμέρας; — Καὶ πρὸς πόσα πούτια ἰσοδυναμοῦσι ἡ ὀκάδες;

ΙΒ'.

Ποῦ στηρίζονται αἱ κατὰ τόπους ἀστυνομικαὶ διατάξεις, αἱ τῆν τιμὴν τοῦ ἄρτου ἐκάστοτε προσδιορίζουσαι;

Σημ. Τῷ α'. αὕτη δοθῆσεται ἀντίτυπον τοῦ «Χρονογράφου.»

N. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

Λύσις τοῦ Ζ'. προβλήματος.

Τὸ ἀντίτιμον τοῦ αἵτου ἦτο δρ. 2,717,82. — Τὸ κερῶλεον διὰ τοῦ ἀναπορισμοῦ ἐγένετο δρ. 70,316,61. — Καὶ οἱ δανεισταὶ ἐπληρώθησαν οὕτως ἦτοι ὁ α'. ἔλαβε δεκάγραγα 14, ὁ β'. 16, ὁ γ'. 32 καὶ ὁ δ'. 64.

Ὅσοι τῶν κυρίων ἐταίρων καὶ συνδρομητιῶν δὲν κατέβαλον εἰσέτι τὸ πρὸς τὸν Σύλλογον χρέος των παρακαλοῦνται ν' ἀποτίσωσιν αὐτὸ, διότι ὁ Σύλλογος ἔχει πολλὰς ἀνάγκας. Προειδοποιεῖ δὲ ὅτι θέλει διακόψει τὴν ἀποστολὴν τοῦ περιοδικοῦ τοῖς ἀρνούμενοις τὴν συνδρομὴν των.